

**VAIKŲ DAILĖS MOKYKLŲ KULTŪRINIS IR SOCIOPOLITINIS DALYVAVIMAS
VISUOMENĖJE: ATVEJŲ ANALIZĖ**

Tyrimo ataskaita

Tyrėjai:

dr. Lina Michelkevičė
dr. Vita Petrušauskaitė
dr. Kęstutis Šapoka

Turinys

Santrumpos	3
Įvadas	4
Tyrimo pristatymas	6
Neformaliojo vaikų švietimo samprata Lietuvoje	8
Neformaliojo vaikų švietimo finansavimo modelis.....	10
Neformaliojo vaikų švietimo mokyklų statistika	11
Alytus	12
Neringa.....	13
Vilnius.....	14
Vaikų dailės švietimas Lietuvoje: veikla ir perspektyvos	15
Programos ir suteikiamos kvalifikacijos	15
Dailės mokyklų specifika NVŠ kontekste	15
Lietuvos dailės mokyklos kultūros lauke.....	17
Vaikų dailės mokyklos savivaldybių požiūriu	18
Alytaus dailės mokykla.....	18
Neringos meno mokykla.....	22
Vilniaus Justino Vienožinskio dailės mokykla.....	25
Dailės mokyklos kaip institucijos: funkcijos, veikla, bendradarbiavimas	28
Alytaus dailės mokykla.....	29
Funkcijos	29
Dailės mokytojas	31
ADM vietos bendruomenėje.....	32
ADM kaip kultūros vieta.....	34
Veikla su mokiniais.....	37
Perspektyvos.....	39

Neringos meno mokykla.....	40
Funkcijos	40
NMM vietos bendruomenėje	42
NMM kaip kultūros vieta.....	43
Veikla su mokiniais.....	44
Perspektyvos.....	49
Vilniaus Justino Vienožinskio dailės mokykla.....	50
Funkcijos	50
Dailės mokytojas	55
VJVDM kaip kultūros vieta.....	56
Veikla su mokiniais.....	62
Perspektyvos.....	67
Kūrybinės dirbtuvės su mokiniais	68
Mokymasis dailės mokykloje	69
Platesnis meno laukas	72
Piešimo užduotis: kas man yra dailės mokymasis?	73
Išvados	82
Priedai	88
Pradiniai klausimai dailės mokyklų direktoriams.....	88
Pradiniai klausimai dailės mokyklų mokytojams.....	89
Klausimai mokiniams interviu-žaidimui „Sutinku–nesutinku“	90
Kęstutis Šapoka. Dailės mokykla kaip laisvasis kultūrinis „agentas“	91

Santrumpos

ADM – Alytaus dailės mokykla

VJVDM – Vilniaus Justino Vienožinskio dailės mokykla

NMM – Neringos meno mokykla

NVŠ – neformalusis vaikų švietimas

FŠPU – formalųjį švietimą papildantis ugdymas

NVU – neformalusis vaikų ugdymas

ŠMC – Šiuolaikinio meno centras

NDG – Nacionalinė dailės galerija

VDA – Vilniaus dailės akademija

VGTU – Vilniaus Gedimimo technikos universitetas

LEU – Lietuvos edukologijos universitetas

LMTA – Lietuvos muzikos ir teatro akademija

Įvadas

Tyrimas atkreipia dėmesį į mažiau matomą Lietuvos kultūros lauko grandį – vaikų meninį ugdymą, kuris kol kas didele dalimi laikomas vien bendrosios švietimo sistemos rūpesčiu, pamirštant, kad vaikų meno mokyklos gali ir turi būti reikšmingas kultūros lauko veikėjas. Meno pasauliui dailės mokyklos yra svarbios ne tik tuo, kad kai kurie jų mokiniai vėliau tampa profesionaliais menininkais (tokių būna mažuma), bet ypatingai tuo, kad jos gali būti svarbi visuomenės kultūrinio švietimo priemonė. Tyrimas remiasi prielaida, kad vaikų dailės mokyklų visuomeninis aktyvumas gali būti svarbus įrankis formuojant plačiosios auditorijos meno sampratą bei jo recepciją: už dailės mokyklos ribų išsiplečianti veikla, viena vertus, ugdo mokinių pilietiškumą ir visuomeninį sąmoningumą, kita vertus, supažindina visuomenę su šiuolaikinėmis meno, kaip socialiai aktyvaus ir komunikatyvaus proceso, koncepcijomis. Svarbu tai, kad kitaip, nei apibrėžtos trukmės kultūrinio švietimo projektai (kuriems dažnai tenka pagrindinis dėmesys Kultūros bei Švietimo ir mokslo finansuojamose vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos programose), vaikų dailės mokyklos turi galimybę užmegzti ilgalaikius ryšius su platesne bendruomene ir nuosekliai veikti kultūros lauką.

LR Švietimo ir mokslo ministerijos apibrėžtoje neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje pabrėžiama, kad vienas iš neformaliojo (kitai – pasirenkamojo) vaikų švietimo tikslų yra padėti vaikams tapti aktyviais visuomenės nariais, o tarp uždavinių nurodomi tokie, kaip antai: „ugdyti pagarbą žmogaus teisėms, orumą, pilietiškumą, tautiškumą, demokratišką požiūrį į pasaulėžiūrų, įsitikinimų ir gyvenimo būdų įvairovę“ ir „ugdyti gebėjimą kritiškai mąstyti, rinktis ir orientuotis dinamiškoje visuomenėje“ (Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. ISAK-2695.). Visuomeniškumo ugdymas ir vaiko integracija į visuomenę čia laikomi tokia pat svarbia tokio švietimo funkcija, kaip ir konkrečių kompetencijų ugdymas.

Kita vertus, akivaizdu, kad toli gražu ne visos vaikų neformaliojo švietimo įstaigos, tarp jų ir dailės mokyklos, išpildo šiuos lūkesčius: dailės mokymas dažnai suvokiamas vien tik kaip konkrečių įgūdžių perteikimas, o ne komunikacijos priemonė, kuri leistų vaikams integruotis į visuomenės procesus ir kūrybiškai į juos reaguoti. Nors dailės mokyklos yra finansuojamos valstybės ir savivaldybių lėšomis, mokymo procesas ir jo rezultatai dažnai lieka tik mokytojų, mokinių ir jų tėvų reikalas.

Šio taikomojo **tyrimo tikslas** yra remiantis konkrečių atvejų analize iširti vaikų dailės mokyklų dalyvavimą kultūriniame, socialiniame, politiniame visuomenės ar vietinės bendruomenės gyvenime ir įsitraukimo į už mokyklos ribų vykstančius procesus prielaidas bei galimybes.

Pagrindinis dėmesys skiriamas **klausimui**, kiek meninio ugdymo procesas yra atviras, išeina už mokyklos ribų (ir fiziškai, ir diskursyviai), kiek jis yra matomas visuomenėje ir (ar) kultūros pasaulyje, kiek mokykla (visa institucija, pavieniai mokiniai ar mokytojai, konkreti klasė ir pan.) įsitraukia į išorinius procesus, reaguoja į aktualias kultūros, politikos ir pan. problemas.

- Kokiais meninio ugdymo modeliais ir koncepcijomis remiasi analizuojamų vaikų dailės mokyklų programos? Kiek jos vykdomos tik mokyklos ribose (fiziškai ir instituciškai), kiek yra linkstama išeiti į platesnę visuomenę, bendradarbiauti, dalyvauti visuomenės procesuose, įtraukti vietos bendruomenę, vykdyti meno veiklą viešojoje erdvėje?
- Kas formuoja tokį galimai išplėstą meninio ugdymo lauką – mokytojai, mokiniai, tėvai, iniciatyvos už mokyklos ribų? Ar vaikai turi galimybę (ir ar ja naudojasi) siūlyti savo meninio mokymo idėjas ar modelius?
- Koks mokinių požiūris į dalyvavimą visuomenėje? Ar jaučiamas poreikis tokiam meniniam ugdymui, kuris didelį dėmesį skirtų ne tik amato mokymui, bet būtų tam tikras komunikacijos kanalas, leidžiantis reaguoti į svarbius klausimus, įsitraukti į bendruomeninę veiklą?
- Kokia įtaką dailės mokyklos veiklai turi tai, ar mokytojai yra pedagogai, ar drauge – ir praktikuojantys, kuriantys ir darbus pristatantys menininkai?
- Ar aktyvus visuomeninis dalyvavimas galėtų būti viena iš priemonių patraukti vaikus lankyti dailės mokyklas?
- Kaip skiriasi dailės mokyklų santykis su visuomene (bendruomene) didmiestyje ir regionuose?
- Ar Lietuvos vaikų dailės mokyklos funkcionuoja kaip pilnavertė meno lauko dalis (drauge su kitomis institucijomis – muziejais, galerijomis, akademijomis), ar veikiau lieka nuošalyje nuo aktualių meno procesų?
- Kaip vaikų dailės mokyklos galėtų drauge būti ir visuomenės kultūrinio švietimo priemonė, kurios veikla skatintų dvikryptę edukaciją?

Tyrimo pristatymas

Tyrimo aktualumas: Iki šiol atliktuose tyimuose neformaliojo vaikų švietimo mokyklos daugiausia analizuotos kaip paslaugų teikėjai, tiriamas teikiamų paslaugų prieinamumas, aprėptumas, pobūdis, kokybė, mokinių ir tėvų pasitenkinimas teikiamomis paslaugomis ir t. t.¹ Šiame tyrime į mokyklą buvo žvelgiama kaip į instituciją, veikiančią kultūriniam ir socialiniam visuomenės gyvenime, mažiau dėmesio skiriant kliento–paslaugos teikėjo santykiui (švietimo vadybos), vaikų socializacijos ir individualizacijos (pedagogikos) ar švietimo politikos klausimams. Į dailės mokyklą buvo žiūrima ne tik iš sociologinės, bet ir iš menotyrinės perspektyvos, meninio švietimo procesą vertinant visuomenės ir kultūros lauko kontekste.

Metodologija: Tyrimo metu pasirinkta kaip pavyzdžius ištirti tris vaikų dailės mokyklas: Vilniaus Justino Vienožinskio dailės mokyklą (VJVDM), Alytaus dailės mokyklą (ADM) ir Neringos meno mokyklą (NMM) (pastarojoje greta dailės mokoma muzikos, teatro, šokio dalykų). VJVDM šiame žvalgomajame tyrime atstovauja didmiesčių mokyklą, veikiančią intensyvesniame kultūriniam kontekste ir turinčią galimybę tiksliau formuoti mokytojų kolektyvą (mokykloje dirba nemažai pripažintų Lietuvos menininkų). Alytaus dailės mokykla pagal funkcionavimo kontekstą gali būti laikoma regiono mokyklos pavyzdžiu. Neringos meno mokykla pasirinkta kaip atvejis dėl geografiškai gana izoliuotos vietovės, kur neišvengiamas ryšys su nedidele, sezoniniu ritmu gyvenančia vietos bendruomene.

Siekiant susidaryti platų vaizdą apie dailės mokyklų reikšmę visuomenėje, buvo apklausiamos skirtingos respondentų grupės, daugiau ar mažiau dalyvaujančios dailės mokyklų gyvenime:

- Miestų savivaldybių švietimo skyriai: tai respondentai, tiesiogiai atsakingi už dailės mokyklų finansavimą, jų egzistavimą, steigimą, palaikymą ar reorganizavimą. Kalbant su švietimo skyrių darbuotojais buvo siekiama išsiaiškinti, kaip konkreiti dailės mokykla ir neformalusis dailės švietimas matomas konkretaus miesto kontekste, kokia jos funkcija, santykis su vietine bendruomene, vaidmuo konkretaus miesto kultūros lauke. Atlikti 3 interviu.

---

¹ Žr. Ruškus, J., Žvirdauskas, D. ir Stanišauskienė, V. *Neformalusis švietimas Lietuvoje. Faktai, interesai, vertinimai*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2009,

Kaluinaitė K. *V–VII klasių mokinių kūrybingumo raida diferencijuoto dailės mokymo procese: daktaro disertacija* (Socialiniai mokslai, edukologija, 07S). Vilnius: VPU, 2002.

- Miestų savivaldybių kultūros skyriai: šie respondentai nėra tiesiogiai susiję su dailės mokyklų veikla, kadangi jos yra kuruojamos ne kultūros, o švietimo skyrių. Su kultūros skyrių darbuotojais buvo kalbama norint pamatyti „kultūrinę“ perspektyvą dailės mokyklų atžvilgiu, išsiaiškinti, kiek vaikų dailės mokyklos yra matomos greta kitų miesto kultūros įstaigų, nustatyti bendradarbiavimo perspektyvas ir galimybes aktyviau įtraukti dailės mokyklas į kultūros lauką. Atlikti 3 interviu.
- Dailės mokyklų direktoriai: ši respondentų grupė reikšminga tuo, kad jos atstovai tiesiogiai formuoja konkrečios dailės mokyklos koncepciją, viziją, dailės mokymo sampratą, mokytojų kolektyvą, programą, kitą mokyklos veiklą. Atliekant interviu su mokyklų direktoriais buvo siekiama išsiaiškinti, kokia koncepcija ir vertybėmis grindžiama jų vadovaujamos mokyklos veikla, kaip jos įgyvendinamos praktikoje, kokios yra mokyklos perspektyvos ir galimos naujos formos. Atlikti 3 interviu su direktoriais, VJVDM papildomai kalbėta ir su mokyklos direktoriaus pavaduotoja.
- Dailės mokyklų mokytojai: tai tiriamo lauko veikėjai, nuo kurių priklauso konkretus mokomų dalykų turinys ir forma. Ši respondentų grupė ypatinga tuo, kad ji gali būti ir yra labai įvairialypė, darbe besivadovaujanti individualiomis koncepcijomis. Be to, ji turi tiesioginį kontaktą su mokyklas lankančiais mokiniais, nuo kurio kokybės gali priklausyti ir pats mokomas dalykas ar kita mokyklos veikla. Siekiant aprėpti potencialiai platų požiūrių lauką, buvo apklausiami kuo įvairesnių disciplinų mokytojai, taip pat mokytojai, dirbantys dailės mokykloje skirtingą laiko tarpsnį – nuo kelerių iki keliolikos ir daugiau metų. Atlikta interviu su 20 mokytojū.
- Dailės mokyklų mokiniai: tai grupė, dėl kurios egzistuoja dailės mokyklos, taigi, ypatingai svarbi. Bendraujant su mokiniais buvo siekiama sužinoti, kaip jie įsivaizduoja savo vietą dailės mokykloje ir kokius lūkesčius sieja su ja kaip fizine vieta, institucija, disciplinų rinkiniu, kolektyvu ir pan. Buvo dirbama su 3 mokinių grupėmis.

Visos respondentų grupės buvo apklaustos pusiau struktūruotų individualių interviu metu, išskyrus dailės mokyklų mokinius. Kiekvienos mokyklos baigiamųjų klasių mokinių grupei (fokus grupei nuo 4 iki 10 mokinių, priklausomai nuo mokyklos) buvo organizuojamos kūrybinės dirbtuvės, kurių metu su mokiniais žaidimo ir kūrybinės užduoties metu buvo diskutuojama apie sampratas ir lūkesčius, kuriuos jie sieja su dailės mokymusi. Neringos meno mokyklos dirbtuvėse dėl mažo mokinių skaičiaus dalyvavo ne baigiamųjų, o įvairių klasių mokiniai (dirbtuvių aprašymą plačiau žr. skyriuje „Kūrybinės dirbtuvės su mokiniais“).

Greta atliktų interviu buvo analizuojama rašytinė, vaizdo ir garso medžiaga: mokyklų vykdytos veiklos, renginių, projektų dokumentacija ir aprašymai, mokymo proceso dokumentacija ir aprašai, mokomų dalykų aprašai, kiti dokumentai, sąlygojantys dailės mokyklų veiklą – įstatymai ir gairės, mokyklų nuostatai ir pan.

Specifinę analizuojamos medžiagos dalį sudarė dailės mokyklų mokytojų parašytos mokymo proceso refleksijos. Mokytojams, su kuriais buvo atliekami interviu, pirmiausia buvo siūloma parašyti laisvos formos refleksijas ir pristatyti savo dailės mokymo sampratą ir vizijas. Refleksijose pateikiamų įžvalgų, kitaip nei interviu, nesąlygojo jokios išankstinės gairės (klausimai), todėl leido atskleisti kai kuriuos naujus, nenumatytus dailės mokymo aspektus. Refleksijas parašyti sutiko 6 Alytaus dailės mokyklos mokytojai ir 6 Vilniaus Justino Vienožinskio dailės mokytojai.

Neformaliojo vaikų švietimo samprata Lietuvoje

Neformalusis vaikų švietimas yra sudedamoji Lietuvos švietimo sistemos dalis, kurios veikla reglamentuojama šiais dokumentais:

- *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu* (priimtas Lietuvos Respublikos Seimo, 1991 06 25, Nr. I-1489, nauja įstatymo redakcija nuo 2011 07 01, Nr. XI-1281, 2011 03 17, Žin. 2011 03 31, Nr. 38-1804).
- *Lietuvos Respublikos valstybinės švietimo strategijos 2013–2022 m.* nuostatomis (patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu, 2013 12 23, Nr. XII-745, Žin. 2013 12 30, Nr. 140-7095).
- *Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija* (patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. ISAK-2695, nauja redakcija 2012 m. kovo 29 d. Nr. V- 554)
- *Neformaliojo vaikų švietimo finansavimo tobulinimo veiksmų planu 2014–2016 m.* (patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2013 m. spalio 18 d. įsakymu Nr. V-972).
- *Bendrujų iš valstybės ar savivaldybių biudžetų finansuojamų neformaliojo švietimo programų kriterijų aprašu* (patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. birželio 18 d. įsakymu Nr. ISAK-991, nauja redakcija 2011 m. liepos 5 d. Nr. V-1214).

LR Švietimo įstatyme neformalusis vaikų švietimas apibrėžiamas kaip švietimas pagal įvairias švietimo poreikių tenkinimo, kvalifikacijos tobulinimo, papildomos kompetencijos įgijimo programas, išskyrus formaliojo švietimo programas. Neformaliojo vaikų švietimo paskirtis – tenkinti mokinių pažinimo, ugdymosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais (LR Švietimo įstatymas, 15 str.).

Neformalusis vaikų švietimas (NVŠ) yra minimas aptariant trečiąją Valstybės švietimo strategijos 2013–2022 m. tikslą, kuriame NVŠ yra įtraukiamas kaip viena iš priemonių, skirtų „užtikrinti švietimo prieinamumą ir lygias galimybes, maksimaliai plėtoti vaikų ir jaunimo švietimo aprėptį, suteikti mokiniams, studentams ir jaunimui palankiausias galimybes išskleisti individualius gebėjimus ir tenkinti specialiuosius ugdymosi ir studijų poreikius“ (LR Valstybinė švietimo strategija 2013–2022 m., 13.3 str.). Įgyvendinant valstybės švietimo strategijos tikslus numatyta neformaliojo švietimo mokyklų spektro ir visų mokyklų veiklos įvairovės plėtra, formaliojo ir neformaliojo švietimo integralumo ir tarpusavio papildomumo stiprinimas, naujų švietimo institucijų (muziejų, bibliotekų, kitų kultūros, meno įstaigų) įtraukimas teikiant vaikų neformaliojo švietimo paslaugas.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012–2016 metų programoje numatyta ypač daug dėmesio skirti mokinių užimtumui po pamokų, taip pat numatoma remti neformaliojo švietimo įstaigas, išsaugoti meno, sporto, muzikos mokyklų tinklą, rūpintis jo plėtra, tobulinti neformaliojo švietimo finansavimo sistemą, didinti prieinamumą ir lygias galimybes. 2013 m. patvirtintame Neformaliojo vaikų švietimo finansavimo tobulinimo veiksmų plane 2014–2016 m. numatoma didinti vaikų dalyvavimo neformaliojo švietimo veiklose aprėptį, plėsti neformaliojo vaikų švietimo mokyklų spektrą, renovuoti mokyklas ir ugdymo bazines siekiant užtikrinti ugdymo kokybę, bei sukurti naujų darbo vietų mokytojams.

Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje Lietuvos švietimo dokumentuose vartojamą sąvoką „neformalusis vaikų švietimas“ siūloma keisti sąvoka „pasirenkamasis vaikų ugdymas“. Pasirenkamojo vaikų ugdymo paskirtis – tenkinti pagal bendrojo ugdymo programas besimokančių vaikų ir jaunimo iki 19 metų (specialiųjų poreikių iki 21 metų) pažinimo, ugdymosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais. Pasirenkamąjį vaikų ugdymą siūloma skirstyti į:

- formalųjį švietimą papildantį ugdymą (FŠPU), kurio paskirtis – pagal ilgalaikes programas sistemiškai plėsti tam tikros srities žinias, stiprinti gebėjimus ir įgūdžius

bei suteikti asmeniui papildomų dalykinių ir bendrųjų kompetencijų. Formalųjį švietimą papildančio ugdymo programas gali vykdyti muzikos, dailės, menų, sporto ir kitos mokyklos.

- neformalųjį vaikų ugdymą (NVU), kurio paskirtis – ugdyti vaiko gyvenimo įgūdžius, asmenines, socialines ir kitas bendrąsias kompetencijas. Neformaliojo vaikų ugdymo programas gali vykdyti neformaliojo vaikų švietimo mokyklos ir kitos švietimo įstaigos, laisvieji mokytojai, kiti švietimo teikėjai.

Neformaliojo vaikų švietimo finansavimo modelis

Lietuvoje veikia keli pasirenkamojo vaikų ugdymo finansavimo tipai.

Absoliuti dauguma formalųjį švietimą papildančių programų yra vykdomos švietimo biudžetinėse įstaigose (meno, muzikos, dailės ar sporto) mokyklose, kurios yra įsteigtos ir išlaikomos savivaldybių.² Šios mokyklos pasižymi tuo, jog turi gana didelį ugdytinių ir jose dirbančių mokytojų skaičių,

Neformalusis vaikų švietimas daugelyje Lietuvos savivaldybių šiuo metu finansuojamas instituciniu pagrindu – savivaldybės nustatyta lėšų suma skiriamai atskirai biudžetinėms įstaigoms. Reikia pastebėti, kad savivaldybės yra įpareigos finansuoti tik vaikų neformalųjį švietimą, o suaugusiųjų neformaliojo švietimo išlaikymas paliktas savivaldybių nuožiūrai (nežiūrint to, kad biudžetinės vaikų neformaliojo švietimo įstaigos dažnai teikia ir paslaugas suaugusiesiems). Vaikų neformaliojo švietimo mokyklų steigėjas yra savivaldybės, todėl jos gali pagal poreikius reorganizuoti, sujungti ar uždaryti mokyklas.

Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija:

Situacijos analizė: „Neformalusis vaikų švietimas yra savarankiška savivaldybių funkcija, todėl atskirose savivaldybėse neformaliojo vaikų švietimo teikėjų tinklas ir neformaliajam vaikų švietimui skiriamas finansavimas labai netolygus, dėl to vaikų dalyvavimas neformaliojo vaikų švietimo programose yra socialiai neteisingas. Atskirose savivaldybėse neformaliojo vaikų švietimo mokyklos ugdytiniui tenka nuo 1 103 Lt iki 4 027 Lt per metus arba nuo 96 Lt iki 1 698 Lt per metus vienam bendrojo ugdymo mokyklos mokiniui. Savivaldybės nespėdžia tinklo plėtros klausimų, naudojant vaikų ir jaunimo organizacijų, privačių neformaliojo

---

² Albinas Kalvaitis, „Įgytų kompetencijų įvertinimo ir pripažinimo sąlygos bei galimybės pasirenkamojo vaikų ugdymo organizacijose. Tyrimo ataskaita“, Ugdymo plėtotės centras, 2013.

švietimo teikėjų teikiamas paslaugas. Šios organizacijos, palyginti su savivaldybių įsteigtomis neformaliojo vaikų švietimo mokyklomis, veikia nelygiomis finansavimo sąlygomis.“

Projektas: Pasirenkamojo vaikų švietimo finansavimo modelio sukūrimas ir išbandymas Lietuvos savivaldybėse

Dalyvavo 4 savivaldybės (Anykščių, Klaipėdos, Panevėžio rajonų ir Panevėžio miesto), veiklos šiuo metu nėra plečiamos į kitas savivaldybes.

Įgyvendinant projektą buvo sukurtas ir išbandytas naujas Pasirenkamojo vaikų ugdymo (PVU) finansavimo modelis, veikiantis principu „pinigai paskui vaiką“. Jis įgalina savivaldybes vieningai administruoti neformalųjį mokinių švietimą, valdyti duomenis apie mokinių pasirinktas ir lankomas veiklas bei skirstyti finansavimą pagal mokinių poreikius. Finansavimo modelio išbandymas projektą įgyvendinančiose savivaldybėse parodė, kad šis finansavimo modelis gerina PVU prieinamumą bei geografinę aprėptį ir sudaro sąlygas į neformaliojo švietimo veiklas įsitraukti didesniai mokinių skaičiui (projekto finansuotose programose 5 mėn. buvo ugdomi 5200 ligi tol neformaliojo švietimo programų nelankusių vaikų, kurių 23 % yra iš kaimiškųjų vietovių, o 53 % mokinių – iš neformaliajame švietime menkai dalyvaujančios 10-15 metų amžiaus grupės).

Informacija apie projektą:

<http://www.upc.smm.lt/projektai/pasirenkamasis/apie.php>

<http://pakis.ipc.lt/wordpress/?cat=8>

Neformaliojo vaikų švietimo mokyklų statistika

Švietimo informacinių technologijų centro duomenimis, 2013–2014 m. m. Lietuvoje veikė 236 savivaldybių įsteigtos ir finansuojamos neformaliojo vaikų švietimo ir formalųjį švietimą papildančio ugdymo mokyklos (toliau – NVŠ mokyklos). Šias mokyklas lankė 97 432 moksleiviai, kurie sudarė 27 proc. visų mokinių skaičiaus, besimokančių pagal bendrojo ugdymo programas. Neformaliojo ugdymo paslaugas taip pat teikė viena valstybinė ir 66 nevalstybinės ugdymo įstaigos, tačiau apie jas duomenys valstybiniuose registruose nėra renkami.

Dailės švietimo krypties formalųjį švietimą papildančias ugdymo programas vykdė 73 NVŠ mokyklos iš 236, pagal jas mokėsi 8112 mokiniai (8 proc. visų moksleivių, lankančių NVŠ

mokyklas). Didžiąją dalį dailės švietimo krypties ugdymo programų moksleivių sudarė mergaitės (6302 mokinės arba 77 proc. visų besimokančiųjų), berniukai šias programas papildomajam ugdymui rinkosi rečiau (1810 mokiniai arba 23 proc. visų besimokančiųjų).³

Specializuotų dailės mokyklų yra 12, tačiau daugumoje meno mokyklų taip pat yra dailės ugdymo programos (dailės skyriai). Skirtingas šakas (muziką, daile, choreografiją, teatrą) jungiančios meno mokyklos ypač būdingos mažesnėms savivaldybėms, kurios neturi galimybių turėti atskirų neformaliojo švietimo mokyklų, nes jose gyvena per mažai mokinių. Dauguma tokių meno mokyklų pirmiausia buvo įsteigtos kaip muzikos mokyklos, vėliau papildytos dailės skyriais ir pervadintos į meno mokyklas. Vaikų dailės mokyklos Lietuvoje pradėtos steigti 6–7 dešimtmečiuose, pirmiausia didžiuosiuose miestuose. Dauguma dabar veikiančių dailės mokyklų yra įsteigtos iki Nepriklausomybės atkūrimo, kai kurios – iškart po jo. Tarp seniausiai įsteigtų yra Vilniaus Justino Vienožinskio dailės mokykla (1958), Kauno Antano Martinaičio dailės mokykla (1959), Panevėžio dailės mokykla (1967), Klaipėdos Adomo Brako dailės mokykla (1969).

Alytus

Alytaus miesto savivaldybėje 2013–2014 mokslo metais bendrojo ugdymo mokyklose mokėsi 7824 mokiniai. Neformaliojo vaikų švietimo programas ir formalųjį švietimą papildančio ugdymo programas Alytuje vykdė trys biudžetinės ir viena viešoji įstaiga: Alytaus jaunimo centras (1300 mokinių), Alytaus muzikos mokykla (580 mokinių), Alytaus dailės mokykla (130 mokinių) ir VšĮ „Alytaus sporto ir rekreacijos centras“ (2200 mokinių). Bendrojo ugdymo mokyklose veikiančius įvairius neformaliojo ugdymo būrelius lanko apie 5800 mokinių.⁴

Lyginant su kitomis Lietuvos savivaldybėmis, neformaliojo vaikų švietimo aprėptis Alytaus mieste yra aukštesnė nei šalies vidurkis – neformaliojo vaikų švietimo programas ir formalųjį švietimą papildančio ugdymo programas (ne bendrojo ugdymo mokyklose) lankė 54 proc. visų mokinių, besimokančių bendrojo ugdymo mokyklose. Didelė dalis moksleivių neformaliojo švietimo programas lankė ir bendrojo ugdymo mokyklose.

---

³ Švietimo informacinių technologijų centras (2014), atsakymas į užklausą, pateiktas el. paštu 2014-09-02.

⁴ Informacija pateikta remiantis Alytaus m. savivaldybės tinklapyje (<http://svietimas.alytus.lt/veikla>) ir interviu su savivaldybės Švietimo skyriaus darbuotojais (2014-10-16) pateikta informacija.

Alytaus dailės mokykla buvo įkurta 1978 m., nuo 1986 m. veikia atskirame, specialiai dailės mokyklai suprojektuotame pastate miesto centre. Mokykloje dirba 14 mokytojų, pagrindinėje programoje mokomi dalykai: dailės teorija, meno istorija, piešimas, skulptūra ir skulptūros kompozicija, erdvinė plastika, tapyba ir tapybos kompozicija, ritminė kompozicija, spalvinė raiška, performansas, performanso istorija. Į pagrindinę programą mokiniai priimami nuo 11 metų, mokslas trunka 4 metus, baigiamas diplominio darbo gynimu. Baigusiems išduodamas dailės mokyklos baigimo pažymėjimas. Taip pat yra tikslinio ugdymo programa, trunkanti 1–2 metus, skirta baigusiems pagrindinį ugdymo kursą ir norintiems gilinti dailės žinias ir gebėjimus ar besiruošiantiems stoti į aukštąsias ir aukštesniąsias meno profilio mokyklas.

Neringa

Neringos miesto savivaldybėje 2013–2014 mokslo metais bendrojo ugdymo mokyklose mokėsi 153 mokiniai. Neformaliojo vaikų švietimo programas ir formalųjį švietimą papildančio ugdymo programas Neringoje vykdė dvi biudžetinės ir viena viešoji įstaiga: Neringos meno mokykla (apie 100 mokinių), Neringos sporto mokykla (apie 40 mokinių) ir VšĮ „Kuršiai“ (krepšinio klubas–mokykla, mokinių skaičius nenurodytas). Bendrojo ugdymo mokyklose leista vykdyti 13 neformalaus ugdymo programų, tyrimo vykdymo metu jas pasirinkusių mokinių skaičius dar buvo tikslinamas.⁵

Neringos miesto savivaldybė išsiskiria labai mažu gyventojų ir mokinių skaičiumi – tai pati mažiausia Lietuvos savivaldybė. Nepaisant mažo mokinių skaičiaus, savivaldybėje teikiamas gana platus neformaliojo švietimo paslaugų spektras – vykdomos muzikos, dailės, choreografijos, buriavimo, orientacinio sporto ir krepšinio programos. Neformaliojo švietimo programose dalyvauja didelė mokinių dalis – apie 90 proc. visų mokinių, besimokančių pagal bendrojo ugdymo programas.

Neringos meno mokykla buvo įsteigta 1971 m., pirmiausia kaip Neringos muzikos mokykla. Dailės skyrius mokykloje įsteigtas 1994 m. Mokykloje yra muzikos (skirstoma pagal instrumentus), choreografijos, teatro ir dailės programos. Dailės skyriuje šiuo metu dirba 2 mokytojai, vienas veda pamokas Nidoje, kitas – Juodkrantėje. Mokoma tapybos, piešimo, kompozicijos, dailės istorijos dalykų, atskiras laikas skiriamas vadinamiesiems projektams, tarp kurių yra ir konkrečios įvairias disciplinas apimančios, dažnai kolektyvinės užduoties

---

⁵ Informacija pateikta remiantis duomenimis, pristatytais interviu su Neringos m. savivaldybės Švietimo skyriaus atstovu (2014-09-22) metu.

įgyvendinimas, ir pasiruošimams dalyvavimui įvairuose miesto ir šalies renginiuose. Yra dvi dailės ugdymo programos: pradinė (3 metai) ir pagrindinė (3 metai). Į pradinę programą priimami mokiniai nuo pirmos bendrojo lavinimo mokyklos klasės, į pagrindinę dailės ugdymo programą – baigę pradinę ugdymo programą arba pripažinti pakankamai pasiruošę pagrindinei programai. Nuo 2009 m. skirtingas disciplinas jungiančioje ankstyvojo meninio ugdymo programoje gali mokytis ir ikimokyklinio amžiaus vaikai, šių mokslo metų mokykloje įsteigtas ir suaugusiųjų skyrius.

Vilnius

Vilniaus miesto savivaldybėje 2013–2014 mokslo metais bendrojo ugdymo mokyklose mokėsi 65 624 mokiniai. Neformaliojo vaikų švietimo programas ir formalųjį švietimą papildančio ugdymo programas Vilniaus mieste vykdė 29 biudžetinės įstaigos (19 neformaliojo švietimo ir 10 formalųjį švietimą papildančio ugdymo įstaigų) ir 42 privačios įstaigos, kurios užsiima neformaliuotu vaikų ir jaunimo švietimu Vilniaus mieste. Vilniaus m. savivaldybės išlaikomas įstaigas lankė 20 758 moksleiviai, privačias ugdymo įstaigas lankančių mokinių registras nėra vedamas. Informacija apie neformalaus švietimo programas ir jas lankančių mokinių skaičių bendrojo ugdymo mokyklose 2013–2014 mokslo metais nebuvo pateikta.⁶ Vilniaus Justino Vienožinskio dailės mokyklą 2014 m. duomenimis lanko: 895 mokiniai, iš jų 618 – mokyklą Konarskio gatvėje ir 277 – Naujosios Vilnios filialą. Suaugusiųjų skyrių lanko 176 mokiniai.

Vilniaus Justino Vienožinskio dailės mokykla buvo įsteigta 1958 m., turi filialą Naujojoje Vilnioje (įsteigtas 1991 m.). Mokykloje dirba 48 mokytojai, iš jų 13 – Naujosios Vilnios filiale. Abudu padaliniai veikia iš esmės nepriklausomai vienas nuo kito, turi atskirus mokytojų kolektyvus ir skirtingas mokymo programas, todėl tyrime buvo pasirinkta tirti tik pagrindinį mokyklos padalinį Konarskio gatvėje. Šiame padalinyje dėstomi dalykai: tapyba, piešimas, skulptūra, keramika, meno istorija, kompozicija (tapybos, skulptūros), grafika, instaliacija. Veikia pasirenkami dalykai, vadinamosios studijos: fotografijos, animacijos, dizaino ir architektūros. Į pagrindinę dailės ugdymo programą (4 metai) priimami mokiniai nuo 12 metų. Taip pat yra dailės pagrindų studijos 10–11 metų vaikams ir dailės užsiėmimai 5–9 metų vaikams. Mokykloje intensyviai veikia ir suaugusiųjų skyrius, skirtas mokiniams nuo 18 metų.

---

⁶ Informacija pateikta remiantis duomenimis, pristatytais interviu su Vilniaus m. savivaldybės Švietimo skyriaus atstovu (2014-11-05) metu.

Vaikų dailės švietimas Lietuvoje: veikla ir perspektyvos

Programos ir suteikiamos kvalifikacijos

Neformaliojo švietimo programoms, finansuojamoms iš valstybės ar savivaldybių biudžeto, valstybės lygiu nustatomi tik formalūs reikalavimai – privaloma pateikti informaciją apie NŠV teikėją, programos rengėjus, trukmę, apimtį, nurodyti neformaliojo švietimo programos dalyvių amžių, išsikeltus tikslus ir įgyvendinamus uždavinius, ugdomas vaikų kompetencijas, aprašyti neformaliojo švietimo programos turinį, metodus, priemones bei įrangą, programos dalyvių pasiekimų vertinimą, vertinimo metodus bei dažnumą (Bendrujų iš valstybės ar savivaldybių biudžetų finansuojamų neformaliojo švietimo programų kriterijų aprašas, 2011). Bendrų reikalavimų neformaliojo vaikų švietimo programų turiniui nėra, ugdymo turinys ir pasirinkti ugdymo metodai paliekami kiekvieno NVŠ teikėjo atsakomybei.

Dauguma dailės mokyklų programų yra sudarytos pagal tam tikrą numanomą „standartą“: ašį sudaro įsitvirtinęs dailės žanrų modelis – skulptūra, tapyba, piešimas, taip pat meno istorija, kuri kiekviena mokykla papildo gana skirtingais kitais dėstomais dalykais, kurie veikiausiai priklauso ir nuo žmogiškųjų resursų – mokytojų, techninės bazės, patalpų ir pan. Tai gali būti ir taikomieji dalykai – tekstilė, stiklas, keramika, dizainas ir pan., ir šiuolaikiniam menui būdingesnės formos – performansas, instaliacija, fotografija, animacija. Pirmieji susiję su amatų mokymo tradicija, antrieji įvedami šiuolaikinant programas. Taigi, skirtingų mokyklų mokiniai dailės „bazę“ įgyja panašią (bent teoriškai), tačiau platesnės programos labai skiriasi. Skiriasi ir programų trukmė, taigi, ir mokymo valandų skaičius (pvz., Neringos meno mokykloje pagrindinis dailės ugdymas trunka 3 metus, Alytaus ir Vilniaus J. Vienožinskio dailės mokyklose – 4 metus). Taigi, tokių mokyklų baigimo pažymėjimai negali reikšti vienodų žinių ir būti traktuojami kaip lygiaverčiai. Būtų galima laikyti, kad dailės mokyklą baigęs mokinys įgyja bazinę kvalifikaciją, tačiau tikroji tokio pažymėjimo vertė yra *simbolinė*, kurią sugeba sukurti kiekviena paskira mokykla savo vykdoma veikla.

Dailės mokyklų specifika NVŠ kontekste

Dailės mokyklų veikla pagal naująją neformaliojo švietimo koncepciją priskirtina vadinamajam Formalųjį švietimą papildančiam ugdymui (FŠPU). Ši koncepcija leidžia atskirti ilgalaikes, kryptingas neformaliojo ugdymo programas nuo trumpalaikių arba veikiančių ne taip kryptingai, pasirenkamų labiau atsitiktinai (vadinamųjų „būrelių“). Formalųjį švietimą papildančias ugdymo programas vykdančioms mokykloms būdingas gana didelis ugdytinių ir

jose dirbančių mokytojų skaičius, vykdomų programų tęstinumas ir veiklos pastovumas. Šie FŠPU vykdančių mokyklų požymiai leidžia ne tik pasiūlyti vaikui kryptingą ugdymo procesą ir žinių plėtimą, bet ir *kurti mokyklos (mokinių, mokytojų, alumnų) bendruomenę*, kuri gali būti svarbi vietos bendruomenės gyvenimo dalis.

Teikiamų FŠPU programų ilgalaikiškumo aspektas svarbus ir tuo, kad skatina dailės mokyklas laikyti stabiliu, *nuolat platesnį kultūros lauką veikiančiu veiksmu*. Viena vertus, jose ruošiami būsimieji menininkai ir kiti kultūros kūrėjai (pvz., kritikai, vadybininkai, kultūros sektoriaus darbuotojai), kita vertus – ugdomi kultūros vartotojai. Nuo to, kokia meno samprata ugdoma ir kaip ji ugdoma, gali priklausyti mokinio požiūris į meno ir kultūros produktus, kultūros paveldą, meno vaidmenį visuomenėje ir t. t.

Reikia pastebėti, kad trumpalaikiai kultūros edukacijos projektai, kuriems tenka dėmesys Kultūros ministerijos programose („Kultūros edukacija“ yra viena iš prioritetinių rėmimo sričių, o jos priemonė – „Vaikams ir jaunimui skirti kultūros bei kultūrinės edukacijos projektai, meno renginiai, kuriuose dalyvauja vaikai ir jaunimas“), remiasi labiau „kūrybiškumo“ nei meno sąvoka. Jie paprastai skatina trumpalaikį kūrybinį užimtumą, epizodišką supažindinimą su kultūros objektais (pvz., muziejuose), kūrybinio mąstymo taikymą įvairiose veiklose, nebūtinai siejamose su menu (pvz., įvairiose bendrojo lavinimo mokyklų pamokose). Taigi, tokie projektai dažniausiai yra orientuoti į bendrojo lavinimo programų pajavirinimą, visuotinį kūrybiškumo skatinimą, taip pat – laisvalaikio pajavirinimą (pvz., edukacijos programos muziejuose vaikams arba šeimoms).

Tuo tarpu FŠPU programas vykdančios dailės ir meno mokyklos turi galimybę *sistemiškai ugdyti supratimą apie meną ir kultūrą* bei su jais susijusias aktualijas, įdiegti tam tikras vertybes, išmokyti vertinti ir atsirinkti – taigi suformuoti ne atsitiktinį, bet *aktyvų ir sąmoningą kultūros vartotoją ir kūrėją*. Galvojant apie šią dailės mokyklų funkciją, svarbu pabrėžti, kad konkrečių įgūdžių mokymas neturėtų būti vienintelis jų tikslas todėl, kad didžioji dalis mokinių vis dėlto netampa menininkais ir nesusieja savo profesinės karjeros su menu. Todėl ne ką mažiau svarbu tai, kad greta įgūdžių ugdymo būtų skatinamas nuolatinis, aktyvus santykis su kultūra ir visuomene, jos aktualijomis, kuris leistų mokyklą baigusiesiems išlikti kultūros lauko dalyviu net ir tada, kai profesiniai interesai to nereikalauja.

Lietuvos dailės mokyklos kultūros lauke

Pagal dabartines kultūros politikoje cirkuliuojančias sąvokas į vaikus daugiau žiūrima kaip į kultūros gavėjus, o ne kūrėjus. Nors jaunojo meno kūrėjo samprata taikoma asmenims nuo 14 metų, tačiau praktiškai ji dažniau taikoma pilnamečiams, pvz., skiriant Valstybės stipendijas (Valstybės stipendijų meno kūrėjams nuostatai, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. sausio 9 d. nutarimu Nr. 9). Taigi, jaunojo meno kūrėjo samprata teoriškai gali apimti nebent dalį dailės mokyklų mokinių (paprastai dailės mokyklose mokymasis baigiasi 14–17 m.).

2007 m. buvo patvirtinta Paramos jauniems menininkams programa, kurioje LR Kultūros ministerijos. Ši programa iš dalies galėjo skatinti ir dailės mokyklų mokinių aktyvesnę dalyvavimą kultūroje: „Šios Programos objektas – meno kūryba ir meninė veikla užsiimantys asmenys nuo 14 iki 35 metų: neformalaus švietimo meno mokyklų moksleiviai, pagrindinių, vidurinių mokyklų, vykdančių kryptingo arba sustiprinto meninio ugdymo programas, moksleiviai, profesinių, aukštesniųjų meno mokyklų moksleiviai, neuniversitetinių aukštųjų ir universitetinių aukštųjų meno arba tokias programas vykdančių mokyklų studentai, taip pat jauni profesionalūs menininkai.“ (Paramos jauniems menininkams 2007–2015 metų programa, patvirtinta LR vyriausybės 2007 m. kovo 14 d. nutarimu nr. 276; atšaukta LR vyriausybės nutarimu 2011 m. gegužės 4 d. Nr. 521). Vis dėlto 2011 m. ši programa buvo galutinai atšaukta, o nauja į jaunuosius kūrėjus orientuota programa nebuvo parengta.

Nuo 2011 m. Taline organizuojama mokinių šiuolaikinio meno trienalė „Eksperimenta!“ (<http://www.eksperimenta.net/>) gali būti laikoma retu ankstyvojo (vaikų ir jaunimo) kūrybingumo integracijos į bendrą šiuolaikinio meno lauką pavydžiu. Čia dailės mokyklų mokiniai traktuojami ne kaip kultūros gavėjai, bet kaip profesionalūs kultūros kūrėjai. Trienalės tikslas yra dvikryptis: viena vertus, meno edukacijos kaitos skatinimas, kita vertus, natūralaus kultūros *atsinaujinimo* mechanizmo palaikymas, glaudžiai susiejant meną ir meno edukaciją.

Vis dėlto, kadangi dailės mokyklų mokiniai dėl savo jauno amžiaus dažnai yra nepajėgūs dalyvauti meno lauke kaip *individualūs* kūrėjai, potencialiai didžiausia nauda būtų, jeigu tai darytų dailės mokyklos, *kaip institucijos*. Aktyvesnis dailės mokyklų įsiliejimas į platesnį meno ir kultūros lauką (bendarbiaujant su meno institucijomis ir profesionaliais menininkais)

praplėstų pačią meno lauko sampratą (suvokiant ją kaip vientisą – nuo vaiko iki suaugusiojo). Kultūros kūrimas visada yra labai socialus ir intertekstualus: bet kokio kultūros produkto funkcionavimas, jo vertė, reikšmė visada priklauso nuo santykių su kitais kultūros produktais, erdvėlaikio, istorinių aplinkybių, ir pan. Todėl būtina, kad dailės mokyklos būtų labiau integruotos į platesnį kultūros ir meno lauką, turėtų daugiau galimybių ir motyvacijos bendradarbiauti su kitomis kultūros institucijomis ir išplėsti savo edukacijos formas.

Ankstyvas vaikų įtraukimas į „realų“ kultūros lauką (pvz., projektinis bendradarbiavimas su praktikuojančiais menininkais ir kultūros kūrėjais, kitų kultūros projektų vykdymas mokykloje greta ugdymo veiklos) potencialiai ruošų ne tik būsimus menininkus, bet ir aktyvius būsimus kultūros lauko vartotojus, ugdytų bendrą kultūrinę ir visuomeninę savivoką. Toks mokyklų veiklos išplėtimas mokiniui taip pat reikštų galimybę užmegzti santykį su *aktualia dabarties* kultūra ir aktualiomis jos problemomis greta meno istorijos pažinimo (kuris dėstomas daugelyje dailės mokyklų kaip viena disciplinų). Pilietiškumo skatinimas, kuris kaip vienas iš neformaliojo vaikų švietimo tikslų nurodomas minėtoje Neformaliojo švietimo koncepcijoje ir analogiškai dailės mokyklų nuostatuose, tampa įmanomas tada, kai mokinys laikomas kultūros dalyviu ir kaip toks yra skatinamas veikti ir reflektuoti kultūros ir visuomenės procesus.

Vaikų dailės mokyklos savivaldybių požiūriu

Alytaus dailės mokykla

Alytaus miesto savivaldybė pagal gyventojų skaičių patenka į antrąjį didžiausių Lietuvos savivaldybių penketuką ir savo dydžiu yra panaši į Marijampolės, Mažeikių ir Kėdainių rajono savivaldybes. Svarbu pabrėžti, kad Alytaus miesto ir rajono savivaldybės yra atskirtos, nors miestas yra ir Alytaus rajono savivaldybės administracinis centras. 2014 m. pradžioje Alytaus mieste gyveno 56 364 gyventojai, bendrojo ugdymo mokyklas 2013–2014 mokslo metais lankė 7 824 mokiniai.

Alytaus mieste neformaliojo švietimo vaikams paslaugas teikė trys biudžetinės įstaigos (muzikos ir dailės mokyklos ir Alytaus jaunimo centras) bei viena viešoji įstaiga (Alytaus sporto ir rekreacijos centras). Mieste taip pat veikė keletas privačių įstaigų, teikiančių neformaliojo švietimo vaikams paslaugas. Formalųjį švietimą papildančias ugdymo programas įgyvendino Alytaus muzikos ir Alytaus dailės mokyklos, taip pat ir Alytaus sporto

ir rekreacijos centras. Alytaus jaunimo centre buvo teikiama plati neformalaus švietimo programų pasiūla – muzikinis ugdymas (vokalo, fortepijono, gitaros, klavišinių instrumentų ir kt. klasės), šokių kursai (baleto, pramoginių, sportinių, ritminių, šiuolaikinių šokių studijos), folkloro ansambliai, vaizduojamųjų menų ir techninės kūrybos programos. Įvairias veiklas savivaldybės finansuojamose NVŠ įstaigose lankė apie 4210 vaikų, t. y. 54 proc. visų vaikų, besimokančių pagal bendrojo ugdymo programas. Papildomai neformaliojo švietimo programos buvo įgyvendinamos ir bendrojo ugdymo mokyklose – jas lankė apie 5800 vaikų.

Alytaus mieste veikė ir gana platus kultūros įstaigų tinklas. Savivaldybė pilnai ar iš dalies finansavo šešių kultūros įstaigų veiklą: Alytaus miesto teatro, Alytaus kraštotyros muziejaus, Alytaus kultūros komunikacijų centro, Alytaus J. Kunčino viešosios bibliotekos, kino teatro „Dainava“ ir Alytaus miesto bendruomenės centro. Alytaus, kaip svarbaus regiono centro, kultūros įstaigų veikla pasižymi ir vietinės Dzūkijos regiono kultūros puoselėjimu ir pristatymu, ir Lietuvos ir užsienio šalių kultūros pristatymu Alytaus ir aplinkinių rajonų gyventojams. Nuo 2005 m. Alytuje vyksta tarptautinė Alytaus meno bienalė, nuo 2004 m. rengiami respublikiniai trumposios prozos skaitymai „Imbiero vakarai“ ir kt.

Alytaus dailės mokykla įsikūrusi pačiame miesto centre, specialiai dailės mokyklai suprojektuotame ir 1986 m. pastatyta pastate. Netoli dailės mokyklos veikia ir muzikos bei sporto mokyklos, jaunimo centras pasiekiamas per 15 minučių pėsčiomis. Miesto centre yra sutelktos ir pagrindinės kultūros įstaigos – miesto teatras, kino teatras, muziejus ir biblioteka. Į dailės mokyklą dalį vaikų savo transportu atveža tėvai, dalis ateina ar atvažiuoja dviračiu patys. Mieste taip pat veikia ir viešojo transporto tinklas. Nors pokalbių metu buvo minėta, kad dailės mokyklą lanko ir keletas mokinių, gyvenančių Alytaus rajone, tikslus skaičius nebuvo įvardintas.

Tyrimo metu apie Alytaus dailės mokyklos vaidmenį platesniame savivaldybės kontekste buvo kalbėtasi su Alytaus m. savivaldybės Švietimo bei Kultūros skyrių atstovais.

Pastebėjimai:

- Alytaus dailės mokykla – svarbi tiek dėl sukurtos dailės ugdymo tradicijos, tęstinumo, suburtos bendruomenės (mokytojų, mokinių, tėvų, alumnų). Didžiausia dailės mokykla regione, yra žinoma ir vertinama ir miesto bendruomenėje, ir šalies lygmeniu.

- Suburtas profesionalių dailininkų–mokytojų kolektyvas. Dailės mokykla padeda į miestą sugražinti kituose miestuose ar šalyse mokslus baigusius profesionalius dailininkus, yra vienas iš profesionalius menininkus buriančių centrų Alytaus mieste.
- Dailės mokykla pasižymi savotiška „nepriklausomybe“, „priešprieša“ miesto populiariosios kultūros renginiams (pvz., rengiamame visų ugdymo įstaigų parade dalyvauja chaotiškai, tarsi meniniame performanse, sutrikdydami bendrą renginio ritmą). Nepaisant to, kurdamą šią meninę alternatyvą ir populiariosios kultūros kritiką dailės mokykla yra svarbi bendros miesto kultūros ir tapatybės dalis. Tai nėra pagrindžio mokykla.
- Stojantieji į Alytaus dailės mokyklą turi išlaikyti egzaminą. Vis dėlto, tikro konkurso tarp stojančiųjų nebėra jau nuo maždaug 2008 m. dėl sumažėjusio mokinių skaičiaus. Todėl egzaminų paskirtis šiuo metu yra veikiau atskleisti stojančiųjų mąstymą, vizualinius polinkius, o ne atrinkti mokinius (kitaip nei Vilniaus Justino Vienožinskio dailės mokykloje).
- Mokiniai gali rinktis ir kitus dailės ugdymo užsiėmimus – Alytaus jaunimo centre veikia dailės, keramikos, dizaino ir rankdarbių studijos. Savivaldybės darbuotojų nuomone, platus NVŠ veiklų spektras leidžia vaikams patiems pasirinkti, ar jie nori ugdytis pagal kryptingas FŠPU programas, ar dailės ugdymą rinktis neformalaus ugdymo būreliuose, kuriuose didesnis dėmesys skiriamas kūrybinės raiškos ugdymui nei nuosekliam ilgalaikiam įgūdžių ir mąstymo vystymui.
- Dailės mokyklos veikla yra gerai žinoma ir vertinama bendruomenėje, tą atspindi ir aktyviai vykę bendruomenės protestai prieš planus sujungti dailės ir muzikos mokyklas (2004) ir prieš siūlymą iškelti dailės mokyklą iš pastato miesto centre į priemiestį (2013–2014). Švietimo skyriaus atstovai dailės mokyklos vertę pabrėžė tiek dėl gabijų vaikų ugdymo programų svarbos („darbas su gabesniais yra visame kame reglamentuotas, ir teisės aktais, ir visa kita, tik reikia džiaugtis, kad mes turim tokias mokyklas, kurios kryptingai, sustiprintai gali būtent meno srityje žmonėms padėti“), tiek dėl suburtos bendruomenės, sukurtos tradicijos, veiklos tęstinumo („mokyklos mūsų mieste yra pakankamai didelės ir gausios, su susiformavusiomis tradicijomis, jos turi veikti atskirai“). Kultūros skyriaus darbuotoja pritarė sukurtos tradicijos svarbai („niekas net neįsivaizduoja Alytaus be

dailės mokyklos“) bei pabrėžė specializuotų dailės ir muzikos mokyklų ugdymo svarbą rengiant vaikus profesionalių menininkų ar muzikantų karjerai.

- Dailės mokyklos mokytojai yra gana aktyvūs ir kaip profesionalūs menininkai, ir rengdami kultūros projektus, tačiau bendrame miesto kultūros gyvenime yra labiau pastebimi muzikos mokyklą ar vokalo studijas lankantys vaikai. Tai, anot kalbintų savivaldybės atstovų, lemia ir vaikų, lankančių muzikos mokyklą skaičius (590 vaikų, daugiau kaip 4 kartus daugiau nei dailės mokyklos mokinių), ir muzikos, kaip meno rūšies, didesnis matomumas bendrame kultūriniame gyvenime.
  - „Gal šiek tiek mažesnis būtų dailės mokyklos matomumas, nes vėlgi tų mokinių nėra labai daug, bet dailė, jaunųjų dailininkų priauganti karta, jų darbai yra pakankamai matomi“ (Alytaus m. savivaldybės Kultūros skyriaus atstovas, 2014-10-15)
  - „Aš asmeniškai norėčiau, kad dailės mokykla plačiau bendruomenei [prisistatytų], bet jie irgi prisistato, negaliu sakyti, kad jie ten dirba ir niekas jų nemato, ne, taip nėra. Bet aš norėčiau, kad daugiau bendruomenė... *Įsiterpia kitas informantas:* Tačiau jų [prisistatymas] daugiau yra parodos, o čia daugiau muzika, labiau girdėti. [...] *Tęsia pirmasis:* Taip, čia yra kitas dalykas, kai per miesto šventę vyksta koncertas ir pasako: „Muzikos mokyklos „Svajonė“ ir užgroja orkestras! Mes net simfoninį orkestrą turim. Kur simfoninis orkestras – kur iš karto 10 000 žmonių mato. O kiek ateina į dailės parodą? Tai šimtai ateina, dešimtys.“ (Alytaus m. savivaldybės Švietimo skyriaus atstovai, 2014-10-16)
- Mažėjant bendram mokinių skaičiui, tikslinga būtų stiprinti Alytaus dailės mokyklos, kaip regioninės švietimo įstaigos, statusą – t. y. sudaryti sąlygas vaikams iš aplinkinių miestelių, kaimiškųjų vietovių mokytis dailės mokykloje, aktyviau įtraukti juos į bendrus renginius, parodas.

Citatos:

„Aš galiu pasakyti labai paprastai, tos mokyklos mūsų mieste yra pakankamai didelės ir gausios, su susiformavusiomis tradicijomis, jos turi veikti atskirai, viskas. [...] Tiesiai šviesiai kalbėkime, didžiausia įtaka yra pačių bendruomenių sugebėjimas pasipriešinti. O kodėl jos

sugeba? [Todėl, kad yra gausios] – tai pagalvokit į vieną leidžia 600 vaikų, į kitą – 150, kiek tėvų yra [...]“ (Alytaus m. savivaldybės Švietimo skyriaus atstovai, 2014-10-16).

„Mes turime dailės, muzikos mokyklas, tai mes ir turime tą dalį vaikų, kurie jau vienaip ar kitaip savo ateitį sieja su profesionalumu, tęstinumu ir to reikia, be to negali būti. Antra vertus, Jaunimo centras, kuris apima visas kitas kultūros ir meno sritis, suteikia galimybę tai saviraiškai, kuri nereikalauja ypatingo profesionalumo, tęstinumo. Todėl man atrodo, kad turėtų būti du dariniai, arba jeigu būtų vienas darinys, tai tame pačiame turėtų būti galimybės ir vieniems, ir kitiems.“ (Alytaus m. savivaldybės Kultūros skyriaus atstovas, 2014-10-15).

Neringos meno mokykla

Neringos savivaldybė išsiskiria labai mažu gyventojų ir mokinių skaičiumi – tai pati mažiausia Lietuvos savivaldybė.⁷ Nepaisant mažo mokinių skaičiaus, savivaldybėje teikiamas gana platus neformaliojo vaikų švietimo paslaugų spektras – vykdomos muzikos, dailės, choreografijos, buriavimo, orientacinio sporto ir krepšinio programos.

Savivaldybėje taip pat veikia gana platus kultūros įstaigų tinklas – veikia du kultūros centrai (Nidos kultūros ir turizmo informacijos centras „Agila“ ir Liudviko Rėzos kultūros centras Juodkrantėje), du muziejai (Thomo Manno muziejus ir Neringos istorijos muziejus), biblioteka (Viktoro Miliūno viešoji biblioteka) ir viešoji įstaiga „Thomo Manno kultūros centras“, kurio viena iš steigėjų yra ir Neringos savivaldybė. Savivaldybėje vykstantys kultūros renginiai yra svarbūs ne tik vietiniame, bet ir nacionaliniame kontekste – vasaros metu vykstantys festivaliai (tarptautiniai festivaliai „Vargonų vasara“, Thomo Manno festivalis, Nida Jazz maratonas, regioniniai renginiai Pamario krašto žvejo šventė, Senujų amatų dienos Neringoje ir kt.) pritraukia ne tik kurorte atostogaujančius poilsiautojus, bet ir užsienio svečius, atlikėjus ir menininkus iš visos Lietuvos. Neringos miesto savivaldybėje veikia ir Vilniaus dailės akademijos padalinys Nidos meno kolonija, į kurią mokyti ir dirbti atvyksta ir įvairių meno studijų krepčių studentai, ir Lietuvos bei užsienio šalių menininkai.

---

⁷ Statistikos departamento duomenimis, 2014 m. pradžioje savivaldybėje gyveno 2757 gyventojai. 2013–2014 mokslo metais Neringos savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklose mokėsi 153 mokiniai (interviu su Švietimo ir sporto skyriaus atstovu pateikti duomenys, 2013-09-22).

Neringos meno mokykla yra įsikūrusi pačiame Nidos miestelio centre, greta pagrindinių švietimo ir kultūros įstaigų. Dauguma mokinių, gyvenančių kitose savivaldybės gyvenvietėse (Preiloje, Pervalkoje ir Juodkrantėje), mokosi Nidos vidurinėje mokykloje, todėl į meno mokykloje vykstančias pamokas gali nesudėtingai atvykti pasibaigus pamokoms bendrojo ugdymo mokykloje. Meno mokykla turi savo padalinį ir Juodkrantėje, čia pamokos vyksta buvusioje L. Rėzos jūrų kadetų mokykloje (nuo š. m. – tik pradinė mokykla).

Tyrimo metu apie Neringos meno mokyklos vaidmenį platesniame savivaldybės kontekste buvo kalbėtasi su Neringos savivaldybės Švietimo ir sporto bei Kultūros skyrių atstovais.

Pastebėjimai:

- Dailės skyrius meno mokykloje yra gana nedidelis, jame mokosi 10–15 vaikų, dirba 1–2 pedagogai.
- Priimami visi vaikai, norintys mokytis dailės, ne tik gabieji (nėra konkursų).
- Dėl nedidelio mokytojų (ir mokinių) skaičiaus nėra galimybių pasiūlyti specializuotų dailės programų (pvz., tapybos, piešimo, skulptūros, kompozicijos ir kt.). Tas pats mokytojas paprastai moko keletą specialybių. Su mokytojų skaičiaus ir, atitinkamai, programų pasiūlos problema Neringos savivaldybėje susiduria ne tik neformaliojo vaikų švietimo, bet ir bendrojo ugdymo mokyklos. Esant mažam vaikų skaičiui yra sudėtinga suformuoti pakankamo dydžio grupes (klases) vieno ar kito dalyko mokymui (pvz., bendrojo ugdymo mokyklose – ekonomikos, fizikos modulių mokymas vyresnėse klasėse nesurinkus pakankamo mokinių skaičiaus yra sudėtingas; taip pat ir Meno mokyklos muzikos skyriuje – nėra smuiko specialybės, nes nesurenkamas pakankamas mokinių skaičius). Dėl nepakankamai plačios ugdymo programų pasiūlos dalis Neringos savivaldybės mokinių renkasi mokytis greta esančio Klaipėdos miesto specializuotose dailės, muzikos ar sporto mokyklose, gimnazijose.
- Neringos meno mokyklos visos bendruomenės kontekste, anot kalbintų savivaldybės atstovų, yra svarbi ne tiek gabiųjų mokinių ugdymas (iš 150 vaikų atrinkti ir ugdyti tik gabiuosius būtų tiesiog neįmanoma), kiek vaikų užimtumo organizavimu ir įtraukimu į bendrą kultūrinį miesto ir šalies gyvenimą. Vaikai meno mokykloje yra mokomi groti, dainuoti, piešti, šokti ir tai atlikti kaip įmanoma profesionaliau. Savo išmokus gebėjimus vaikai gali pristatyti ir miesto renginiuose (šventėse, koncertuose), ir atstovaudami savo savivaldybę nacionaliniuose renginiuose (pvz., Lietuvos vaikų ir

- moksleivių televizijos konkurse „Dainų dainelė“, Lietuvos dainų šventėje, specializuotuose muzikos ir meno šakų konkursuose).
- Abu kalbinti respondentai pabrėžė, kad meno mokyklos kryptis ir vaidmuo bendrame miesto gyvenime labai priklauso nuo mokyklos vadovo, nuo to, kaip jis supranta meninį ugdymą. Vieni vadovai (ir mokytojai) labiau akcentuoja stiprų akademinį vaiko parengimą (kaip profesionalaus muzikanto, dailininko ar šokėjo), kiti mano, kad svarbiau yra aktyvus dalyvavimas miesto kultūrinuose renginiuose, šventėse. Nors respondentai pabrėžė, kad ir vienas, ir kitas dalykas svarbus ugdant vaiką, tuo pačiu pripažino, kad neretai ugdymo procese mokytojui tenka rinktis – norint išugdyti vaiką kaip profesionalų atlikėją reikia gana daug laiko, todėl dalyvauti kitose kultūrinėse veiklose ne visuomet spėjama.
  - Meno mokykloje dirbantys mokytojai yra gana aktyvūs rengiant ir kultūros projektus (pvz., vieno iš dailės mokytojų organizuoti vėtrungių, nendrių skulptūrų projektai, dalyje šių projektų dalyvauja ir Meno mokyklos mokiniai), ir miesto kultūros renginius. Vis dėlto aktyvesnę meno mokyklos veiklą kultūriniame miesto ir šalies gyvenime riboja ir mokyklos pajėgumai – meno mokykloje „dirba keturi su puse darbuotojų, tame skaičiuje ir valytojas, ir viešųjų pirkimų specialistas, ir kt.“. Kiek meno mokykla dalyvauja kultūrinuose renginiuose ar juos pati inicijuoja, labai priklauso nuo joje dirbančių pedagogų iniciatyvos ir turimų galimybių.
  - Neringos meno mokykla ir Nidos meno kolonija palyginti mažai bendrauja (bendradarbiauja). Susitikimai su mokiniais ar bendros pamokos vyko tik atskirų menininkų iniciatyva. Nors šios dvi įstaigos pasižymi gana skirtingu veiklos pobūdžiu ir keliamais tikslais, tikslinga būtų apsvarstyti bendradarbiavimo galimybes, ypatingai sprendžiant specializuotų dailės pamokų trūkumo problemą Neringos savivaldybėje.

Citatos:

„Mūsų meno mokykla yra visos bendruomenės kultūros židinukas“ (Neringos savivaldybės Švietimo ir sporto skyriaus atstovas, 2014-09-22).

„Meno mokykla – ir užimtumo, ir ugdymo įstaiga, ir kultūros kontekste ji yra labai matoma. [...] Miesto šventėse ir sezono atidarymuose meno kolektyvai, vaikai iš meno mokyklos aktyviai dalyvauja.“ (Neringos savivaldybės Kultūros skyriaus atstovas, 2014-09-23).

„Aš manau, kad jie tai kultūrinei veiklai, kiek jie turi laiko ir galimybių, [skiria]. Vis tiek, pirmoje eilėje Meno mokykla neturi nukentėti – per daug juk neprikrausi ant to vaiko, jis turi akademinės valandos (45 minučių) užsiėmimą. O paskui tą rezultatą rodyti ir ten, ir ten, ir ten – irgi per daug nepadarysi.“ (Neringos savivaldybės Švietimo ir sporto skyriaus atstovas, 2014-09-22).

„Svarbu, kad vaikui nebūtų nuobodu. Tai tikrai sudėtingas mokymasis – repeticijos, pamokos, mokymasis namuose. Kad jis pajustų malonumą, manau, būtina dalyvauti viešumoje. Bet pagrindas yra tikrai daryti jį tos srities profesionaliu atlikėju, tai labai svarbu.“ (Neringos savivaldybės Kultūros skyriaus atstovas, 2014-09-23).

Vilniaus Justino Vienožinskio dailės mokykla

Vilniaus miesto savivaldybė – didžiausia gyventojų skaičiumi savivaldybė Lietuvoje. 2014 m. pradžioje Vilniuje gyveno 529 022 gyventojų, bendrojo ugdymo mokyklose 2013–2014 mokslo metais mokėsi apie 65 600 moksleivių.

Vilniuje, Lietuvos sostinėje, yra sutelktos nacionalinės dailės ugdymo ir kultūros įstaigos – Nacionalinė M. K. Čiurlionio menų mokykla, Vilniaus dailės akademija, nacionaliniai muziejai ir galerijos. Vilniaus mieste taip pat veikia nemažai įstaigų, kurių veikla yra skirta skatinti vaikų dalyvavimą bendrame kultūros gyvenime – spektaklius vaikams kuriantys teatrai (Vilniaus teatras „Lėlė“, Keistuolių teatras, Raganiukės teatras, Stalo teatras, Senamiesčio lėlių teatras ir kt.), vaikams skirtas Žaislų muziejus, vaikų sukurtus meno kūrinius pristatanti „Vaikų ir jaunimo meno galerija“ Vilniaus mokytojų namuose ir kt. Šios įstaigos ir sukurta infrastruktūra yra skirta visos Lietuvos gyventojams, tačiau galimybių ja daugiau naudotis turi Vilniaus miesto gyventojai.

Vertinant neformaliojo švietimo paslaugų prieinamumą vaikams Vilniaus mieste, svarbu atskirti valstybinių bei privačių įstaigų teikiamas paslaugas vaikams ir savivaldybės kuriamą bei išlaikomą neformalaus vaikų švietimo įstaigų tinklą. 2014 m. rudenį Vilniaus mieste veikė 19 neformalaus švietimo (daugiausia vaikų ir jaunimo klubai) ir 10 formalųjų švietimą papildančias ugdymo programas įgyvendinančių įstaigų, įsteigtų ir išlaikomų Vilniaus m. savivaldybės. Iš dešimties FŠPU įstaigų dauguma buvo muzikos mokyklos, dailės ugdymo programą įgyvendino tik dvi mokyklos – Vilniaus J. Vienožinskio dailės mokykla (su filialu Naujojoje Vilnioje) ir Grigiškių meno mokykla, turinti dailės skyrių. Dailės ugdymo užsiėmimai

taip pat buvo siūlomi dalyje vaikų ir jaunimo klubų (pvz., „Jaunystė“, „Šatrija“, Žirmūnų ir kt.), tačiau ne pagal FŠPU programas, o kaip neformalaus švietimo paslaugos. Vilniuje yra ir ilgiausiai šalyje veikianči privati dailės mokykla – Vilniaus vaikų ir jaunimo dailės mokykla, kuriai vadovauja Jūratė Stauskaitė.

Neformalaus švietimo programas (tiek FŠUP, tiek NŠV) savivaldybės išlaikomose mokyklose 2014 m. rudenį lankė 20 758 moksleiviai, t. y. apie trečdalis (30 proc.) visų mokinių, besimokančių bendrojo ugdymo mokyklose. Bendras moksleivių, dalyvaujančių neformaliame švietime, skaičius, be abejo, yra didesnis – nemaža dalis jų renkasi neformaliojo švietimo paslaugas, teikiamas valstybinėse (pvz., Lietuvos vaikų ir jaunimo centro) ar privačiose įstaigose, taip pat ir bendrojo ugdymo mokyklose. Vis tik svarbu atkreipti dėmesį, kad 2013 m. Vilniaus m. savivaldybės užsakymu atliktos moksleivių apklausos duomenimis⁸, 37 proc. Vilniaus moksleivių nelankė nė vienos neformaliojo švietimo programos („būrelio“ ar mokyklos). Moksleivių dalyvavimas neformaliajame vaikų švietime pastebimai skyrėsi pagal gyvenamąją vietą (seniūnijas), amžių, lytį ir kitus demografinius kriterijus. Tai rodo, kad nepaisant gana plačios neformaliojo švietimo programų pasiūlos Vilniaus mieste, neformalaus švietimo aprėptis yra nepakankama ir pastebimai atsilieka nuo kitų tyrime dalyvavusių mažesnių savivaldybių.

Vilniaus J. Vienožinskio dailės mokyklos vaikų skyrių lankė 895 mokiniai, iš jų 277 filialą Naujoje Vilnioje. Suaugusiųjų skyrių lankė 176 mokiniai. VJVDM pastatai yra išsidėstę dviejuose miesto rajonuose – Naujamiestyje, netoli Vingio parko (gana prestižinėje miesto dalyje, tačiau viešuoju transportu lengvai pasiekiamoje ir iš kitų miesto rajonų), ir Naujojoje Vilnioje (atokesniame miesto rajone, kuriame gyvena daugiau darbininkiškų profesijų žmonių, rajonas taip pat pasižymi didesne etnine įvairove).

Tyrimo metu apie VJVDM vaidmenį platesniame savivaldybės kontekste buvo kalbėtasi su Vilniaus m. savivaldybės Švietimo bei Kultūros skyrių atstovais.

Pastebėjimai:

---

⁸ Informacija gauta iš Vilniaus m. Švietimo skyriaus (2014 m. lapkričio 5 d.). Tyrimas „Jaunimo politikos efektyvaus įgyvendinimo strategijos Vilniaus mieste parengimas“ buvo atliktas UAB „Smart continent LT“. Moksleivių apklausos data: 2013 m. spalio–lapkričio mėn., tyrimo metodas: internetinė standardizuota apklausa, imtis: 9723 respondentai, tyrime dalyvavo 7–12 klasių moksleiviai.

- VJVDM turi filialą Naujojoje Vilnioje, tačiau šiuo metu mokykla esamo poreikio nėra pajėgi patenkinti. Savivaldybės Švietimo skyriaus atstovė pabrėžė, kad esamo mokytojų kolektyvo, turimų patalpų dailės mokyklai nepakanka ir būtų tikslinga plėsti dailės mokyklą, steigiant naujus filialus kituose miesto rajonuose, taip plečiant dailės programos prieinamumą Vilniaus m. gyvenantiems vaikams.
- VJVDM neretai yra gretinama su M. K. Čiurlionio menų gimnazija, kaip atliekanti tą pačią ar panašią funkciją miesto bendruomenėje (vaikų rengimas profesionalaus menininko karjerai). Vis dėlto svarbu pažymėti, kad šios dvi mokyklos yra skirtingo pavaldumo (atitinkamai – savivaldybės ir valstybės) ir skiriasi ir ugdymo programomis, ir mokymo trukme bei ugdytinių amžiumi. Be to, M. K. Čiurlionio menų gimnazija yra meninio profilio bendrojo ugdymo mokykla, todėl turi ne tik kitas mokymo programas, bet ir kitokią vertinimo bei jo validumo sistemą ir užima kitą poziciją platesnėje švietimo grandinėje, taigi, negali būti vienreikšmiškai lyginama su FŠPU įstaigomis.
- Remiantis interviu su Kultūros skyriaus atstovais duomenimis, galima pastebėti, kad VJVDM mokiniai bendrame miesto kultūrose gyvenime matomi labiau kaip kultūros įstaigų, jų vykdomų edukacinių programų lankytojai, o ne mieste gyvenantys jaunieji kūrėjai, menininkai. Vaikai suprantami tik kaip švietimo sistemos subjektas („klientas“), o ne miesto kultūros dalyvis, kūrėjas. Kultūros skyriaus darbuotojų nuomone, dailės mokykla, ugdydama vaikų įgūdžius, parengia vaikus dalyvavimui kultūros renginiuose. Greta įvairių kultūros įstaigų, parodų, renginių lankymo, pagrindinis vaikų dalyvavimo miesto kultūros gyvenime būdas yra pristatyti savo, kaip atlikėjų (šokėjų, dainininkų, muzikų, dailininkų), įgūdžius ar sukurtus darbus įvairių miesto renginių metu:
  - „Tas bendradarbiavimas yra, kai jie mums reikalingi [renginiuose] – mes kreipiamės. Darbai buvo atrinkti ir eksponuojami Gedimino prospekte, renginio „Laisvės vėjas“ metu. Rodyti ne tik VJVDM mokinių darbai, visų gambiausių Vilniaus m. moksleivių darbai. Kai mes jiems [reikalingi] – tai mes irgi padedame, parodas organizuojame savivaldybės patalpose.“ (Vilniaus m. Kultūros skyriaus atstovas, 2014-11-10).
- Vaikų, kaip savarankiškų kūrėjų, kūryba yra pristatoma viešojoje įstaigoje „Vaikų ir jaunimo meno galerija“, kurią iš dalies finansuoja ir Vilniaus m. savivaldybė. Interviu metu pabrėžta, kad galerijoje eksponuojami vaikų darbai iš visos Lietuvos, taip pat

Vilniaus vaikų ir jaunimo (Jūratės Stauskaitės) dailės mokyklos. Ar rengiamose parodose dalyvauja ir VJVDM mokiniai – neaišku.

Citatos:

„Čia, kaip sostinėje, yra sutelkta daug nacionalinės svarbos kultūros įstaigų – ir NDG, ir muziejai, kurie suteikia puikias sąlygas vaikams šviestis, dalyvauti parodose kaip lankytojams. Dauguma rengiamų parodų yra nemokamos arba kainuoja labai nedaug, vaikai gali laisvai jas lankyti [ir taip dalyvauti profesionaliojoje kultūroje]. kažko papildomo nėra tikslo kurti. <...> Vilniuje vaikams yra sudarytos visos sąlygos dalyvauti profesionalioje kultūroje – daug kultūros įstaigų, mokyklose dirba vien profesionalūs menininkai (sostinėje jų yra daugiau nei bet kuriame kitame mieste). Kas nori – viską gali pasiimti. Viskas gerai veikia, nereikia nieko skatinti, nieko keisti.“ (Vilniaus m. Kultūros skyriaus atstovas, 2014-11-10).

„Tyrimas, apie kurį aš jums kalbėjau, rodo, kad ne visuose mikrorajonuose pakanka neformaliojo švietimo įstaigų. Pavyzdžiui, savivaldybė neturi savo įstaigų Pašilaičių mikrorajone, Fabijoniškių, Rasų, Panerių [seniūnijose]. Tai būtų tikrai paklausa steigti bent jau filialus, ne įstaigas, bet filialus. <...> [VJVDM miesto bendruomenės] poreikius atitinka gerą prasmę, kad išugdo puikius ugdytinius, tačiau vietų trūksta – norinčių šioje mokykloje mokytis yra daugiau negu jų priimama.“ (Vilniaus m. Švietimo skyriaus atstovas, 2014-11-05).

Dailės mokyklos kaip institucijos: funkcijos, veikla, bendradarbiavimas

Šis skyrius parašytas remiantis interviu su mokyklų direktoriais ir mokytojais bei mokytojų parašytomis mokymo proceso refleksijomis. Siekiama atskleisti „vidinį“ požiūrį į mokyklos veiklą, funkciją, dailės mokymo sampratą, dailės mokyklų perspektyvas, vietą visuomenės gyvenime ir kultūros lauke, apibūdinti mokyklų veiklą. Analizuojama atskirai kiekvienos tirtos mokyklos situacija, kur įmanoma, jos palyginamos, esant reikalui, atskleidžiami ir prieštaravimai vienos mokyklos viduje.

Alytaus dailės mokykla

Funkcijos

Kalbant apie dailės mokyklos funkcijas, dažniausiai buvo išskiriama keletas aspektų, kurių svarba įvairuoja priklausomai nuo respondentų grupės. Kaip jau minėta anksčiau, žvelgiant iš „politinės“ perspektyvos – Alytaus savivaldybės Švietimo ir Kultūros skyrių darbuotojų požiūriu – pakankamai didelis dėmesys skiriamas profesionaliajama aspektui, t. y. gana aiškiai buvo išreikšta nuomonė, kad dailės mokykla, kaip institucija, yra skirta rengti būsimus profesionalus („Mes turime dailės, muzikos mokyklas, tai mes ir turime tą dalį vaikų, kurie jau vienaip ar kitaip savo ateitį sieja su profesionalumu, tęstinumu“). Savivaldybės požiūriu tai skiria dailės mokyklą nuo kitų, trumpalaikių dailės užsiėmimų („būrelių“). Tokį požiūrį atspindi ir įvairūs dokumentacijos reikalavimai: Alytaus dailės mokyklos direktoriaus metinėse ataskaitose randame skiltį, kurioje vadinami visi aukštąsias ar aukštesniąsias dailės studijas Lietuvoje ir užsienyje pasirinkę Alytaus dailės mokyklos absolventai. Tuo tarpu mokykloje dirbantys mokytojai ir mokyklos direktorius teikia tam mažai reikšmės: anot ADM direktoriaus, meno studijas pasirinkę mokiniai tėra vienas iš pamatuojamų kriterijų, kuriais remiamasi oficialiai vertinant mokyklą, tačiau tai *nėra mokyklos funkcija* („Kl.: O ar svarbu, kad bent dalis mokinių vėliau tęstų menines studijas? Ats.: Ne. Visiškai nesvarbu. Manau, kad tai yra platesnė bendrojo žmogaus tobulėjimo dalis. Ir visiškai nesvarbu, kad jie bus menininkai.“, interviu su ADM direktoriumi, 2014-10-16). Panašiai teigia ir kalbinti mokytojai: dalis mokinių renkasi meno studijas, tai yra natūralu, tačiau tai yra asmeninis pasirinkimas – mokykla tam specialiai neruošia. Anot ADM direktoriaus, tai yra ir tam tikra visų šiandieninių dailės mokyklų dilema: mokyklos, kurių dauguma buvo įkurtos tarybiniais metais, buvo reikalingos būsimų profesionalų ruošimui, jos suformuodavo įgūdžius, reikalingus stojant į tuometinį Dailės institutą. Šiandien, pasikeitus bendrai meno situacijai ir aukštųjų meno mokyklų reikalavimams, konkretūs įgūdžiai nebeturi tokios reikšmės („<...> tarybiniais laikais buvo labai aišku viskas, kad stojant į Dailės akademiją tu privalai mokėti akademiškai piešti – šiandien to neprivalai daryti. Nes kai kuriose Akademijos katedrose netgi atvirai sakoma, kad mes nenorime sugadintų vaikų“, interviu su ADM direktoriumi, 2014-10-16)

Tarp dažniausiai ADM direktoriaus ir mokytojų pabrėžiamų dailės mokyklos funkcijų buvo: atsvara bendrai edukacijos sistemai (ypač bendrojo lavinimo mokykloms), terapija ir socializacija, laisvės ir abejonės, kritinio, savarankiško mąstymo, kūrybiškumo ugdymas, kitų savybių (kantrumo, atsakingumo, fantazijos, lankstumo, tolerantiškumo ir kt.) ugdymas.

Dailės mokykla iš esmės suvokiama kaip drąsinanti, atvira erdvė, kuri mažiau remiasi stereotipais nei kitos ugdymo įstaigos ir todėl skatina kitokį mąstymą ir tobulėjimą. Svarbu tai, kad ir fizinė erdvė, ir bendruomenė (mokytojų ir mokinių kolektyvas), ir dailės mokykla abstrakčia prasme suvokiama kaip integrali visuma. („Aplinka, atverianti galimybes saviraiškai, skatinanti burtis bendravimui, drąsinanti iššūkiams, mokanti kūrybiškai gyventi, tampa baimių, susikaustymo, abejingumo schemų primesto mąstymo atsikratymo vieta“, 1 mokymo praktikos refleksija, ADM mokytoja; „Man svarbus yra klasės mikroklimatas, vaikų atpalaidavimas ir nukreipimas į modernaus meno pasaulio suvokimą“, 2 mokymo praktikos refleksija, ADM mokytojas). Terapinė ir socialinė funkcijos minimos itin dažnai: „<...> susirenka žmonės, kurie <...> su bendravimu turi problemų, užsidarę, užsisiklėję, ir visi tokie susirenka. Ir jie pradeda bendrauti tarpusavyje, šnekėti. Labai gerai, kad mokytojai nebūna pamokose, kas pedagoginėje sampratoje išvis neįmanoma, tai yra katastrofa. Bet tai yra vienas iš [svarbių] momentų, nes jie gali tarp savęs bendrauti. Ir tos dvylika valandų per savaitę yra fantastiška. Jie čia ateina pasislėpti.“ (interviu su ADM direktoriumi, 2014-10-16) Kiek iš mokinių reikalaujama profesine prasme, priklauso ir nuo mokytojo, ir nuo mokinio; lyginant su bendrojo ugdymo programose vykstančiomis dailės pamokomis, dailės mokykloje vaikai yra gerokai labiau motyvuoti, todėl ir mokytojai reikalauja iš jų daugiau, net jeigu ir neteikia rezultatams didelės reikšmės (1 interviu su ADM mokytoju, 2014-10-15).

Tai, kad daugelis mokytojų pabrėžia dailės mokyklos priešpriešą bendrojo lavinimo mokykloms, kur esą vaikai būna užspausti, normuojami, nemotyvuoti, valdomi stereotipų, silpnesnieji – engiami mokytojų ir bendraamžių („<...> jie ateina čia ir kaip socializacija jiems yra. Jie ateina iš bendrojo ugdymo mokyklų, kur yra pragaras. Ateina čia, kur jiems yra rojus“, interviu su ADM direktoriumi, 2014-10-16), rodo, kad dailės mokyklos bendrojo švietimo sistemoje neretai funkcionuoja ir kaip tam tikra, nors tiesiogiai ir neišreikšta, bendrosios edukacijos *kritika* ir *autonominė zona*. Tai atspindi ir kai kurių mokytojų nepasitenkinimas bandymu sunorminti dailės mokyklas pagal bendrojo švietimo modelį (taikant panašius reikalavimus programų rašymui, vertinimo sistemai ir pan.) („Menininkai profesionaliai išpaudžiami į apribotą ir suvaržytą pedagoginį lauką, standartinių programų rašymą bei žurnalų pildymą nurodyto atspalvio rašikliu. Dėl taip pasikeitusios darbo specifikos jų vietas užimtų pedagoginį išsilavinimą turintys žmonės, kurių kompetencija yra techniškai įgyvendinti mokymo programų reikalavimus“, 2 mokymo praktikos refleksija, ADM mokytojas; „Ir dar vienas dalykas, kuris mane dabar labai neramina, visada neramino, tai yra būtent orientacija į rezultatus. Kad rezultatas turi būti pasiekiamas, pamatuojamas,

dažniausiai jisai turi tam tikrus ideologinius atspalvius“, interviu su ADM direktoriumi, 2014-10-16).

Dailės mokytojas

Interviu su ADM mokytojais ir jų rašytose refleksijose itin dažnai buvo pabrėžiamas mokytojo ir mokinio ryšys, kaip sėkmingos edukacijos ir platesnės iš jos kylančios veiklos pagrindas. Kalbant apie kultūrinę mokyklos funkciją buvo minima, kad tam, kad gimtų iniciatyvos, reikia bendruomenės ir kolektyviškumo. Dažniausiai mokytojų minėtos bendruomeniškumui kurti reikalingos ypatybės yra: gyvas bendravimas (mokinių; mokytojo ir mokinių), aktyvi, bendraujanti klasė, asmeninis kontaktas, laisvas, nesuvaržytas dialogas.

Reikia pastebėti, kad šios ypatybės susijusios ne tik su edukacija ir kūrybiškumo skatinimu, bet ir socialine ar net psichoterapine mokyklos funkcija. Dailės mokykla pozicionuojama kaip atsvara bendrojo lavinimo mokykloms, kadangi čia tvyrantis kitoks mokymo klimatas (pvz., tai, kad mokytojas ne visą laiką praleidžia klasėje; mokytojai yra ne pedagogai, o savo srities profesionalai) patraukia mokinius ir sudaro sąlygas jiems aktyviau bendrauti tarpusavyje.

Visi interviu dalyvavę ADM mokytojai vienareikšmiškai teigė, kad dailės mokykloje dėstantis mokytojas turi būti praktikuojantis menininkas. Teigiama, kad praktika dailės mokytojui svarbi kaip nuolatinis asmeninis tobulėjimas ir ir keitimasis, nuo kurio savo ruožtu priklauso ir jo mokomas dalykas (kuris „neužsistovi“). Ne vienas mokytojas kritiškai pasisakė apie dailės pedagogus, kurie neturi specializacijos – praktinių įgūdžių konkrečioje srityje, „žino kaip mokyti, bet nežino, ko mokyti“. Tokia priešprieša, galima manyti, koreliuoja su bendra dailės mokyklos „anti-pozicija“ bendrojo lavinimo mokyklų atžvilgiu – pastebima, kad dailės mokykloms ir mokytojams negali būti taikomi tie patys reikalavimai ir kriterijai, kaip bendrojo švietimo sistemai: „Dailės ir meno mokyklų formalizavimas pagal formalaus švietimo įstaigų klišę, mano manymu, yra sunkiai suderinamas su kūrybiškumu ir šiuolaikiniu dailės ugdymu. <...> Kitas kelias galėtų būti suteikti unikalų statusą dailės bei meno mokykloms funkcionuoti ne pagal formalaus švietimo sistemos reikalavimus. Meninės tvarkos įteisinimas tokio pobūdžio mokyklose kurtų naujas galimybes bei metodus. Kūrybinės praktikos turėtų būti gyva, save bekurianti ar griauianti sistema, neapreminta ir nestandartizuojama iš išorės.“ (2 mokymo praktikos refleksija, ADM mokytojas) Taigi, ir bendrojo lavinimo sistema, ir dailės pedagogo statusas, kuris, anot ADM direktoriaus, garantuoja lengvatines sąlygas mokyti, suvokiami kaip tam tikra grėsmė dailės mokyklų išskirtinumui ir mokymo kokybei. Galima kelti hipotezę, kad ši matoma grėsmė išreiškia ir

tam tikrą nerimą dėl nestabilios menininko padėties šiandienos visuomenėje (plg., ADM direktoriaus teiginį, kad „dailės mokykla visada buvo vienoks ar kitoks menininkų prieglobstis, kur jie galėjo gauti darbą tarybiniais laikais“); du ADM mokytojai, dirbantys lygiagrečiai ir bendrojo lavinimo mokyklose, pabrėžė, kokia svarbi yra jiems ADM kaip darbo vieta lyginant su bendrojo lavinimo mokyklomis, kur visa sistema ir mikroklimatas yra labai nepalankus menų mokymui.

ADM vietos bendruomenėje

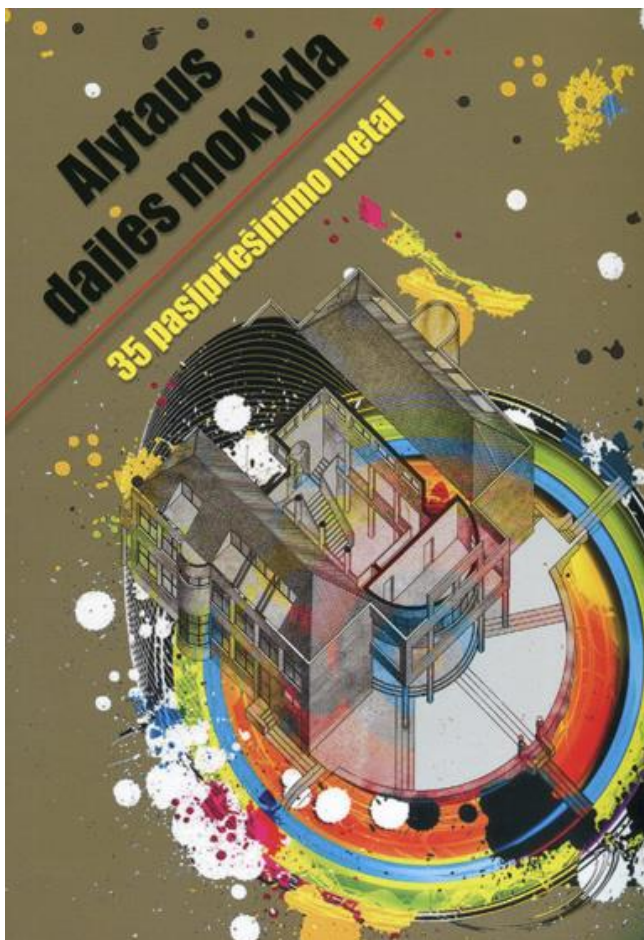
ADM turi savo vietą Alytaus miesto ir kultūros kontekste. Iš dalies tai lemia ir fizinė mokyklos lokalizacija miesto centre, parke, netoli Laisvės angelo paminklo – reikia manyti, kad ir tiesiogiai veikloje nedalyvaujantiems gyventojams ji yra žinoma. Kai kurie mokytojai pabrėžė, kad anksčiau mokykla, kaip fizinė erdvė, buvo ir įvairių subkultūrų („pankų, skinų“) traukos vieta – jie mėgdavo būriuotis aplink mokyklą esančiame parkelyje. Šiuo metu situacija yra pasikeitusi, kai parkas buvo sutvarkytas, įrengtos stebėjimo kameros (4 interviu su ADM mokytoja, 2014-10-16). Subkultūrinės asociacijas išreiškė ir mokyklos fasadas, kuris vasaros praktikos metu apie 1997–1998 m. buvo mokinių išpieštas grafičiais. 2007 m. miesto savivaldybės nurodymu grafičiai buvo uždažyti⁹.

Nors mokykla, direktoriaus teigimu, bendradarbiauja su įvairiomis Alytaus kultūros ir švietimo įstaigomis, stengiamasi išlaikyti ir tam tikrą autonomiją nuo „privalomos“ veiklos (pvz., dalyvavimo miesto šventėse, ugdymo įstaigų parade) arba interpretuoti ją savaip. Nepaisant to, mokykla, prireikus, sugeba sutelkti bendruomenę – kaip atsitiko konfliktuose su miesto savivaldybe dėl Dailės, Dailiųjų amatų ir Muzikos mokyklų sujungimo 2004 m. bei dėl mokyklos išskeldinimo iš specialiai jai suprojektuoto pastato 2014 m. (turint omenyje, kad tiesiogiai suinteresuotų mokyklos išlikimu žmonių – mokinių ir jų tėvų – skaičius nėra didelis, mokyklą šiuo metu lanko mažiau nei 150 mokinių). Tai leidžia numanyti, kad mokykla laikoma įprastu, nuo miesto neatskiriamu atributu, nežiūrint to, kad, anot ADM direktoriaus, dailės mokykla čia neturi susikūrusi prestižinio įvaizdžio, kaip yra didmiesčiuose („[Vilniuje] mokinių daugiau ir ritualizacija šitų dalykų yra didesnė. Čia daugiau žmonės žiūri pragmatiškai: kiek man tai bus reikalinga, kiek iš to pinigų uždirbsiu? Tradiciškai dailės mokyklos mažesniuose miesteliuose yra žemesniame socialiniame sluoksnyje. <...> Vilnius,

---

⁹ Redas Diržys, „Kas tas kvailys, kuris paskyrė Diržį mokyklos direktoriumi?“, *Alytaus dailės mokykla: 35 pasipriešinimo metai*, sud. Redas Diržys, Asta Stasionytė, Alytaus dailės mokykla ir Kitos knygos, 2013, p. 127.

Kaunas, jie dideli miestai, ten žmonės žiūri kaip į prestižą truputį: tą baigęs, tą baigęs, pas kažkokį mokytoją...“, interviu su ADM direktoriumi, 2014-10-16).

Alytaus dailės mokykla: 35 pasipriešinimo metai, sud. Redas Diržys, Asta Stasionytė, Alytaus dailės mokykla ir Kitos knygos, 2013, viršelis

Reikia pastebėti, kad miesto bendruomenėje ADM – ir kaip pastatas, ir kaip institucija – turi ir istorinę reikšmę kaip „Sąjūdžio lopšys“. 1988 m. čia buvo įsteigta Sąjūdžio iniciatyvinė grupė, vykdoma veikla, platinami atsišaukimai ir informacija, ruošiamasi pertvarkymui. Daug tuometinių mokytojų aktyviai įsitraukė į Sąjūdžio veiklą, iš dalies apleisdami net dailės mokymo ir kitos meninės veiklos procesus¹⁰. ADM direktorius interviu pabrėžė, kad „Sąjūdžio lopšio“ įvaizdis tebėra aktualus šiandien ir padeda apginti mokyklą viešuose konfliktuose. ADM yra pakankamai matoma ir regioninėje žiniasklaidoje: Alytaus miesto ir apskrities laikraštyje „Alytaus naujienos“ gana dažnai publikuojami straipsniai apie mokyklą, jos

¹⁰ „Sąjūdis ir Alytaus dailės mokykla: Redas Diržys kalbina Vytautą Kolesnikovą“, in: *Alytaus dailės mokykla: 35 pasipriešinimo metai*, p. 94–100.

renginius, diplominių darbų gynimus, parodas, kitas aktualijas (pvz., minėtus konfliktus su savivaldybe). Tai, kad Alytaus dailės mokykla turi suformuotą stiprią tapatybę rodo ir 2013 m. pasirodžiusi knyga „Alytaus dailės mokykla: 35 pasipriešinimo metai“, kurioje surinkti mokyklos bendruomenės (mokytojų, mokinių, absolventų) tekstai, mokinių darbų archyvas, visų mokyklos mokytojų ir mokyklą baigusią mokinių sąrašas, mokykloje dirbusių ir dirbančių mokytojų chronologija, kai kurie spaudoje publikuoti straipsniai.

ADM kaip kultūros vieta

Alytaus dailės mokykla siejama su įvairiais renginiais, kurie tiesiogiai nėra mokymo programos dalis, ypač per mokyklos direktoriaus Redo Diržio asmenybę: tai jo organizuotos 1993–1996 m. vykusios „Tiesės. Pjūvio“ akcijos, nuo 2005 m. vykstanti Alytaus bienalė, taip pat mokyklos patalpose priimamais kitais renginiais: paskaitomis, dirbtuvėmis, koncertais, performansais, festivaliais (pvz., performanso meno festivalis „Diverse/Universe“). Dauguma mokytojų teigė, kad mokykla yra arba turėtų būti tam tikras kultūros centras tokia nedideliame mieste kaip Alytus.

Keletas kalbintų mokytojų pabrėžė, kad svarbu, jog tokios iniciatyvos kiltų iš mokyklos vidaus, o nebūtų „nuleistos iš aukščiau“. Iniciatyvos atsiranda, kai mokykloje susiformuoja didesnė ar mažesnė panašių interesų bendruomenė (kurią gali sudaryti ir mokytojai, ir mokiniai) – „kolektyvinė sąmonė“: „Paskui atsirado ir diplomantas pats pirmas mano. Toks kūrybingas vyrukas. Jisai pabaigė mokyklą ir tuo pačiu jau buvo vyresnių klasių moksleivis ir mes su juo pradėjome daug dalykų daryti. Mes išėjome į netradicines erdves, į tokią buvusią kavinę, susiradome galimybę naudotis ja ir tokį neformalų sambūrį sukūrėme. <...> mums visai smagiai sekėsi tuos dalykus vystyti. Buvo mokykloje pamokos, o iš karto po mokyklos – visi kiti dalykai, socialinės akcijos ir t. t.“ (2 interviu su ADM mokytoju, 2014-10-15) Veikiausiai dėl to, kad Alytus yra nedidelis miestas su nedaug kultūros įstaigų, iš mokyklos bendruomenės kilusios iniciatyvos, net ir išėjusios už jos ribų, lieka toliau glaudžiai susijusios ar asocijuojamos su mokykla: „Mokykla yra kultūros židinys Alytuje <...>. Aplink ją buriasi daug reiškinų. Ne tik iš mokyklos. Prieš dvidešimt metų, daugiau truputėlį, Sąjūdis čia kilo, ir dabar pilietinis judėjimas buriasi. Mokykla – kaip vienijantis simbolis. Ir tas neformalus kūrybinis sambūris, kuriame aktyviai dalyvavome, irgi aplink mokyklą sukosi.“ (2 interviu su ADM mokytoju, 2014-10-15)

Šiaurės Europos ir Baltijos šalių performanso meno festivalis „Diverse/Universe“ Alytaus dailės mokykloje, 2014, šaltinis – ADM facebook paskyra

Mokinių įsitraukimas į nepamokinę mokyklos veiklą, anot ADM direktoriaus, priklauso ir nuo mokinių kartų, galbūt bendros socialinės situacijos. Labai svarbūs savaime susiformuojantys mokinių sambūriai, nes „tik horizontaliame lygmenyje atsiranda pagrindiniai savivokos pradmenys“¹¹. Jo teigimu, iki maždaug 2008 m. „visa karta užaugo ant „meno streiko“, bienalių“. Tuo metu mokykla išgyveno klestėjimo laikotarpį, buvo mokinių ir norinčiųjų mokytis perteklius, mokiniai įsitraukdavo į šalutines veiklas (pvz., savanoriaudavo Redo Diržio organizuojamose Alytaus bienalėse), dalis jų ir šiandien dirba su tais reiškiniais, sugrįžta į mokyklą sudalyvauti dabar vykstančiuose renginiuose. Maždaug nuo 2008 m., prasidėjus krizei, mokinių skaičius žymiai sumažėjo (kasmet sumažėdavo po 40–50 mokinių) ir iki šiol nepasiekė buvusio skaičiaus. Galbūt iš dalies dėl šio sumažėjimo ir bendras mokinių interesas yra kritęs – atsiranda mažiau besidominčių paraleline veikla. ADM direktorius mato tai ir kaip kartos bruožą: „Gal šiaip vangūs, gal tiesiog mato, kad čia ne jų zona“.

---

¹¹ Redas Diržys, „Kas tas kvailys, kuris paskyrė Diržį mokyklos direktoriumi?“, in: *Alytaus dailės mokykla: 35 pasipriešinimo metai*, p. 127.

Performanso dirbtuvės performanso meno festivalyje „Diverse/Universe“, Alytaus dailės mokykla, 2014, šaltinis – ADM *facebook* paskyra

ADM direktorius pabrėžė, kad jie bendradarbiauja su visomis Alytaus kultūros institucijomis – daugiausia kaip su erdvėmis, kai reikia papildomų patalpų baigiamųjų darbų gynimams, parodoms; rengia mokinių darbų parodas kitose institucijose ir jų prašymu. Tuo tarpu su Alytaus miesto savivaldybės skyriumi bendradarbiaujama mažai. ADM direktoriaus teigimu, dailės mokyklos neturėtų būti pilnai ar iš dalies pavaldžios (susietos) su kultūros skyriais, nes tai keltų grėsmę jų išlikimui: „Kultūros sistema neturi jokių saugiklių ir yra labiausiai neapsaugota zona“. Būti susietoms su švietimo sistema dailės mokykloms yra parankiau, nes švietimas laikomas būtina reikme (aktualia visais laikais), tuo tarpu į kultūrą labiau žiūrima kaip į „prekę, paslaugą“, kuri turi taikytis prie vartotojo poreikių arba išnykti. „Paėmė muziejų, uždarė, nelabai reikalinga, iškėlė į vaikų darželį. Kultūros įstaigas va šitaip... ir viskas. Būsi ten ir niekas nė kvyk. O dailės mokyklą užkabino – tai čia ir Sąjūdžio lopšys, Nepriklausomybės lopšys, čia Alytaus prasmės vieta ir visa kita. O jeigu dar pridėsime edukaciją, vaikai. Nori vaikus išmesti iš miesto centro. Jau net vaikams miesto centre nėra vietos.“ (interviu su ADM direktoriumi, 2014-10-16).

Išskirtinis klausimas, kuris itin ryškiai iškyla kalbant būtent apie Alytaus dailės mokyklą, yra direktoriaus asmenybė ir jo veikla – tas buvo matyti jau kalbant apie kultūrinės asociacijas, siejamas su ADM. Daugiau kaip pusė kalbintų ADM mokytojų daugiau ar mažiau užsiminė apie direktoriaus, kaip pareigybės, ir konkrečiai Redo Diržio asmenybės reikšmę bendrai mokyklos veiklai ir jos susikurtam įvaizdžiui. Pabrėžiamos profesinės ypatybės (gebėjimas užtikrinti mokytojų kūrybinę laisvę, galimybes reikštis mokytojams ir moksleiviams (sutekiant patalpas įvairioms veikloms), atvirumas rizikai ir eksperimentui, kolektyvo subūrimas ir mokytojų išugdymas, ryšiai su kitomis dailės mokyklomis) ir platesnė meninė veikla. Tai, kad ADM edukacinė ir kultūrinė veikla šiuo metu regisi neatsiejama nuo jos direktoriaus Redo Diržio veiklos ir turi stiprų suformuotą įvaizdį, rodo ir pokalbiuose su kitos, Vilniaus Justino Vienožinskio dailės mokyklos, mokytojais keletą kartų išsakyti požiūriai į ją: „Diržys gal yra toks labiau išskirtinis atvejis, pats kaip persona. Ir dėl to ta mokykla iš tikrųjų tokia yra, nu tie vaikai, kurie ten mokosi, yra tokie socialiai, pilietiškai aktyvūs. Tiesiogine to žodžio prasme. Ne tik į meną, gana kritiškai aiškinasi jį, bet ir jie turi savo miestą ir taip toliau.“ (9 interviu su VJVDM mokytoju, 2014-10-09).

Veikla su mokiniais

Mokytojų buvo klausama, ar įtraukia mokinius į savo meninę praktiką, ar vykdo su jais kokią nors veiklą, kuri išeina už įprastos pamokos ribų. Dažniausiai tokie projektai būna organizuojami ne atskiro mokytojo, bet mokyklos ar kelių mokyklų: iš pastaruoju metu vykusių projektų buvo minimas tarpmokyklinis bendradarbiavimas „Šiuolaikinio meno formos dailės edukacijoje“, kuriame dalyvauja Alytaus, Vilniaus J. Vienožinskio, Šiaulių ir Kėdainių dailės mokyklos. Projektas inicijuotas Dailės mokyklų vadovų asociacijos, jo metu vienas mokytojas su keletu mokinių iš kiekvienos mokyklos vyksta į vieną iš dalyvaujančių mokyklų dalyvauti dirbtuvėse: performanso, fotografijos, architektūros, instaliacijos. Taip pat bendras projektas su Brno technologijų universiteto menų fakultetu (Čekija) – trimačio skenavimo dirbtuvės „Iš performanso į skulptūrą ir iš skulptūros į performansą“, kuriame dalyvavo (į Brno vyko) penki ADM mokiniai ir keturi mokytojai. Tokie projektai praplečia įprastą mokyklos programą, supažindina mokinius su kitokiomis raiškos galimybėmis. Svarbu ir tai, kad jie skatina gerokai tikslingesnę institucijų bendradarbiavimą, lyginant su mokinių darbų paskolinimu bibliotekoms ir pan. Kita vertus, akivaizdu, kad tokiuose projektuose dėl finansinių apribojimų gali dalyvauti tik labai mažai mokinių, neretai jie būna tie patys

(iniciatyviausi, taip pat dažnai – baigiamųjų klasių mokiniai). Kai kurie mokiniai dirbtuvių ADM metu irgi išsakė nusivylimą, kad į tokius šalutinius projektus pakliūti sudėtinga.

Performanso kūrybinės dirbtuvės ADM, vadovas Redas Diržys, Dailės mokyklų vadovų asociacijos projektas „Šiuolaikinio meno formos dailės edukacijoje“, 2014, šaltinis – www.daile.alytus.lm.lt

2011 m. Alytaus dailės mokykla kartu su kitomis Lietuvos dailės mokyklomis dalyvavo Taline vykusioje mokinių šiuolaikinio meno trienalėje „Eksperimenta!“ – tarp ADM mokyklos mokinių darbų buvo rodyta itin daug laikinių kūrinių – performansų, taigi, parodoje dalyvavo ne tik mokinių darbai, bet ir jų autoriai-atlikėjai. Interviu ADM direktorius labai kritiškai vertino bienalės organizaciją ir ideologiją, tačiau kartu teigė, kad mokiniams toks dalyvavimas platesnio masto kultūros lauke labai reikšmingas. Todėl labai svarbu, kad dalyvautų ne tik mokinių darbai (kaip yra įprasta įvairiais vietiniams ir tarptautiniams mokinių darbų konkursams), bet ir patys mokiniai – taip jiems suteikiama galimybė susipažinti su įvairesniu kontekstu, menininkais.

Lukas Diržys, performansas „Mechaninė tapyba“, mokytojas Mantas Kazakevičius, mokinių šiuolaikinio meno trienalė „Eksperimenta!“, Talinas, 2011

Panašiai dalyvavimo svarbą pabrėžė ADM direktorius, kalbėdamas apie savo ir ADM mokinių projektą, įgyvendintą dar 2001 m. Vilniuje Šiuolaikinio meno centre. Pakviestas dalyvauti parodoje „NATO sienos“ Redas Diržys įtraukė mokyklos mokinius, kurie ŠMC erdvėje perpiešinėjo ant sienų laikraščių iškarpas: „Tai juos vienaip ar kitaip suvienijo. Tas išvažiavimas, dėmesys, man atrodo, kad tai svarbu. Man nesvarbu dalyvauti ŠMC vieną, du kartus, aš nemačiau skirtumo, o vaikams, man pasirodė, yra tikrai svarbu. <...> Ir eiti į parodą ŠMC, ir žiūrėti parodą yra didelis skirtumas, negu atvažiuoti ir pripiešti ten ant sienų, pasirašyti.“ (Interviu su ADM direktoriumi, 2014-10-16) Mokinio pakylėjimas iki kūrėjo-dalyvio lygmens galimai paankstina ir jo kūrybinę savivoką – ADM direktoriaus teigimu, iš projekte dalyvavusiųjų mokinių labai daug vėliau pasirinko menų studijas.

Perspektyvos

Pasak ADM direktoriaus, dailės mokykloms būtų parasčiau funkcionuoti, jeigu įstatymiškai būtų įvardintos jų funkcijos ir veiklos. Kita vertus, bet koks reglamentavimas unifikuoja ir primeta vieną ideologinį modelį, o norminimas – kaip ir dabar apibrėžta formalųjį švietimą

papildančio ugdymo koncepcija – „pritempia“ prie bendrojo ugdymo programų, verčia perimti tokius mokymo modelius, kurie dailės mokymui yra netinkami.

Kaip teigia ADM direktorius, dabar dauguma dailės mokyklų yra paliktos „savaiminiam išnykimui“: išlikti galimybių turi tik didmiesčių mokyklos, kurios pritraukia daugiau vaikų. Anot jo, anksčiau dailės mokyklų tinklas buvo suformuotas kaip pasiruošimo stoti į meno studijas – dabar tokio poreikio nebėra, pasiruošti stojimui galima ir nalankant dailės mokyklos. Daug dabartinių mokyklų išsilaiko dėl to, kad priima mokytis ikimokyklinio amžiaus vaikus: ADM turbūt likusi vienintelė arba viena iš keleto mokyklų, kurios dar neturi dailės pagrindų studijų ikimokyklinukams – vis dėlto, gerokai sumažėjus norinčiųjų mokytis pagrindinėje programoje srautui, ADM taip pat bus priversta priimti mažesnius vaikus, nors, ADM direktoriaus nuomone, tai labai pakeistų mokyklos tapatybę, funkcijas ir veiklą: „Su mažiukais negali tiek daug dirbti. Daugiau vaikų darželis yra.“ (interview su ADM direktoriumi, 2014-10-16)

Kaip teigiamai vienas ADM mokytojas, dailės mokyklų programų standartizavimo (temų ir disciplinų apibrėžimo, standartinė pasiekimų vertinimo sistemos) tikslas yra supaprastinti jas iki lengvai kontroliuojamo biurokratinio mechanizmo. Tuo tarpu produktyvus dailės mokymas turėtų būti nestandartizuotas, kuo savarankiškesnis, patogus ir mokytojais dirbantiems menininkams, ir mokiniams. Kuo daugiau įvairių disciplinų ir skirtingų mokytojų leistų mokiniams pasirinkti, kas jiems labiau priimtina – ir dalykų, ir mokymo būdų prasme – o pasirinkimo galimybė savo ruožtu skatina kritinį mąstymą. (2 mokymo praktikos refleksija, ADM mokytojas) „Klasikiniai, akademiniai dalykai – jie čia vertinami netgi. Santykis su tradicija gan stiprus, nes mokykloje yra daug žmonių <...>. Ir tas turi būti, ir tas. Gali būti ir performansas. Kur čia problema? Čia problemų nėra. Esmė, kad ir to gautų, ir to. Kuo daugiau, kad gautų vaikas.“ (3 interview su ADM mokytoju, 2014-10-15)

Neringos meno mokykla

Funkcijos

Neringos meno mokyklos direktorė ir dailės mokytojai kaip pagrindinę NMM funkciją nurodė vaikų užimtumą, laisvalaikio leidimą – ši funkcija aktuali ir mokiniams, ir jų tėvams. NMM greta Neringos sporto mokyklos yra pagrindinė popamokinio užimtumo įstaiga Neringos

mieste, todėl ją lanko didelė dalis miesto vaikų (plg.: NMM mokosi apie 100 mokinių, bendrojo lavinimo mokyklose mokosi apie 150 mokinių).

Kadangi Neringos miesto bendrojo lavinimo mokyklose mokosi tik apie 150 mokinių, pasak direktorės, NMM negali orientuotis nei į vaikų atranką, nei į gabius vaikus. NMM tikslas yra veikiau plėsti bendrą vaikų meninį pažinimą – gana dažnai vaikai mokosi keliuose mokyklos skyriuose, pvz., derina dailės pamokas su instrumentu, šokio, teatro pamokomis. 2009 m. sukurtoje ankstyvojo meninio ugdymo programoje, skirtoje ikimokyklinio amžiaus vaikams, derinamos muzikos, šokio, dailės pamokos. Kita vertus, toks skirtingų neformaliojo švietimo veiklų derinimas sudaro ir problemų: po 2 ar net 3 specialybes NMM besimokantys vaikai nespėja lankyti visų pamokų ar išbūti visą skirtą pamokų laiką. Kaip teigia mokytojai, jie negali „spausti“, kad vaikai stropiau lankytų ar mokytųsi, nes tuomet jie gali apskritai atsisakyti dailės pamokų – programos turi būti lanksčios ir patrauklios.

Pasak NMM direktorės, mokykla nesiorientuoja į būsimus menininkų (muzikų, šokėjų) ruošimą, bet pastebėjusi gabius vaikus, skatina pasirinkti geresnes mokymo įstaigas ar baigus NMM tęsti mokymąsi Klaipėdoje (pvz., Eduardo Balsio menų gimnazijoje, Adomo Brako dailės mokykloje): „Mes labai lengvai atiduodame tuos vaikus, jeigu gabūs. Patys netgi tėvų prašom, kad jie leistų mokytis toliau. Ten daugiau galimybių <...>“ (interview su NMM direktore, 2014-09-03). Abu dailės skyriaus mokytojai taip pat pabrėžė, kad NMM labai skiriasi nuo didmiesčiuose esančių dailės ir meno mokyklų – lyginant su jomis, čia yra labiau laisvalaikio leidimo vieta, mokymosi programa nėra tokia konkreti ir unifikuota, galų gale ir mokinių tėvų poreikius labiau tenkina į vaikų užimtumą („būrelio“ tipo), ne į „akademinį“ mokymąsi orientuota veikla. Vienoda programa negalima ir todėl, kad dažnai vienu metu klasėje dirba ne vienodo amžiaus ir galimybių vaikai: mokinys pasirenka jam patogesnę pamokos laiką, nebūtinai tą, kuris numatytas jo klasei tvarkaraštyje. Taip pat nėra specializacijos galimybių – skirtingus dalykus (pvz., tapybą, piešimą, skulptūrą) dažniausiai moko tas pats vienas mokytojas. Kita vertus, dėl mažų mokinių grupių ir laisvesnio tvarkaraščio, mokymasis gali būti labiau individualizuotas, pritaikytas atskiro vaiko poreikiams: „Čia vienas didelis plusas, kad mokytojas gali vos ne su kiekvienu dirbti individualiai, o ten [didmiesčiuose] labai daug žmonių ir nėra tiek skiriama dėmesio kiekvienam vaikui. O čia su maža grupele tiesiog įsilieji į vaiką ir bandai, lipini iš jo viską, ką nori, pagal jo sugebėjimus“ (1 interview su NMM mokytoja, 2014-09-22). Mokykla tobulina vaikų vaizdinį suvokimą, kūrybiškumą, žmogiškąsias savybes

(atsakingumą, pareigingumą), teikia pažinimo džiaugsmą, taip pat plečia neprofesionalių meno vertintojų ratą.

NMM vietos bendruomenėje

NMM direktorės teigimu, mokykla bendradarbiauja su visomis Neringos kultūros ir mokymo įstaigomis, nes tai yra „išgyvenimo sąlyga“. Su ikimokyklinio ir bendrojo lavinimo įstaigomis bendradarbiauja tam, kad galėtų pritraukti mokinių. Neringos savivadybės Viktoro Miliūno viešojoje bibliotekoje ir muziejuose daro savo renginius ir parodas, Nidos kultūros centre „Agila“ vyksta dalis NMM pamokų (choreografijos). Vis dėlto, kaip matyti, šis bendradarbiavimas yra daugiau mainų pobūdžio – keičiamasi darbo ir ekspozicijos erdve, parodomis, bet iš esmės beveik nedaromi bendri projektai, nėra bendradarbiavimo programos. Tas pats pasakytina ir apie santykius su Vilniaus dailės akademijos Nidos meno kolonija: nors ir NMM direktorė, ir dailės mokytojai pripažino, kad toks bendradarbiavimas būtų naudingas ir prasmingas, tačiau iki šiol iniciatyvą, kad ir nedidelę, daugiau rodė Nidos meno kolonija nei NMM. Iš dažniausiai minimų pavyzdžių buvo Kolonijoje organizuotos grafikos ir tekstilės dirbtuvės vaikams. Dailės mokytojas išsakė nuomonę, kad iniciatyvos trūksta ir iš Nidos meno kolonijos pusės: „Kai pastatė, sakė: „Oi, draugausim, bendradarbiausim“, o dabar, kai ateini, paprašai: „Atvažiuos mokiniai, gal gali pernaktuoti?“, [sako:] „Susimokėkit“. Jeigu bendradarbiauja čia meno tikslais, [turi] bendruomenei kažkokią duoklę atiduoti, kodėl ne?“ (2 interviu su NMM mokytoju, 2014-09-22).

Nuo 2014 m. NMM įvestas ir suaugusiųjų mokymas – kaip pabrėžė NMM direktorė, ši naujovė atsirado ir dėl pačios bendruomenės iniciatyvos: „Ir kultūros centre yra suaugusių šokių kolektyvas, folkloro ansamblis, kapela moterų linijinių, bet jie [NMM suaugę mokiniai] yra tiesiog žmonės, kurie nenori eiti į viešumą, tiesiog nori patys ugdytis, nenori jie koncertuoti, nori patys mokytis, nori instrumentu išmokti groti, ko visą gyvenimą jie negalėjo, tai čia tam ta mokykla ir skirta.“ (interviu su NMM direktore, 2014-09-03). Mokytis norintys suaugusieji dažniausiai nėra mokyklą lankančių mokinių tėvai, bet su NMM nesusiję žmonės. Kita vertus, galimybė taip praleisti laiką domina net ir pačius NMM mokytojus – interviu davusi dailės mokytoja svarstė ir pati lankyti vakarinius užsiėmimus, kad galėtų skirti laiko sau ir savo sumanymams. Veikiausiai tokie užsiėmimai gali iš dalies kompensuoti ir kultūros renginių pasiūlos nesezono metu trūkumą.

NMM kaip kultūros vieta

Ir NMM direktorė, ir dailės mokytojai į klausimą, ar NMM yra kultūros įstaiga (šalia edukacijos), atsakė teigiamai, ji netgi buvo pavadinta „viena pagrindinių“ kultūros įstaigų. NMM kultūrinę funkciją daugiausia apibrėžia tai, kad mokykloje yra daug meno kolektyvų, o vaikų mokymo programoje didelis dėmesys skiriamas veiklos viešinimui, mokinių pasirodymams, rezultatų pristatymui bendruomenei ir pan. „Pavyzdžiui, kiek vyksta miesto šventės, tai visi Meno mokyklos kolektyvai – tiek šokiai, tiek instrumentai sudaro visumą pasirodymų ir tik keli vienetai būna iš Kultūros namų, ir keli vienetai iš vidurinės mokyklos. 70–80 % – iš Meno mokyklos vaikai.“ (1 interviu su NMM mokytoja, 2014-09-22). Rezultatai parodose ir koncertuose pristatomi ir mokinių tėvams, ir likusiai bendruomenei.

Mokinių kūrybinių darbų konkursas „Neringa – mano delne“, NMM ir Neringos savivaldybė, 2009–2010

Nors viešas pasirodymas ir renginių organizavimas nebuvo minimi kaip tiesioginės mokyklos funkcijos, tačiau iš interviu ir su mokyklos, ir su miesto savivaldybės darbuotojais akivaizdu, kad dalyvavimas bendrojoje miesto kultūros programoje yra lygiavertė mokyklos funkcija greta vaikų mokymo. Iš dalies galima teigti, kad viešas prisistatymas yra ir vienas mokymo programos tikslų. Ir nors, kaip teigia NMM direktorė, mokiniai dalyvauja renginiuose,

konkursuose, festivaliuose ir kituose Lietuvos miestuose, būtent vietinės Neringos kultūros kūrimas yra ryškiai matoma mokyklos veiklos dalis. Mokyklos mokiniai ir mokytojai dalyvauja Neringos miesto dienose „Kitokia Neringa“, organizuoja šokio festivalį „Šokanti Neringa“, kuršių kultūros festivalį „Ritin kalne smiltatė“, NMM mokytojas Albertas Danilevičius organizuoja lygiadienio šventę ir nendrių skulptūrų deginimą. Renginiuose dažnai stipriai propaguojama kuršiška tapatybė ir tradicinė kultūra (tradiciniai amatai – vėtrungės, gintaro dirbiniai; kuršiška architektūra, žvejybos laivai ir tradicijos), taip pat – Neringos gamtos ypatumai (smėlio skulptūros, nendrių skulptūros). Pavyzdžiui, NMM dailės mokytoja pasakoja apie savo baigiamąjį dailės pedagogikos darbą Kauno kolegijoje: „Mano buvo baigiamojo bakalauro tema, Neringos meno mokykloje darėme, Kuršių Nerijos vertybės. Dabar tiksliai neprisiminsiu pavadinimo, gal „Edukacinių aplinkų kūrimas Neringos meno mokykloje“. Buvo susiję su mūsų kraštu, etnokultūra, <...> visas Kuršių Nerijos kultūrinis paveldas. Darėme amuletus, <...> senovines kuršiškas dėžutes, <...> tada buvo krivių vadinami apsauginiai medžiai <...> ir dar buvo vienas vėtrungės savos kūrimas. <...> Kaip sako, esi nidiškis ir turi tuo didžiuotis, norėjau kažkaip įtraukti ir kitiems žmonėms parodyti“ (1 interviu su NMM mokytoja, 2014-09-22).

Veikla su mokiniais

Ruoštis pasirodymams mokiniams skiriamas atskiras laikas mokymo programoje, kuris paprastai apibrėžiamas pavadinimu „Projektai“ (ir dailės, ir muzikos specialybių, ir šokio, ir teatro programose). Taip pasirodymų veikla atskiriama nuo nuoseklaus ugdymo (tarkim, skulptūros, tapybos ar instrumento pamokų).

NMM mokinių skulptūra, Smėlio skulptūrų konkursas Latvijoje, mokytojas Albertas Danilevičius, 2013

Projektai rengiami prisitaikant prie konkursų, miesto organizuojamų švenčių ir renginių, ir – kas ypač specifiška – prie gamtos sezoniškumo: šiltuoju sezonu organizuojami renginiai lauke, mokyklos kieme, daromos smėlio skulptūros, žemės meno kūriniai iš rastų medžiagų, žiemą – sniego skulptūros. Vasarą mokykla užsidaro, ir kaip teigia mokytojai, mokinius pritraukti tuo metu būna beveik neįmanoma. Todėl vasaros metu Neringoje vykstantys renginiai ir kūrybiniai užsiėmimai, dirbtuvės būna labiau orientuoti į poilsiautojus – tarp tokių yra ir renginiai, kuriems naudojamos NMM patalpos, pvz., animacijos dirbtuvės vaikams. Todėl galimi papildomi edukacijos ar bendradarbiavimo projektai, į kuriuos būtų įtraukiama ir vietos bendruomenė, turėtų vykti būtent „nesezono“ metu.

NMM mokinių skulptūra medyje, Nida, mokytojas Marius Valančius, 2004

Abu NMM dailės mokytojai išsakė norą bendradarbiauti su kitokių specializacijų dailininkais, kurie galėtų pamokyti vaikus naujų įgūdžių ir pajavairinti įprastą programą: „Pas mus buvo dabar vienas fotografas pažįstamas apsistojęs netoliese, irgi sakiau, bandysiu paprašyti, gal kažkada pas vaikus galėtų ateiti ir paskaitėlę praveisti apie fotografiją. Iš tikrųjų, ieškai kontaktų: buvo atvažiavusi juodosios keramikos meistrė, mano mamos draugė. Ką pažįsti, tą pasikviesti – kad vaikus supažindintų su juodąja keramika, nes ji ir parodą buvo surengusi šitoj salėj, ir tada su vaikais užsiėmimą pravedė, visus techninius niuansus, kurių aš nežinau, buvo įdomu. Yra pas mane planuose ir su tapytojais [susitikti] <...>“ (1 interviu su NMM mokytoja, 2014-09-22). „Sutikom dailinininę, pati priėjo, pašnekėjome, sakau: gal pamokysite vaikus? Atėjo, pradėjo popierinius dalykus daryti. Tiesiog žiūri situaciją, kokia yra, ir naudojiesi ja <...>“ (2 interviu su NMM mokytoju, 2014-09-22). Mokytojai teigė, kad pamokų turinio programa itin neriboja, todėl su vaikais dažnai daug dėmesio skiria tam, kas pačiam mokytojui įdomiau ar atitinka jo specializaciją, kūrybinę veiklą (mokykloje kelerius metus dirbusi grafikos specializacijos mokytoja daug dėmesio skyrė grafikai, tuo tarpu NMM mokantis skulptorius pabrėžia labai mėgstantis skulptūrinį darbą gamtoje, su gamtos medžiagomis). Į akis krenta tai, kad, skirtingai nei kitose tirtose mokyklose, nė vienas mokytojas nemanė, kad dailės mokytojas būtinai turi būti praktikuojantis menininkas; atvirkščiai, netgi pabrėžė tam tikrus pedagogo privalumus. Akivaizdu, kad Neringos atveju siekti, kad mokytojai būtų ir menininkai, būtų gana utopiška: ir dailės, ir kituose skyriuose dauguma mokytojų neužsiima asmenine kūrybine (ar atlikimo) veikla, nesusijusia su mokyklos programa. Kaip ir, tikėtina, kitos regionų mokyklos (ir priešingai nei didmiesčių mokyklos) NMM nėra pajėgi pritraukti praktikuojančių menininkų, nebent jie būtų čia gyvenantys vietiniai.

NMM mokinių sniego sofa ir užgavėnių kaukės, mokytoja Monika Urbonavičienė, Nida, 2010

Kita vertus, akivaizdu, kad aktyviau išnaudodama bendradarbiavimo su Nidos meno kolonija galimybes NMM turėtų galimybę (kokią retai turi kitos regioninės mokyklos) savo programą papildyti projektų ar dirbtuvių su profesionaliais menininkais (ypatingai vizualiųjų, bet taip pat ir performatyviųjų menų kūrėjais). Kai kurios stipendijų programos, kuriose dalyvauja Nidos meno kolonija, reikalauja iš reziduojančių menininkų pasiūlyti ir tam tikrą indėlį į bendruomenės gyvenimą, pvz., kūrybinių dirbtuvių pavidalų. Vienas iš įvykusių menininko bendradarbiavimo su NMM pavyzdžių buvo 2014 m. pavasarį menininkės Fraukės Materlik dirbtuvės, vestos NMM dailės skyriaus mokiniams – erdvinio kraštovaizdžio kūrimas. Fraukė Materlik, pasakodama apie dirbtuves, pabrėžė, kad toks darbas leidžia mokiniams susipažinti su neįprastais kūrybos būdais, kurių paprastai nepasiūlo įprasta mokyklos programa, o tai ir patį mokymąsi padaro įdomesnį. Ji pasakojo, kad dirbtuvėse dalyvavę vaikai, nepaisant kalbos barjero (menininkei vertėjavo mokyklos mokytoja), buvo atviri ir noriai nusiteikę – labiau dvejojo ne vaikai, o jų mokytoja. Bet ir ji pastaroji vėliau pripažino, kad pamoka buvo tikrai naudinga patirtis (interviu su Frauke Materlik, 2014-09-05).

„Medžiai, kurie atrodo kaip gyvūnai“, NMM mokinio darbas, kūrybinės dirbtuvės su menininke Frauke Materlik, 2014

Su menininke dirbusi mokyklos mokytoja (šiuo metu nebedirba NMM) teigė, kad tokios intervencijos iš išorės būtų naudingos bet kokiai mokyklai, jos skatina mokytojus permąstyti darbo metodikas. Apskritai, jos nuomone, „šiuolaikinis dailės mokymas turėtų integruoti vaikus į naujas meno formas: instaliaciją, žemės meną, video. Keisti aplinkas mokymo metu, jungti dailę su kitomis meno šakomis: muzika, šokiu ar teatru.“ (3 interviu su NMM mokytoja, 2014-09-23) Be abejo, tokiam bendradarbiavimui su menininkais būtinas mokyklos mokytojų tarpininkavimas – ir dėl galimo kalbos barjero (jei dirbama su užsienio menininkais), ir dėl NMM būdingo jauno mokinių amžiaus (aprašytose dirbtuvėse dalyvavo vaikai nuo 8 iki 16 m. amžiaus – anot mokyklos mokytojos, mažesniems vaikams buvo sunkiau suvokti užduotį, jie taip pat nebuvo taip entuziastingai nusiteikę kaip vyresnieji).

NMM direktorė pabrėžė, kad jie stengiasi daugiau dėmesio skirti savo pačių projektams ir renginiams, o ne orientuoti vaikus į išorines, kitų institucijų organizuojamas edukacines programas. Veikiausiai dėl šios nuostatos nerodoma iniciatyvos ir bendradarbiaujant su Nidos meno kolonija – mokyklos mokytojai yra pakankamai užsiėmę rengdami vidaus projektus, kurių yra gana daug: kiekvienas mokyklos skyrius (dailės, muzikos, choreografijos, teatro) privalo per pusmetį parengti bent po vieną renginį visuomenei.

Patys mokiniai iniciatyvos rodo nedaug: mokytojai teigė, kad skatina mokinius pasiūlyti, kas jiems įdomu, ką jie norėtų padaryti, tačiau vaikai reaguoja gana nedrąsiai. Panašu, kad jie yra labiau linkę atmesti jiems nepatinkančias užduotis nei pasiūlyti naujas – ypač jaunesnių klasių mokiniai.

Perspektyvos

NMM direktorė teigė, kad Neringos mieste kasmet mažėja vaikų, todėl iškyla pavojus kai kurioms mokykloje mokomoms specialybėms. Kaip galimybę išlaikyti mokyklą direktorė minėjo suaugusiųjų mokymą bei dar aktyvesnę orientaciją į bendruomenę: kad mokykla būtų susibūrimo terpė ir vaikams, ir jų tėvams. Ji teigė esanti linkusi išlaikyti tradicines specialybes ir stiprinti mokyklos tapatybę (krašto kultūros puoselėjimą), užuot blaškivusis ir diegus naujoves. Ji taip pat abejojo nauju finansavimo (krepšelių sistemos) modeliu, teigdama, kad mokyklai daug patogiau būti pilnai išlaikomai savivaldybės, todėl kad taip mokiniai turi galimybę lankyti kelias specialybes (o šios savo ruožtu taip išsaugomos).

NMM dailės mokytoja išskyrė du dalykus, kurių trūksta mokykloje ir kuriems ji teiktų pirmenybę: pirma, galimybė vaikus išvežti į kitus miestus, supažindinti su menu ir menininkais, bendradarbiauti su jais; ir, antra, – techninė bazė, kuri leistų mokiniams išbandyti įvairesnes kūrybos priemones (grafiką, šilko tapybą ir kt.).

Kitas dailės mokytojas kaip ateities perspektyvą nurodė paties Neringos miesto kultūros plėtrą, ypač nesezono metu: „Aš galvoju apie Meno koloniją: jeigu jinai stipriau bendradarbiautų su Meno mokykla, tiesiog imtųsi mokymo, pasiūlytų ir patalpas, ir dėstytojus kviestų, tai man atrodo čia galima kažkur toli nueiti. <...> Kažkokius festivalius ir žiemos metu daryti, kodėl ne? Mokymai ir konferencijos galėtų būti didesnės, platesnės. Nes čia žiemą reikia kažkokių aktyvumo gyvenvietei, ir ne tikai Nidai, yra ir Juodkrantė. Ne vien tik pačioje Meno kolonijoje <...>“ (2 interviu su NMM mokytoju, 2014-09-22).

Vilniaus Justino Vienožinskio dailės mokykla

Funkcijos

VJVDM, lyginant su kitais tyrime analizuotais atvejais, yra vienintelė mokykla, galinti pozicionuoti save lygindamasi su kitomis mieste esančiomis dailės švietimo įstaigomis, tarp jų: M. K. Čiurlionio menų gimnazija, Menų terapijos centru, Vilniaus vaikų ir jaunimo dailės mokykla. Kai kurie VJVDM mokytojai dirba ar yra dirbę ir šiose įstaigose arba bendrojo lavinimo mokyklose, todėl gali palyginti darbo patirtis; be to, dauguma jų patys yra baigę arba M. K. Čiurlionio menų gimnaziją, arba VJVDM.

Dažniausiai kalbant apie VJVDM arba apskritai apie dailės mokyklos funkcijas, lyginamasi su M. K. Čiurlionio menų gimnazija, kuri yra gana tiesiogiai orientuota į būsimų profesionalų ruošimą, tuo tarpu Justino Vienožinskio mokyklai tai veikia yra „šalutinis efektas“ nei pagrindinis tikslas – taip teigė ir dauguma kalbintų mokytojų, ir mokyklos direktorius. Kita vertus, tie mokytojai, kurie patys yra mokęsi VJVDM, lygina dabartinę mokinių kartą su savo karta, teigdami, kad dabar daug mažiau mokinių rengiasi tapti menininkais (geriausiu atveju, taikomaisiais) ir netgi įvardina tai kaip „kritusią motyvaciją“.

VJVDM direktorius pabrėžė, kad neįmanoma apibrėžti dailės mokyklos, kaip tokios, funkcijos – jos turėtų būti skirtingos, priklausomai nuo konkrečios mokyklos: „Dailė gali būti priemonė įvairiems dalykams: dailės terapija arba kažkokios socializacijos, ar kažkokių personalinių problemų sprendimo, ar kūrybiškumo ugdymo. Tas menas toks yra įvairus. Begalybė. Pradedant nuo dailiųjų amatų, ko aš nevertinu neigiamai. Kuo toliau tuo labiau netgi manau, kad labai gera mokykla būtų. <...> Dailės mokyklos negali tapatinti su daile, su tais vizualiniais menais. Taigi, o kokios jos gali būti, tai čia man atrodo vėlgi dar yra skirtumai – miestas, kaimas. Mažose vietose tai gali būti tam tikri socializacijos centrai, švietimo.“ (interview su VJVDM direktoriumi, 2014-09-26). Jo nuomone, būtų naudingiau, jei egzistuotų daugiau pagal skirtingą modelį funkcionuojančių mokyklų, kurios tenkintų skirtingus poreikius, tačiau šiuo metu tokios įvairovės nėra – net ir Vilniuje.

J. Vienožinskio dailės mokykloje mokytojams, pasak VJVDM direktoriaus, paprastai svarbiausia saviraiškos ir kūrybiškumo ugdymas – ypač jaunesnei mokytojų kartai. Nors požiūris labai priklauso ir nuo dėstomos disciplinos – įgūdžių, amato mokymas svarbus „akademinese“ disciplinose (piešime, tapyboje). Mokytojas čia gali gana laisvai pasirinkti savo

poziciją – tačiau renkasi ir mokiniai, kadangi per keturis mokymosi metus jie paprastai susipažįsta su skirtingais mokytojais (kurie keičiasi kasmet) ir gali susiformuoti savo požiūrį.

Kalbinti mokytojai išskyrė keletą pagrindinių mokyklos funkcijų: kūrybiškumo, estetiškos pajautos ir pasaulėžiūros ugdymas (nesusijęs su profesiniais pasirinkimais), įgūdžių lavinimas (bendrasis arba ruošiantis profesijai), terapija ir socializacija. Dažnai šios funkcijos papildo viena kitą: pvz., techniniai įgūdžiai labai svarbūs, net jeigu vaikas ir nesiruošia tapti menininku: „dailės mokyklos dirba su paaugliais, tai visgi čia negalima [žiūrėti] vien grynai iš menininkų pozicijos <...>. Vaikai vystosi ir, pavyzdžiui, jiems labai svarbu tie manualiniai dalykai, nes jų protas vystosi, rankų įgūdžiai labai padeda proto, intelekto vystymuisi.“ (interview su VJVDM direktoriumi, 2014-09-26) Kita vertus, mokytoją tokios skirtingos mokyklos funkcijos gali ir trikdyti. Vienas mokytojas išsakė nuomonę, kad patys mokytojai dažnai yra nepasiruošę suprasti pasikeitusių vaikų poreikių ir, juolab, nežino, kaip su jais dirbti. Mokytojai, kurie yra savo srities menininkai profesionalai, ne visada yra linkę dirbti „komunikatoriais“ ar „terapeutais“, užuot susitelkę į profesinių įgūdžių perteikimą: „Vyresni mokytojai neretai galvoja: štai aš esu maestro, aš esu mokytojas, reiškia, tas žmogus, kuris perteikia profesines paslaptis <...>. Bet realiai dabar reikalingos žymiai platesnės funkcijos. Pirmiausia, tu turi atlikti bendravimo funkciją, nes jau pats bendravimas tampa problema. Kadangi kompiuteriniai dalykai, *feisbukas* ir visa kita, yra stipriai pakeitę patį bendravimą. <...> Dažnai kalbamės ir su mokytojais kitais, kad mokytojai yra pasiruošę mokytį meno, meno kūrimo, o to, ko reikia nemažai daliai moksleivių, yra tiesiog organizuoti laisvalaikio užimtumą. Tada [atsiranda] frustracija ir mokytojui, kurio kompetencija tokia aukšta. Jisai pasitenkinimo daugiau norėtų, dirbti tikslingai, o iš tikrųjų pasirodo, kad reikia kažko kito iš jo. Kolegos, komunikatoriaus.“ (1 interview su VJVDM mokytoju, 2014-09-29).

Akivaizdu, kad tokias naujas mokyklos funkcijas sąlygoja ir pasikeitusi visuomeninė situacija bei mokinių kartos. Viena vertus, kaip teigia mokyklos direktorius, dabartiniai mokiniai yra persisotinę informacija, todėl juos daug sunkiau sudominti, motyvuoti: „Jų nepritrenksi atsivežęs iš paskutinės bienalės kokius darbus. <...> Jie, aišku, nematę tų darbų, bet jiems kažkuo kitu jau yra tie receptoriai užblokuoti, užverti. Jiems neįdomu“ (interview su VJVDM direktoriumi, 2014-09-26). Informacijos perteklius siejamas su platesnėmis galimybėmis, kurias teikia atsivėrusios sienos ir ypač internetas. Pastarąjį veiksnį ne vienas mokytojas įvardijo kaip pasikeitusių mokinių savybių priežastį: negebėjimo susikaupti, bendravimo sunkumų. Skirtingai nei Neringos meno mokykloje ir Alytaus dailės mokykloje, čia teko girdėti

daug mokytojų nusikundimų dėl mokinių naudojamų mobiliųjų technologijų pamokų metu ir su tuo susijusio išsiblašymo. Kita vertus, vieno mokytojo teigimu, plačios informacinės galimybės kaip tik suteikia mokiniams daugiau kritinio proto, atsipalaidavimo, laisvės.

Čia, panašiai kaip ir Alytuje, dažnai pastebima ir išryškinama socialinė ar net terapinė dailės mokyklos funkcija – viena vertus, kaip priešstata profesiniam dailės mokyklos apibrėžimui, kita vertus, kaip atsvara bendrojo lavinimo mokykloms – socialiai nesaugiai terpei. Kadangi dauguma vaikų nesiekia tapti menininkais, įgūdžių mokymasis jiems gali likti antrame plane lyginant su socializaciniais, bendruomeniniais mokyklos teikiamais privalumais: „Lyginant su vidurine mokykla tai formuoja terpę socialiniam buvimui, truputį skirtingam nei kitos socializacijos terpės. Tai, man atrodo, ugdo ir laisvumą tam tikrą, ir saviraiškos, ir savo tapatumo kitokį suvokimą. <...> Nes vėlgi, mokykla yra ne tiktai mokytojas ir moksleivis, ir ką jie išmoksta profesinėj plotmėj, bet ir mokinių tarpusavio bendravimo erdvė. Panašių pomėgių ir aspiracijų apykaitos.“ (1 interviu su VJVDM mokytoju, 2014-09-29); „Kad [vaikai] kartu pabūtų su gera kompanija, bandelių pavalgytų, vien dėl to mokyklai jau verta egzistuoti. Kad jie čia su knyga pasėdėtų, filmą pažiūrėtų, nutapytų vieną kitą natiurmortą, su įdomesniais savo kolegomis bandeles valgytų.“ (2 interviu su VJVDM mokytoju, 2014-10-31); „Ir padaužos visokie čia irgi kartais būna suvaldomi. Ir abuojus. <...> Terapinio momento čia tikrai labai labai daug yra.“ (3 interviu su VJVDM mokytoja, 2014-10-23). Daugumos mokinių tėvai taip pat, anot VJVDM direktoriaus, žiūri į mokyklą kaip į saugią socialinę terpę: „Dabar jau tų vaikų nepalieka kieme. Dabar labai rūpinamasi vaikų saugumu, įvairiu požiūriu – tiek fiziniu, tiek psichiniu. Pavyzdžiui, kad ta informacija nepageidautina... nori juos kažkaip kryptingai [auklėti], nes jeigu paleisi, atrodo, kad jie į spąstus įkris. Todėl tėvams atrodo, kad čia tokia zona, kurioje yra saugiau.“ (interviu su VJVDM direktoriumi, 2014-09-26)

Kita vertus, suvokimas, kam reikalinga dailės mokykla ir kaip ji funkcionuoja, veikiausiai priklauso ir nuo mokytojo požiūrio. Vienas kalbintas mokytojas gana vienareikšmiškai išsakė nuomonę, kad dailės mokykla yra specializuota, todėl pirmiausia dėmesys tenka būtent įgūdžių, specialybės, vaizdinės raiškos mokymuisi; daliai mokinių taip pat reikalingas ir pasiruošimas tolesnėms, aukštosioms studijoms, todėl mokyklai būtina aiški programa ir netgi tam tikras akademizmas (7 interviu su VJVDM mokytoju, 2014-09-25)

Panašiai, kaip ir Alytaus dailės mokykloje, čia susiduriama su tam tikru paradoksu: nors dauguma kalbintų mokytojų teigė neskatinatys mokinių būti menininkais ir nepabrėžiantys profesinio profilio (anot jų, išugdytas kūrybiškumas bus naudingas bet kokiai specialybei), vis

dėlto, pasak VJVDM direktoriaus, tai lieka kone vieninteliu kriterijumi, leidžiančiu pamatuoti darbo kokybę – todėl mokytojai norom nenorom didžiuojasi tais mokiniais, kurie tapo menininkais. Tačiau informacija apie studijas tęsiančius mokinius čia nėra nuosekliai renkama – mokykloje mokosi apie 1000 mokinių (vaikų ir suaugusiųjų), ir sužinoti apie tolesnę jų veiklą nėra galimybės, gal net ir nenorima. Su toliau studijuojančiais mokiniais susiduria tie mokytojai, kurie taip pat dėsto aukštosiose mokyklose – kolegijose, VDA, VGTU Architektūros fakultete, LEU Dailės katedroje. Vis dėlto, kaip teigė VJVDM direktorius, „ta mokykla nėra gera, kuri išsirenka geriausius ir iš jų padaro kažką. Mokykla turi ir blogiausiems padėti, iškilti, išeiti“ (interview su VJVDM direktoriumi, 2014-09-26), todėl mokinių profesinė meninė karjera neparodanti tikrosios mokyklos kokybės.

Mokykla taip pat svarbi ir kaip kultūrinės savivokos vieta, kuri ugdo potencialius sąmoningus kultūros vartotojus (įvairios, taip pat ir populiariosios). Mokiniai su kultūra susipažįsta privalomuose parodų lankymuose ir bendraudami su skirtingais mokytojais, kurie „yra asmenybės“ (2 interview su VJVDM mokytoju, 2014-10-31). Keletas mokytojų pabrėžė, kad mokykloje mokosi labai daug, pusė ar daugiau, tautinių mažumų (rusų ir lenkų) – lyginant su kitomis tirtomis mokyklomis tai yra Vilniaus specifika. Kaip teigė mokyklos direktorius, lietuviai mokiniai kartais dėl to ima jausti spaudimą – buvo atvejis, kai animacijos grupę padalino į dvi atskiras būtent tautiniu pagrindu, nes jie tarpusavyje nesutarė. Tačiau tokie atvejai yra veikiau išimtys, nei taisyklė – viena mokytoja teigė, kad mokykla atlieka integracijos funkciją: „Tas jų buvimas čia kažką reiškia. Tarkim rusakalbių vaikų, kurie čia pabuvę tuos 4 metus pagaliau pramoksta kalbėti lietuviškai, ši bei tą ima gaudytis kalbant apie kultūrą, meną, pradeda žinoti galerijų lokacijas, kur galima nueiti mieste ir panašiai.“ (4 interview su VJVDM mokytojais, 2014-10-13). Kultūrinė integracija vykdoma ir sąmoningai: VJVDM Naujosios Vilnios filiale mokiniams dėstomas kultūros paveldo kursas, kurio metu jie keliauja ir į ekskursijas po Vilniaus senamiestį. Tačiau tai, kiek mokytojas skiria dėmesio mokinių kultūrinės, pilietinės savimonės formavimui, dažniau priklauso nuo jo paties, nei nuo mokyklos programos: „Viskas įvyksta stichiškai, tarkim paimi ir nusivedi mokinius prie laužų sausio 13 d. arba nuvažiuoji į Kauną pažiūrėti tapybos tarpukario, akcentuodamas tą architektūrą. Arba kelias mokines esu įtikinęs, kad nebalsuotų už Pakso partiją. Ir tada po kiek metų taip apsigvertė, kad sako: „Žinai, tu buvai teisus, sako, tėvai neauklėjo.““ (4 interview su VJVDM mokytojais, 2014-10-13). Vis dėlto dauguma mokytojų sakėsi nevaikštantys su mokiniais į parodas, nes tai daroma per meno istorijos pamokas; o fotografijos mokytoja, kuri

teigė daug dėmesio skirianti parodų lankymui, apgailestavo, kad mokiniams tai yra ne itin įdomu.

VJVDM greta „tradicinės“ programos mokomi ir šiuolaikinės raiškos dalykai: instaliacija, animacija, fotografija, architektūra, dizainas. Dauguma jų, išskyrus instaliaciją, yra ne pagrindinės programos dalis, o pasirenkami arba apskritai veikia kaip privačios studijos. Mokiniam pasirinkti juos ir suderinti su pagrindine mokymo programa paprastai sudėtinga dėl intensyvių tvarkaraščių (nors tokia galimybė yra – taip pat ir rengti diplominį darbą šiose disciplinose), todėl didžioji dalis šių studijų lankytojų nėra dabartiniai mokyklos mokiniai. Vis dėlto, VJVDM direktoriaus manymu, tai suteikia įvairesnes galimybes ir pritraukia platesnę publiką; galiausiai, šios gretutinės disciplinos daro įtaką ir pagrindinėms disciplinoms, skatina jas keistis: „Manau, kad čia tos mokyklos privalumas yra, įvairūs mokytojai, mokiniai, jie susiranda tai, kas jiems prie dūšios.“ (interviu su VJVDM direktoriumi, 2014-09-26). Naujovės nėra priimamos lengvai – instaliacijos įtraukimas į bendrą mokymo programą dalies mokytojų buvo sutiktas nepalankiai – teigta, kad vaikams tai per sudėtinga disciplina ir ji sujauks nusistovėjusią tvarką. Kita vertus, naujas disciplinas (fotografiją, instaliaciją) mokantys mokytojai pabrėžia, kad svarbu yra suteikti technologines galimybes ir supratimą, kurios savo ruožtu atveria kūrybines galimybes: „Šiuolaikiniame edukacijos progresė svarbi sudedamoji dalis yra tarpdiscipliniškumas ir tai, kas su juo atsinešama į meno suvokimą ir praktinį įgyvendinimą. Būtina netgi menininkams „skiepyti“ technologijų svarbą pačiame „kūrimo procese“, reikia, kad visuomenė suprastų, jog technologijos edukacijoje yra sukurtos palengvinti įprastą mechaninį darbą, ir kad tokiu atveju daugiau laiko galima skirti kūrybai bei pačiam koncepcijos vystymui, kas dabar ir turėtų būti svarbiau.“ (1 mokymo praktikos refleksija, VJVDM mokytojas)

Suaugusiųjų skyrius

VJVDM turi didelį suaugusiųjų mokinių (vyresnių nei 18 m.) skyrių, kuriame šiuo metu mokosi 176 mokiniai. Lietuvos kontekste VJVDM suaugusiųjų skyriaus išskirtinumas yra tai, kad jie turi nuoseklią 3 metų mokymosi programą, kuri baigiama ginamu diplominiu darbu – kai tuo tarpu kitose mokyklose, priimančiose ir suaugusiuosius, fiksuotos programos nėra arba ji trunka trumpai, 1-2 metus (pvz., Kauno A. Martinaičio dailės mokykloje), nėra išduodamas baigimo pažymėjimas. Saugusiesiems Vilniaus miesto savivaldybė šiuo metu nekompensuoja mokymosi kainos, mokslas kainuoja brangiau negu vaikams, todėl, anot direktoriaus „reikėjo kelti kokybę, kad žmonės norėtų mokytis“. Šiuo metu suaugusiųjų skyrius išgyvena tam tikrą

„renesansą“ – iš dalies dėl pasikeitusios mokymo programos (kuri buvo sutrumpinta ir labiau pritaikyta prie suaugusiųjų poreikių), iš dalies, galbūt, kaip pastebėjo keletas mokytojų, dėl tam tikros „kultūrinimosi mados“, muziejų vykdomų edukacinių programų ir pan.

Mokyklos direktorius ir su suaugusiaisiais dirbantys mokytojai išskyrė dvi pagrindines šio skyriaus funkcijas. Viena vertus, mokiniai čia plečia akiratį, susipažįsta su nauja profesine sritimi. Pasak VJVDM direktoriaus, dalis dabartinių mokinių yra būtent kultūros sferos darbuotojai – iš muzikos, teatro, net ir dailės – jau turintys įvairių kultūros žinių, teorinių ir praktinių, ir norintys jas papildyti. Kitaip, nei vaikų skyriaus mokiniai, suaugusieji yra labai aktyvūs, daug domisi. Be to, mokymasis čia suprantamas ir kaip tam tikras socialinis kapitalas, prestižas. Antra vertus, daliai mokinių, kurių daugiausia yra vidutinio amžiaus moterys, tai galimybė pajvairinti kasdienybę, pabėgti nuo buitinių rūpesčių, streso (2 mokymo praktikos refleksija, VJVDM mokytoja). Mokosi ir žmonių su psichinėmis ar socialinėmis problemomis – mokytojai pasakojo atvejų, kai mokslas čia tokiems mokiniams padarė teigiamą socialinę įtaką: „ <...> dailės mokyklose įmanoma dirbti ir su pažeidžiamų, marginalinių visuomenės grupių atstovais per projektines veiklas ir pan., remiantis tuo, kad specifinė mokyklos aplinka netiesiogiai, bet gana stipriai veikia žmones, ir čia galimi ne tik formalūs, bet ir realūs, „gyvenimiški“ tokios veiklos rezultatai.“ (2 mokymo praktikos refleksija, VJVDM mokytoja)

Žvelgiant iš mokyklos pozicijos, akivaizdu, kad ir jai pačiai svarbus suaugusiųjų skyrius – ne tik kaip papildomų pajamų šaltinis (kaip dažniau yra regionų mokyklose), bet ir kaip tam tikro įvaizdžio dalis, savo veiklos įvertinimas. Suaugusieji kažkiek ir reklamuoja VJVDM – vėliau paskatindami lankyti mokyklą ir savo ar savo pažįstamų vaikus. Jie taip pat aktyviau dalyvauja mokykloje vykstančiuose renginiuose (knygų, filmų pristatymuose).

Dailės mokytojas

Dauguma kalbintų mokytojų teigė, kad dailės mokyklos mokytojas turi būti praktikuojantis ar bent anksčiau praktikavęs menininkas. Kuriančio menininko privalumas yra tai, kad jis turi gyvą ryšį su aplinka ir savo asmeninę poziciją, „geba formuluoti aktualias bei jauno žmogaus mąstymui suprantamas užduotis“ (1 mokymo praktikos refleksija, VJVDM mokytojas). Tai, kad mokytojas pats kuria, gali paskatinti ir mokinių kūrybiškumą: „Atsimenu, kaip Kisarauskas, amžinatilsį, jis man dėstė *čiurlionkėje* labai nemažai. <...> Jisai visą laiką dirbdavo prie mokinių. Ir koks buvo pavyzdys, iš tikrųjų, nes gyvai matai, kaip žmogus ne tiktai dėsto sausą kažkokį mokslą, bet jis visą laiką pats kuria.“ (3 interviu su VJVDM mokytoja, 2014-10-23) Ne vienas mokytojas grynai pedagogines žinias įvardijo kaip „sausas, vadovėlines“, kai tuo

tarpu kuriančio, besidominčio menininko žinios esančios gyvos, aktualios, jis turi gaudytis įvairiose šiuolaikinėse meno, muzikos, kino tendencijose. Kita vertus, suprantama, kad tokią galimybę mokytojais įdarbinti menininkus turi tik didmiesčių mokyklos (lyginama su sovietmečiu, kai menininkai į provincijos mokyklas būdavo paskiriami). Pasitaikė ir nuomonių, kad meninė praktika nėra būtina dailės mokytojui: „Turbūt svarbiausi dalykai: atsakingas pedagogo požiūris į darbą, jo erudicija, komunikabilumas, empatiškumas. Manau, šios išvardintos pedagogo savybės dažniausiai nulemia jo darbo sėkmę ir ne taip svarbu, ar jis yra praktikuojantis menininkas, ar ne.“ (5 interviu su VJVDM mokytoja, 2014-10-05)

Vis dėlto, net ir tie mokytojai, kurie pabrėžė meninės praktikos svarbą, sakė retai kada rodantys savo darbus mokiniams ar kviečiantys į savo parodas – tai įvyksta nebent atsitiktinai. Kaip tokios nuostatos priežastis įvardijo, kad rodyti savo darbus yra per daug narcisistiška, kad šiais laikais mokiniui nesunku žinant mokytojo pavardę susirasti informacijos apie jį ir jo darbus internete, kad praktikuojančio mokytojo privalumus mokinys pajus ir nematęs, nežinodamas jų darbų. Toks mokytojų požiūris akivaizdžiai skyrėsi nuo mokinių, kurie kūrybinių dirbtuvių metu teigė, kad būtų labai įdomu apsilankyti mokytojo parodose, pamatyti jo darbus, sužinoti, kaip jis praktikoje taiko tai, ko juos moko. O iš pokalbio su mokiniais aiškėjo, kad, nepaisant to, kad lanko meno istorijos pamokas, kurios vyksta parodinėje aplinkoje, jie toli gražu ne visada įsimena savo mokytojų pavardes arba nesusieja jų su parodose matytais darbais (tai interviu pastebėjo ir VJVDM direktoriaus pavaduotoja). Kita vertus, keletas mokytojų teigė esantys linkę eksperimentuoti su mokiniais, duoti užduotis, kurios aktualios ir jiems patiems tuo metu, pamatyti jų požiūrį.

VJVDM direktorius pastebėjo, kad šiuolaikines disciplinas mokantys mokytojai susiduria su sunkumais: šiuolaikinis menas, pasak jo, yra labai glaudžiai susijęs su filosofija, idėjų istorija, plačiu meno kontekstu, ko mokiniai paprastai nežino. Mokytojams tenka iššūkis surasti būdus, kaip mokiniams suprantama kalba pristatyti šiuolaikinio meno raišką ir jo tikslus.

VJVDM kaip kultūros vieta

Kalbėdamas apie dailės mokyklų integraciją į kultūros lauką, VJVDM direktorius pastebėjo, kad čia tradiciškai ryškus skirtumas tarp muzikos ir dailės sričių. Muzikos srityje egzistuoja tęstinumas tarp skirtingų mokymo ir kūrybinių institucijų: muzikos mokyklas baigę mokiniai stoja į konservatorijas ir LMTA, orkestrai, savo ruožtu, priima šias įstaigas baigusiuosius. Todėl muzikos mokyklomis itin rūpinamasi ir politiniame lygmenyje, tai nėra užmiršta grandis: „Jie labai rūpinasi nuo pat aukščiausio lygio iki ministrų, ten labai įtakingi orkestrų

vadovai ir taip toliau, tos filharmonijos – ištisa industrija.“ (interview su VJVDM direktoriumi, 2014-09-26) Muzikos mokyklų finansavimas, lyginant su dailės mokyklomis, yra, pasak VJVDM direktoriaus, keliolika kartų didesnis, nepaisant to, kad kai kurios muzikos mokyklos nesurenka reikiamo kiekio mokinių ir netgi yra linkusios įsteigti dailės skyrius tam, kad išsilaikytų.

Tuo tarpu dailės mokyklos veikia labiau pavieniui, neturi ryšio su kitomis meno institucijomis, yra menkai remiamos iš kultūros lėšų. Kaip teigė VJVDM direktorius, pirmasis iš kultūros lėšų finansuotas projektas buvo šiuo metu su Dailės mokyklų vadovų asociacija įgyvendinamas tarpmokyklinių kūrybinių mainų projektas „Šiuolaikinio meno formos dailės edukacijoje“ (iki tol rašytiems projektams finansavimas nebuvo gautas). Neseniai įkurta Dailės mokyklų vadovų asociacija, kuria siekiama sustiprinti dailės mokyklų tinklą, ryšius tarp jų, gali būti priemonė padidinti ir bendrą dailės mokyklų integraciją į kultūros lauką.

Sprendžiant iš interviu, dabar VJVDM kultūros lauke daugiausia dalyvauja viešindama mokyklos ribose sukurtus rezultatus: stengiamasi diplominių darbų gynimus daryti už mokyklos ribų, kad juos pamatytų ir platesnė visuomenė. Suaugusiųjų skyriaus gynimai vyko Adomo Mickevičiaus viešojoje bibliotekoje, „Kalno“ galerijoje Užupyje. Ir pačiai mokyklai tai yra potenciali reklama: „Bandėm Mažvydo bibliotekoje, bet mūsų kažkaip ten neįleidžia, nepavyksta susikalbėti. Nes mums tai yra aktualu. Ten paprastai būna daug studentų, jie yra potencialūs mūsų suaugusiųjų skyriaus lankytojai.“ (interview su VJVDM direktoriumi, 2014-09-26) Kartais daromos parodos – dažniausiai bibliotekose, kartais galerijoje „Kairė-dešinė“, Naujosios Vilnios filialas rengia parodas Marijos ir Jurgio Šlapelių namuose-muziejuje, mokinių darbai skolinami valstybinėms ir privačioms institucijoms.

Mokykloje taip pat kartais vyksta renginiai (knygų, filmų pristatymai, kartais parodos), kurie potencialiai galėtų paversti VJVDM tam tikru kultūros, ne tik edukacijos tašku. Vis dėlto pati mokykla pernelyg retai inicijuoja tokius renginius, o Vilniaus kontekste šalia kitų tokie veiklai tinkamų ir labiau pritaikytų vietų ji neatrodo tokia patraukli, kad pritrauktų daug išorės pasiūlymų. Šiuo atžvilgiu VJVDM situacija skiriasi nuo Alytaus dailės mokyklos, kuri savo miesto kontekste (kur beveik nėra vizualiųjų menų institucijų – galerijų ir pan.) yra pakankamai patraukli kaip renginių vieta.

VJVDM direktoriaus nuomone, mokykloje dėmesys turi būti skirtas, visų pirma, vaikų ugdymui – todėl jie labiau siekia ne mokyklą įtraukti ir padaryti matomą visuomenei, bet

vaikams parodyti visuomenę ir kultūrą (supažindinti su menu, parodomis, muziejais, galerijomis, Europos parku (rengiamos ekskursijos) ir pan.). Kai kurie mokytojai pastebėjo, kad būtent dėl tokios nuostatos kuo daugiau koncentruotis į patį mokymą, mokykloje renginių yra nedaug, o kai kurios mokytojų iniciatyvos yra nnykusios (tarp tokių minėta Vieno paveikslų paroda mokyklos fojė, „Meno projektų pristatymų“ renginiai) (4 interviu su VJVDM mokytojais, 2014-10-13). Kadangi mokykloje dirbama su nepilnamečiais mokiniais, dažnai iškyla ir informacinio saugumo, korektiškumo klausimas – kas gali būti mokykloje rodoma, su kuo mokiniai gali būti supažindinami? „Šiuolaikinis menas ypač daugiau su rizika, su provokacija [susijęs]. Kiek tos provokacijos gali būti mokykloje? Ir kokių dalykų? Labai daug dalykų, kurių nelabai gali būti mokykloje. Galbūt tai tam tikras prieštaravimas, kad mes išpareigojame tėvams [dėl] tam tikro saugumo, tame tarpe ir informacinio saugumo.“ (interviu su VJVDM direktoriumi, 2014-09-26)

Kiek mokykla ar mokiniai įsitraukia į išorės kultūros projektus, daugiau priklauso nuo individualių mokytojų susidomėjimo. Kaip teigė VJVDM direktoriaus pavaduotoja, įvairių pasiūlymų dalyvauti projektuose ar rodyti savo darbus mokykla gauna, tačiau tokie pasiūlymai paprastai perduodami mokytojams, kuriems galėtų būti įdomu, ir paliekami jiems koordinuoti (interviu su VJVDM direktoriaus pavaduotoja, 2014-08-13). Tarp tokių atvejų buvo minėta Mindaugo trienalė (ŠMC, 2012), kurios viename performanse su islandų menininku Ragnar Kjørtanssonu – plenerinės tapybos sesija – buvo kviečiami dalyvauti mokyklos mokiniai.

Dviračių paradas „CO2 Green Drive“, dviračių kūrybinių dirbtuvių vadovas – VJVDM mokytojas Donatas Jankauskas, 2013, nuotraukos šaltinis – Laimikis.lt

Kitas išorinis projektas, į kurį buvo įsitraukusi mokykla, – mokytojo Donato Jankausko vestos kūrybinės dviračių dirbtuvės Vilniaus miesto Žemės dienos renginiui „CO2 Green Drive“ (2013). Dirbtuvėse dalyvavo ir mokyklos mokiniai, ir miestiečiai. VJVDM direktorius pastebėjo, kad trumpalaikės programos, dirbtuvės ar akcijos galėtų būti tam tikra mokyklos perspektyva: „Mes turim ketverių metų programą, metų programą, bet mažinti, kad būtų ir mėnesio, savaitės programa, galbūt dienos programa, kad atsirastų įvairovė“ (interview su VJVDM direktoriumi, 2014-09-26). Tokios nedidelės programos, anot direktoriaus, gali būti priemonė išbandyti platesnio masto „revoliucijas“, pagrindinės programos pertvarkymus, todėl ir tęstinei mokyklos veiklai būtų svarbu gauti paramą trumpalaikiams edukaciniams projektams.

Rafał Pieśliak, *Insomnia*, projektų erdvė „ArtKor“ VJVDM rūsyje, 2009, šaltinis – artnews.lt

Dailės mokyklų kontekste išskirtine galima laikyti kelių VJVDM ir M. K. Čiurlionio menų mokyklos absolventų iniciatyvą – projektų erdvę „ArtKor“ VJVDM rūsyje, kuri gyvavo nuo 2006 m. iki maždaug 2010 m. Projektų erdvėje buvo rodomos parodos ir trumpalaikiai projektai – dažniausiai meno studentų, bet taip pat ir vyresnių, žinomų menininkų; buvo leidžiamas ir žurnalas. Nors erdvė funkcionavo nereguliariai, priklausomai nuo projektų, tačiau tapo „tašku kultūros lauke“, kuris sutraukdavo ir mokyklos mokinius, bet ypatingai platesnio meno (ne edukacijos) lauko veikėjus, meno studentus ir pan. (6 interviu su VJVDM mokytoju, 2014-11-05). Čia vykę renginiai ir parodos buvo recenzuojami kultūros žiniasklaidoje, taigi iš esmės projektų erdvė išsikovojo meno lauko dalyvės statusą – kas paprastai nebūdinga, pvz., dailės mokyklos mokinių parodoms. Be abejo, čia svarbus veiksnys buvo tai, kad eksponuojami darbai buvo meno studentų ir menininkų (ne moksleivių) – skirtingai nuo Vilniaus vaikų ir jaunimo meno galerijos Mokytojų namuose, kuri paprastai lieka meno lauko pakraščiuose. Kita vertus, svarbu, kad tokia iniciatyva viena vertus „įnešė“ meno pasaulį į mokyklos vidų, taigi, pateikė mokiniams gyvą vaizdą, kaip jis funkcionuoja; kita vertus, VJVDM buvo integruota į meno lauką kaip erdvė ir institucija. Ryšys su mokiniais buvo išlaikytas ir per tai, kad dalis iniciatorių buvo neseniai baigę VJVDM (taigi, kitaip, nei mokytojų iniciatyvas, pastarąją galima laikyti iniciatyva „iš apačios“).

Miko Žukausko performansas, projektų erdvė „ArtKor“ VJVDM rūsyje, 2010, šaltinis – artnews.lt

VJVDM santykis su kultūros ir meno lauku išskirtinis tuo, kad čia dirba daug praktikuojančių, aktyvių menininkų, migruojančių tarp kūrybinės ir edukacinės sferos. Kaip teigė vienas VJVDM mokytojas, mokykla jau vien dėl to nėra kultūros lauko nuošalyje, „nes yra meno ekonominis laukas, kuriame visi tie patys meno lauko dalyviai ir kažkur veikiantys ateina čia. Už tą simbolinį kapitalą, kurį jie turi meno lauke, pasiimti atlyginimą mokykloje mokydami juos.“ (2 interviu su VJVDM mokytoju, 2014-10-31) Faktas, kad mokytojai kartu yra ir menininkai, veikiausiai lėmė ir tai, kad ne vienas jų savo laiku yra inicijavęs mokykloje kokį nors ilgesnės ar trumpesnės trukmės meno projektą: pvz., projektas „Šviesa“ („Menininkų kurti šviestuvai“) VJVDM palėpėje, kurį kuravo Algis Lankelis (2001); VšĮ „Meno projektų pristatymai“ parodos ir renginiai mokykloje (mokytojai Justinas Vaitiekūnas, Evaldas Dirgėla, mokyklos absolventė Rima Blažytė); Jonas Vaitiekūnas pasakojo organizavęs keletą parodų iš VDA fonduose saugomų darbų; meno istorijos mokytojos yra organizavusios filmų peržiūrų, paskaitų, knygų pristatymų.

Veikla su mokiniais

Dalis kalbintų mokytojų teigė, kad mokiniams naudinga būtų tam tikra už edukacijos ribų išeinanti veikla: „Jeigu būtų mažesnės klasės, galėtų padaryti savo parodą. Kad ir šiai bendruomenei, visai paprastai. <...> Pažaisti, apie ką paroda, bendrai visiems kartu sugalvoti, kaip. Bet tas pats yra ir pas mus Akademijoje. Nežaidžia studentai parodų. Nėra normos. Vokietijos akademijose yra visiška norma klasių parodos. Mokykla galėtų pradėti.“ (2 interviu su VJVDM mokytoju, 2014-10-31). Anot šio mokytojo, tiems mokiniams, kurie ir toliau dirbs su menu ar studijuos, tokia pradžia bus ypatingai svarbi, nepaisant to, kad „pirmi menininko žingsniai nėra svarbūs meno lauke, jie svarbūs jam, kaip būsimam dalyviui“ (kaip pavyzdį nurodė minėtą projektų erdvės „ArtKor“ iniciatyvą). Kito mokytojo manymumu taip pat, savarankiškas parodos rengimas gerokai skiriasi nuo pusmetinių peržiūrų, kai darbai tiesiog „prikalami prie sienos“: „Buvo ir Čiurlionio mokykloje savo laiku, vyresnių klasių mokiniai darydavosi savo parodas patys. <...> Blynus kepavo per parodų atidarymus, hepeningus bandydavo – pradžiamokslis, bet vis tiek būdavo jiems labai įdomu. Jie tame gyveno, patys darė galų gale, o ne mokytojai už juos.“ (6 interviu su VJVDM mokyklos mokytoju, 2014-11-05).

Pasak keleto mokytojų, tam, kad atsirastų pačių mokinių iniciatyvos „iš apačios“, mokykloje turi būti tinkamas mikroklimatas – panašiai kaip ir Alytaus dailės mokykloje, kur buvo kalbėta apie mokyklos atvirumą iniciatyvoms ir tarpusavio susibendravimą. Lygindamas VJVDM su M. K. Čiurlionio menų gimnazija, vienas mokytojas teigė, kad nors Čiurlionio gimnazijos mokiniai yra labiau motyvuoti (profesine prasme), tačiau VJVDM mokiniai turi daugiau laisvės ir atviresnio mąstymo, kurį sąlygoja mažiau disciplinuota atmosfera ir įvairesnė mokymosi programa (6 interviu su VJVDM mokytoju, 2014-11-05). Kita vertus, VJVDM yra didelė mokykla, joje mokosi dideli srautai mokinių (Konarskio gatvės vaikų skyriuje šiuo metu – 618 mokinių, plg. su Alytaus dailės mokykla, kur mokosi mažiau nei 150 mokinių) – didelės klasės gali tapti kliūtimi glaudesniai mokinių bendravimui: „Jeigu mokiniai yra išmėtyti po klases, vienoje klasėje dviem ar vienam daugiau rūpi, kitoje klasėje, o tų klasių yra daug, jei išskaidyti yra, sėdi tarp tų, kuriems čia būrelis tiesiog, – nieko jie nepradės daryti. Nebus tos energijos, kad jie pradėtų kažkokią iniciatyvą rodyti.“ (2 interviu su VJVDM mokytoju, 2014-10-31) To paties mokytojo nuomone, iniciatyvai reikalingas ir vyresnis mokinių amžius – todėl, pasak jo, būtų geriau, jei mokyklą baigtų vyresni, paskutinių bendrojo lavinimo mokyklos klasių mokiniai, galbūt pridėti papildomus metus prie programos. Vyresni mokiniai ilgiau išlaiko ir glaudesnę ryšį su dailės mokykla – jau būdami studentai grįžta į mokyklą „patapyti“, yra linę

lankyti tikslinio ugdymo programą. Tai, kad vyresnis amžius yra svarbus veiksnys mokinių iniciatyvumui rodo ir suaugusiųjų skyriaus pavyzdys – anot VJVDM direktoriaus ir keletu suaugusiųjų skyriuje mokančių mokytojų, šie mokiniai yra aktyvesni, daugiau domisi, nori bendrauti su menininkais, organizuoja savo (kad ir mėgėjiškas) parodas, savarankiškai rengia išvažiuojamuosius plenerus. Kito mokytojo teigimu, mokiniai yra per daug užkrauti pamokomis, kad jiems kiltų papildomų iniciatyvų. Anot jo, pamokų metu stengiamasi nesiblaškyti ir dirbti pagal programą, judėjimas vyksta tik per vasaros praktiką arba meno istorijos pamokų metu – mokinių parodos yra jų noro ir iniciatyvos klausimas, mokytojai nenori jiems nieko „primesti“ (7 interviu su VJVDM mokytoju, 2014-09-25).

Tai, ar mokiniai dirba tik mokyklos viduje, ar kur nors kitur, ar netgi įsitraukia (išeina) su mokytoju į kitas veiklas, priklauso ir nuo paties mokytojo asmenybės, interesų, ir nuo mokomo dalyko. Kai kurie mokytojai pasakojo kartais kviečiantys mokinius per pamoką kartu nueiti į jiems patiems aktualų renginį (dažniausiai ne parodą, kadangi jos paliekamos meno istorijos pamokoms): „<...> dabar labai daug dirbu su kompozitoriais, su animacijomis netgi, su teatrais, <...> [iš] kur dar gali kažkokios visiškos šviežienos atnešti. Galų gale gali vietoje pamokos sakyti: „Dabar yra geras koncertas, nueiname“. <...> Tiesiog sutampa, kad man reikia nueiti ten. Arba buvo premjera kažkada, tai buvo piešimas suaugusiems, <...> sakau: „Ai, einame į teatrą vietoje piešimo“.“ (6 interviu su VJVDM mokytoju, 2014-11-05) Kitas mokytojas pasakojo, kad vesdavosi seniau mokinius į menininkų dirbtuves – vaikams tai būdavęs pats įdomiausias dalykas (4 interviu su VJVDM mokytojais, 2014-10-13). Judėjimą pamokų metu ir edukacijos formų kaitą skatina ir dalykas – fotografijos mokytoja pasakojo, kad su mokiniais nemažai dirba lauke (taip pat duoda ir savarankiškas užduotis), tokius išėjimus dažnai suderina ir su parodų lankymu, kadangi šiaip, atskirai eiti į parodas mokiniai nelabai mėgsta, ypač jaunesnio amžiaus (lyginant sus suaugusiaisiais). Paskatina mokinius praktikuotis ir dalyvaujant socialinėje veikloje – pvz., kolektyviai fotografuoti gyvūnų prieglaudos globotinius (nuotraukos vėliau panaudojamos ieškant šiems šeiminiškų). Ji teigė, kad mokiniams labai naudinga dalyvauti socialiai orientuotuose projektuose, skatinamas jų socialinis sąmoningumas, tačiau nėra paprasta surasti visiems tinkamą tokio projekto formą: „Su aklaisiais darėme superinį projektą prieš keletą metų. <...> aklieji, pasirodo, naudoja tokį popierių, kur paišai, jis išbrinksta ir aklieji gali čiupinėti linijas. Kadangi aklieji savo portretų nemato, jie kitaip suvokia, mes juos iš profilio išfotografavome ir tada turėjo grafikai <...> nuotraukas perkelti į tą popierių. <...> mes atlikome savo darbą, susivežėme akluosius ir vėl norėjome susivežti, bet nelabai norėjo tos tetutės, nes pasirodo dabar yra labai sudėtinga, kad

atvežtum neįgalų žmogų, turi su juo vežti psichologą, turi prie kiekvieno būti po žmogų. Tokia sudėtinga procedūra, kad niekas nenori <...>.” (8 interviu su VJVDM mokytoja, 2014-10-10)

Patys mokiniai, anot mokytojos, rodyti savo darbus, dalyvauti parodose mėgsta (ir pačioje mokykloje, ir kitose erdvėse – Adomo Mickevičiaus viešojoje bibliotekoje, kavinės „Mano guru“ vitrinose, Vilniaus universitete, bendrojo lavinimo mokyklose, verslo įstaigose). Pasak jos, fotografija, kaip medija, čia turi privalumą – tokios parodos daug lengviau priimamos rodyti nei kiti mokinių darbai (pvz., tapybos), kurie automatiškai turi „edukacinį prieskonį, kurį ne visi nori įsileisti“. Ji pastebėjo, kad būtų gerai, jei mokykloje būtų nuolatinė erdvė parodoms, ne koridoriai, kurių naudojimą turi derinti su peržiūrų laiku ir t. t. Gal dėl to, kad fotografijos pamokos vyksta studijos, „būrelio“ forma (čia mokosi ir suaugę, ir vaikai, nebūtinai VJVDM pagrindinės programos mokiniai), tai lemia įvairesnę pamokų formą, dažnesnį bendradarbiavimą ir kolektyvinį darbą – mokiniai kartu aptaria ir galimas savo parodas, ir netgi „matuojasi“ mokytojo vaidmenį, galvodami vienas kitam užduotis. Tai, kad paaugliai mokosi kartu su suaugusiais, anot mokytojos, irgi skatina didesnę susidomėjimą savo bendraklasiais ir įvairesnius santykius.

VJVDM Fotografijos studijos mokinių kolektyvinis darbas, mokytoja Aurelija Maknytė, 2013

Į savo pačių projektus mokinių, kaip dalyvių ar bendradarbių, mokytojai beveik neįtraukia. Tai lemia daug veiksnių: tik nedaug mokykloje dirbančių menininkų kuria kolektyvinius, dalyvaujamuosius ar socialiai angažuotus projektus, kurie sudarytų sąlygas tokiam bendradarbiavimui. Be to, kaip buvo minėta anksčiau ir ką pastebėjo VJVDM direktorius, šiuolaikinis menas ir jo formos nėra taip lengvai perteikiamas mokyklinio amžiaus suvokėjams ir kūrėjams, kurie dar nėra sukaukę reikiamo meno ir filosofijos žinių багаžo. Galiausiai, šiuolaikinis menas yra dažnai susijęs su rizika ir provokacija, kuri gali būti pernelyg nesaugi nepilnamečiams mokiniams. Prisideda ir organizacinės problemos: įtraukiant mokinius į bet kokią užklausinę veiklą, ar tai būtų projektas, ar paprasčiausia ekskursija, reikalingas jų tėvų sutikimas.

VJVDM dirbanti menininkė Kristina Inčiūraitė 2009 m. yra dariusi kolektyvinį projektą su mokyklos mokiniais – tiesa, tuo metu ji dar nedirbo čia mokytoja. Moksleiviai dalyvavo menininkės parodoje „Išlikimas“ su pieštais savo herojų portretais ir kolektyviai kūrė piešinių ant ŠMC salės sienos.

VJVDM mokinių piešiniai „Pasauliniai herojai“ Kristinos Inčiūraitės projekte „Išlikimas“, ŠMC, 2009–2010, šaltinis – cac.lt

Pasak menininkės, mokiniai bendradarbiavo noriai, lengvai įsitraukė į procesą, vis dėlto dailės mokyklų mokinius sunku integruoti į šiuolaikinio meno projektus, nes šie dažnai yra jiems per sudėtingi ir dėl to gali kilti etinių problemų: „Mažai patirties turinčių mokinių kvietimas bendradarbiauti gali būti neadekvatus ir / arba bendradarbiavimas su jais gali būti suvoktas kaip manipuliavimas jais. Kitaip tariant, gali iškilti etinio pobūdžio problema – ar mes mokyklinio amžiaus jaunimą tiesiog pajungiame sau, ar juos kviečiam į adekvatų dialogą kūrybiniam procese?“. Ji pati kur kas dažniau bendradarbiauja su muzikos mokyklų mokiniais: muzikos mokyklų mokiniai gerokai anksčiau pradeda aktyvų atlikėjo gyvenimą (lyginant su dailės mokyklų mokiniais, kurie nedaug arba išvis nedalyvauja parodose) ir „anksti įžengia į konkurencingą suaugusių pasaulį“. Taigi, jos projektuose dalyvaujantys muzikos mokyklų mokiniai iš esmės daro tai, ką yra jau įpratę daryti edukacijos proceso metu – koncertuoja, atlieka kūrinius (nors ir mažiau įprastomis formomis); jauno atlikėjo gebėjimus

yra lengviau prasmingai pritaikyti meno projekte nei kūrėjo. (5 interviu su VJVDM mokytoja ir pedagoginės praktikos refleksija, 2014-10-05) Vis dėlto, teigė ji, dailės mokyklos mokiniams itin naudinga dirbti su menininkais, jeigu tik randama adekvačių, jiems suprantamų bendradarbiavimo formų.

Kolektyvinis VJVDM mokinių piešinys ant ŠMC salės sienos „Nerimo dienos“ Kristinos Inčiūraitės projekte „Išlikimas“, ŠMC, 2009–2010, šaltinis – cac.lt

Iš pokalbių su mokytojais matyti, kad įprastų pamokų metu neprograminė, projektinė veikla yra pernelyg sudėtinga – pirma, ji gali kliudyti mokymo programai ir dalykams, kurių mokiniai turi išmokti; antra, nebūtų lengva ją suderinti ir su intensyviu pamokų grafiku bei kitais mokomais dalykais. Čia apsiribojama nebent retais, spontaniškais veiksmais (darbu už mokyklos ribų, renginių lankymu). Todėl projektams – ir inicijuotiems mokytojų, ir mokinių – turi būti naudojamas papildomas laikas, kurio mokiniai dažnai nenori ar negali skirti. Tikėtina, kad sudominti ir įtraukti mokinius Vilniaus kontekste, lyginant su analizuotais Alytaus ir Neringos kontekstais, yra gerokai sudėtingiau dėl platesnės kultūrinių renginių ir veiklos pasiūlos (tarkim, net ir kitose meno institucijose vykstančių edukacijos programų, kurios dažnai turi patrauklesnes formas). Todėl čia mokiniams itin imponuoja projekto suteikiama papildoma vertė (pvz., galimybė rodyti savo darbus ŠMC, kaip minėtame Kristinos Inčiūraitės projekte; arba pabendrauti su užsienio menininku, kaip „Mindaugo trienalės“ atveju) arba derinimas su kitais jų pomėgiais (pvz., dviračių dirbtuvės ir dalyvavimas dviračių parade su Donatu Jankausku). Kita vertus, akivaizdu, kad ir įprastoje mokyklos programoje yra formų, leidžiančių mokiniams išbandyti kitokią kūrybinę veiklą ir veikti ne tik

edukaciniame, bet ir kultūros lauke – vienas jų galėtų būti vasaros praktikos. Tradiciškai iki šiol jos dažniausiai išnaudojamos kaip plenerai – darbo atvirame ore laikas, kuris kokybiškai itin nesiskiria nuo darbo mokyklos viduje (studijoje) – piešiami ar tapomi architektūros ir gamtos objektai. Vis dėlto kitokios praktikos bandymai – pvz., vienos praktikos metu mokinių kolektyviai kurti grafičiai ir trafaretai ant VJVDM tvoros – rodo, kad šis formatas galėtų įgauti naują kokybinę formą ir turinį, skatinti mokinių kolektyvinį ir organizacinį darbą, išbandyti savo įgūdžius praktikoje (pvz., sugalvoti ir įgyvendinti renginio ar parodos idėją), išmėginti naujas kūrybines formas, daugiau dirbti viešumoje.

Perspektyvos

VJVDM direktoriaus teigimu, dailės mokyklos turėtų surasti individualias, joms tinkamas veiklos formas, užuot mėginusios funkcionuoti pagal vienodą modelį. Tai ypač aktualu regionuose, miesteliuose įsikūrusioms mokykloms, kurios dažnai patiria finansinį, socialinį ir politinį spaudimą dėl savo veiklos neefektyvumo. Nedideliuose miestuose ir miesteliuose mažėjant gyventojų, joms darosi sunku pritraukti lankytojų (kas matyti net ir iš pakankamai didelio miesto Alytaus pavyzdžio), mokyklos imamos uždarinėti arba sujungti su kitomis įstaigomis, pvz., muzikos mokyklomis, tačiau tokio tipo redukcinės reformos neatneša daug naudos. „Iš tų miestelių išsilaksto visi žmonės, kodėl? Aišku, finansai. <...> Bet galbūt yra ir kiti dalykai, kurie padėtų žmonėms jaustis geriau tuose miesteliuose. <...> tai, kad jie sumažina, sutraukia [mokyklas], nuo to depresijos mieste mažiau nepasidaro.“ (interview su VJVDM direktoriumi, 2014-09-26) Dailės mokyklos, anot VJVDM direktoriaus, galėtų išplėsti savo paslaugas, siūlyti programas kitoms tikslinėms grupėms – suaugusiems, bedarbiams, berniukams, specialiųjų poreikių turintiems žmonėms; rengti kultūros programas, filmų peržiūras, atviras bibliotekas. Kita vertus, pačios dailės mokyklos dažnai bijo permainų ir rizikos, todėl naudinga joms bendradarbiauti tarpusavyje ir keistis patirtimi – ko siekia ir Dailės mokyklų direktorių asociacija.

Didesnė mokyklų įvairovė, pasak VJVDM direktoriaus, leistų joms surasti ir pritraukti auditoriją ir išlikti. Pavyzdžiui, kalbėdamas apie VJVDM filialą Naujojoje Vilnioje, teigė siekiantis, kad jie išliktų nepriklausomi ir kuo skirtingesni ir taip galėtų daug lengviau konkuruoti su Konarskio g. mokykla. Naujosios Vilnios filialas turi technines ir erdvines galimybes įrengti daugiau taikomios dailės ir sunkiųjų technologijų dirbtuvių, kurios leistų siūlyti naujas disciplinas ir pritraukti kitokių interesų mokinius, pvz., daugiau berniukų, kadangi, pasak jo, dabartinės programos yra labiau pritaikytos mergaitėms, kurių mokykloje

ir yra dauguma. Taip pat galėtų vykti daugiau mainų tarp filialų – mokiniai norėdami galėtų važinėti į kitą filialą mokytis disciplinų, kurių jų pačių filiale nėra (pvz., gilinti keramikos žinias į Naujosios Vilnios filialą, mokytis animacijos – į Konarskio g.).

Keletas mokytojų išsakė nuomonę, kad šiuolaikinis dailės mokymasis turėtų būti labiau tarpdisciplininis, būtų bendradarbiaujama su kitomis ugdymo įstaigomis, integruojami šokio, teatro, kino, muzikos dalykai. Savo ruožtu būtų skatinamas ir kolektyvinis, bendras mokinių darbas greta individualių užduočių. Užduotys turėtų labiau akcentuoti ne rezultatus, bet kūrybinį procesą, kritinį mąstymą, visuomeninį aktyvumą (5 interviu su VJVDM mokytoja, 2014-10-05). Pasak kito mokytojo, geriausias meninis ugdymas gali ir turi vykti kūrybinėse dirbtuvėse ir laboratorijose, kur akademinis mokymasis neužgožia mąstymą skatinančio darbo (6 interviu su VJVDM mokytoju, 2014-11-05).

Kalbėdamas apie finansavimo permainas, VJVDM direktorius pabrėžė, kad neformaliojo švietimo mokinio krepšelio įvedimas, jei jis būtų pakankamo dydžio, būtų naudingas mokyklai, nes sudarytų sąlygas konkurencijai ir tai skatintų mokyklą ir mokytojus itin rūpintis savo darbo kokybe. VJVDM net ir Vilniaus mieste kol kas neturi adekvačių konkurentų – savivaldybės išlaikomų ilgalaikes dailės ugdymo programas teikiančių įstaigų daugiau nėra, o privačios mokyklos ir būreliai negali konkuruoti su mokykla dėl gerokai brangesnės teikiamų paslaugų kainos, mažesnės apimties ir galimybių. Skirtingai nei kitos tirtos mokyklos, VJVDM nepajautė krizės įtakos ir iki šiol tebeturi stabilų ar net augantį mokinių skaičių (išsiplėtė suaugusiųjų skyrius, atsirado daugiau papildomų studijų, tikslinio ugdymo programa, pradinis ugdymas, dailės pagrindų studijos ikimokyklinio amžiaus vaikams). Į mokyklą stojančiųjų konkursas nemažėja – priimamas tik trečdalis-ketvirtadalis norinčių mokytis mokinių. „Aš ne tiek dėl tų mokyklų galvoju, bet jeigu galėtų menininkai gauti tuos krepšelius: kažkoks menininkas savo dirbtuvėje <...> gautų licenziją ir jis prisikviečia septynis vaikus, gauna iš valstybės finansavimą tiems vaikams ir jie dar primoka jam. <...> nukrenta kaina, nereikia labai daug mokėti tada. <...> Tada žmogus galėtų galvoti, ar jam eiti į tokią mokyklą, kaip mūsų, kurioje daug mokytojų, iš kurių pusė patiks, pusė nepatiks, ar išsirinkti konkretų, gerą mokytoją ir lankyti jo studiją metus.“ (interviu su VJVDM direktoriumi, 2014-09-26)

Kūrybinės dirbtuvės su mokiniais

Interviu su dailės mokyklų mokiniais buvo atlikti visose trijose tyrime dalyvavusiose mokyklose. Neringos meno mokykloje interviu dalyvavo 4 vaikai (skirtingo amžiaus ir klasių,

nuo 10 iki 12 metų). Alytaus dailės mokykloje dalyvavo 10 vaikų (14-17 metų, 3-4 mokyklos klasė), Vilniaus J. Vienožinskio dailės mokykloje dalyvavo 9 vaikai (15-18 metų, baigiamoji dailės mokyklos klasė). Interviu su vaikais buvo naudojami du – fokus grupės interviu ir teminio piešinio su aptarimu – metodai. Prieš pradėdant pokalbį su vaikais, buvo išsamiai pristatytas atliekamo tyrimo tikslas, interviu tema ir surinktų duomenų tolimesnis panaudojimas. Vaikai, kurie nenorėjo dalyvauti pokalbyje, turėjo galimybę išeiti namo arba dirbti su mokytoju kitoje klasėje. Visi vaikų duomenys yra konfidencialūs ir anoniminiai.

Fokus grupės interviu vyko neformalioje aplinkoje, interviu specialiai pritaikius vaikams įprastas dailės mokyklos klases. Mokytojai interviu metu nedalyvavo (išskyrus Neringos meno mokyklą – dėl mokinių amžiaus ir klasės dydžio). Fokus grupės interviu metu vaikai buvo prašomi atsakyti į tyrėjo skaitomus teiginius pasirinkdami atsakymą „Sutinku“ arba „Nesutinku“ ir pagrįsti savo pasirinkimo variantą, išsakydami svarbiausius argumentus ir priežastis. Savo pasirinkimą paprastai pagrįsdavo vienas-du vaikai iš grupės, kiti išsakytiems argumentams arba pritardavo, arba juos papildydavo. Diskusija apie vieno ar kito atsakymo pasirinkimą tęsdavosi tol, kol buvo išsakytos visos skirtingos nuomonės – tuomet pereinama prie kito tyrėjo skaitomo teiginio.

Antroje interviu dalyje, mokinių buvo prašoma atlikti kūrybinę užduotį – pasirinkta technika perteikti atsakymą į klausimą „Kas yra dailės mokymasis? Kas man yra svarbiausia mokantis dailės?“. Kūrybinę užduotį buvo galima atlikti po vieną arba 2-3 mokinių grupelėse. Pabaigus užduotį mokiniai buvo prašomi pristatyti atliktą darbą visai grupei ir atsakyti į užduodamus patikslinančius klausimus (ir tyrėjų, ir kitų tyrime dalyvavusių mokinių). Visų tyrime dalyvavusių mokinių buvo prašoma išsakyti savo nuomonę, ar jie sutinka su pristatytu dailės mokymosi vaizdiniu, ar jie išskirtų tuos pačius ar skirtingus dailės mokymosi aspektus.

Toliau bus glaustai reziumuoti mokinių pasvarstymai užduotais klausimais.

Mokymasis dailės mokykloje

Visiems apklaustiems vaikams patiko dirbti su piešimo technika. Tapyba dažniau patiko mergaitėms, skulptūra – berniukams.

- „Tyrėjas: Kodėl nepatinka skulptūra?
Mergaitė: Todėl, kad reikia tepliotis. O man nepatinka molis. Nešvarus ir... iš viso nuobodus darbas. Nėr spalvų...
Berniukas: Gali nudažyti molį. [Juokiasi].

Tyrėjas: O kodėl Jums patinka skulptūra? [*Tik berniukai atsakė „patinka“*]

Berniukas: Nes patinka 3D daiktus daryti. Mes taip nutarėm vakar. Aišku, galima ir su popieriumi [*piešiant*] 3D daryti, bet ne taip įdomu.“ (Alytaus dailės mokykla, įvairaus amžiaus mokiniai, 2014-10-16)

Vaikų pasiskirstymas pagal tai, ar jiems patinka jų sukurti darbai, ar ne, buvo gana tolygus visose mokyklose – maždaug pusė vaikų labai savikritiškai vertino savo darbus ir nebuvo jais patenkinti (arba tik dalimi jų), kita pusė manė, kad sukurti darbai atspindi jų pastangas ir rezultatais buvo patenkinti:

- „Tyrėjas: Kodėl nepatinka sukurti darbai? Nesiseka?

Mergaitė: Ne, tiesiog nepatinka, ne visą laiką gaunasi taip kaip norisi...

Tyrėjas: Gerai, o kodėl tada patinka? Kuo patinka?

Mergaitė: Nes darai kažkaip... Na, gal ne su meile, bet tiesiog nori, kad išeitų. Ir paprasčiausiai išeina. Dėl to.“ (Alytaus dailės mokykla, įvairaus amžiaus mokiniai, 2014-10-16)

Visų trijų mokyklų mokiniai į dailės mokyklas stojo savo noru, kartais paskatinti tėvų ar bendrojo ugdymo mokyklų mokytojų. Viena mokinė dailės mokykloje mokėsi net ir nepritariant tėvams:

- „Mano tėvai nenorėjo labai [kad aš mokyčiausi dailės mokykloje]. Nes šeimoje daug kas yra čia mokėsi ir sakė, kad čia yra per daug darbo. Neleido niekur – nei į muzikos mokyklą, nei čia. Bet mokausi – darbo daug, bet man patinka.“ (Vilniaus J. Vienožinskio dailės mokykla, ketvirtokė, 2014 10 07).

Dauguma vaikų be dailės mokyklos lankė ir kitas neformaliojo švietimo programas – sporto, muzikos mokyklas, šokius ir kt. Mažesnioji dalis nelankė, nes neužteko laiko. Tam, kad derinti skirtingus užsiėmimus yra sudėtinga, pritarė ir daugiau nei vieną NŠV programą lankę vaikai. Nidoje vaikai buvo itin užimti – NŠV programas (sporto, muzikos, dailės) lankė beveik kiekvieną savaitės dieną, todėl dailės pamokų tvarkaraštis atskirais atvejais buvo derinamas individualiai. Alytuje mokiniai buvo gana užimti, bet teigė, kad toks dienos ritmas jiems patinka ir papildomų užsiėmimų jie nenorėtų atsisakyti:

- „Tyrėjas[*lankantiems ne tik dailės mokyklą*] : O kaip spėjate? Ar lengva suderinti?

Grupė: Nelabai.

Mergaitė: Iš eilės einu, spėju. Susiskirsičius, kad kiekvieną dieną būtų...

Tyrėjas: O namų darbai? Paruošti spėjat?

Mergaitė 1: Na tai grįžti po visko ir... 12 val. baigi [juokiasi].

Mergaitė 2: Turi suspėti.“ (Alytaus dailės mokykla, įvairaus amžiaus mokiniai, 2014-10-16)

Derinimas su bendrojo ugdymo mokyklų tvarkaraščiu buvo sudėtingesnis J. Vienožinskio dailės mokyklos mokiniams – nesutapo pamokų pabaiga bendrojo ugdymo mokyklose ir pradžia dailės mokykloje. Vyresni mokiniai taip pat pabrėžė, kad daugiau laiko praleisti dailės mokykloje trukdo ir didelis mokymosi krūvis bendrojo ugdymo mokykloje.

Alytaus ir J. Vienožinskio dailės mokyklos mokiniai teigė, kad dailės mokyklose jiems patinka suteikiama laisvė, dauguma lygino su bendrojo ugdymo mokyklomis ir pabrėžė šių dviejų ugdymo įstaigų skirtumus. Neringos meno mokyklos mokiniams šis klausimas nebuvo užduotas (*vaikų apklausoje dalyvavo ir mokytoja*):

- „Čia yra labai daug laisvės. Ta prasme, kai palygini su [bendrojo lavinimo] mokykla – tai ir skambučiai, ir griežtai... Čia tu darai ką nori – pasidaryti gali sau kada nori pertrauką... Na, nežinau, turi pakankamai čia laisvės. Aš čia tiesiog atsipalaiduju.“ (Alytaus dailės mokykla, trečiokė, 2014-10-16)

Alytaus dailės mokyklos mokiniai vieninteliai pageidavo daugiau papildomos veiklos mokykloje – bendrų parodų, renginių, koncertų, taip pat skirtingų mokymosi metodų taikymo pamokose, eksperimentavimo. Vilniuje ir Neringoje besimokantys mokiniai teigė, kad papildomoms veikloms tiesiog neturėtų laiko, užtenka dabartinio krūvio ir pamokų.

Atsakydami į klausimą „Ar dailės mokyklą lanko todėl, kad svarbiausia yra įmokti piešti, tapyti, lipdyti (t.y. konkrečių įgūdžių)“, vaikai visose mokyklose pasiskirstė gana tolygiai, maždaug per pusę. Pusei vaikų siekis įvaldyti skirtingus dailės įgūdžius ir technikas buvo svarbiausia priežastis, dėl kurios jie lankė dailės mokyklą, kita pusė vaikų pabrėžė, kad dailės mokykla yra svarbi dėl galimybės susitikti su bendraminčiais, įdomiai praleisti laiką, lavinti savo kūrybingumą, vaizduotę.

- „Kažkaip ne tai, kad technika [nesvarbi]... Galbūt po kurio laiko ji ir pagerėja, bet aš tikrai lankau ne dėl to, kad norėčiau kažką labai gerai daryti, piešti. Tiesiog patinka čia praleisti laiką. Man čia patinka.“ (Alytaus dailės mokykla, trečiokė, 2014-10-16)

- „Aš lankau, nes noriu išmokti geriau piešti, ne kaip paprastas koks žmogus. Aš noriu ir šešėlius mokėti, ir gerą rezultatą pasiekti.“ (Alytaus dailės mokykla, ketvirtokė, 2014-10-16)

Paklausti, ar mėgsta savo darbus rodyti pusmečio peržiūrose, ir ADM, ir VJVDM mokiniai pasiskirstė maždaug per pusę: daliai tai patinka, daliai ne. Rodyti mėgsta mokiniai todėl, kad nori būti įvertinti, pagirti; nemėgsta, nes tarp rodomų darbų būna ir silpnų darbų, vargina pats eksponavimo procesas, ne visiems patiko, kad į peržiūras gali ateiti ir darbus pamatyti bet kas – kai kurie labiau vertino asmenines mokytojo konsultacijas. Vis dėlto iš išsakytų nuomonių matyti, kad daugumą mokinių trikdo tai, kad jie turi eksponuoti ir tuos darbus, kurie jiems patiems nepatinka, atrodo silpni – norėtų rodyti vien gerus darbus. Tai patvirtina ir kai kurių vaikų teiginiai, kad peržiūrų jie nemėgsta, bet parodose dalyvauti (surengti parodą) norėtų.

Kiek daugiau nei pusė Alytaus ir Vilniaus mokinių (*Neringos mokiniams šis klausimas nebuvo užduotas dėl jų jaunesnio amžiaus*) savo tolimesnes studijas siejo su menu – žadėjo mokytis architektūros, grafinio dizaino, scenografijos, landšafto dizaino, teatro ir kt. specialybėse. Nemaža dalis mokinių dar nebuvo apsisprendę dėl savo pasirinkimo. Kiti rinkosi su menais nesusijusias specialybes – chemiją, mediciną, tiksliuosius mokslus.

Platesnis meno laukas

Visų trijų mokyklų mokiniai turėjo sunkumų įvardinti bent tris žymių Lietuvos dailininkų pavardes – dauguma vaikų to negalėjo padaryti. Dažniausiai minėtos M. K. Čiurlionio, J. Vienožinskio pavardės. Išvardinti tris žymius arba tris jiems patinkančius Lietuvos menininkus galėjo tik keli VJVDM mokyklos mokiniai, kurie paminėjo įvairių kartų menininkus – Liną Cicėną, Lidą Dubauskiene, Gediminą Piekurą, Birutę Zokaitytę, Ričardą Filistovičių, Petrą Repšį, Arūną Gudaitį, Žilviną Landzbergą. Daugiau kaip pusė šių menininkų yra VJVDM mokytojai, taigi, žinomi vaikams iš pamokų. Vis dėlto panašu, kad mokiniai ne itin žino kūrybą ir nėra pajėgūs nuspręsti, ar jie gali būti įvardinti kaip „žymūs“ (šiai kategorijai mokiniai dažniausiai priskiria senuosius dailininkus, žinomus iš dailės istorijos, tokius kaip M. K. Čiurlionis ar J. Vienožinskis). Ir ADM ir VJVDM mokiniai teigė, kad mokytojai savo darbus rodo retai, apie savo kūrybą nepasakoja, į savo parodas taip pat nėra linkę kviesti. Keletas VJVDM mokinių buvo girdėję, kad neseniai ŠMC buvo kažkurio skulptūros mokytojo paroda, bet be pagalbos negalėjo pasakyti, kokio. Paklausti, ar norėtų daugiau sužinoti apie savo

mokytojų kūrybą, mokiniai atsakė teigiamai, sakydami, kad tai duotų jiems daugiau patirties, be to, būtų įdomu pamatyti, kaip mokytojai kurdami taiko tai, ko moko savo mokinius.

VJVDM mokiniai turi daugiau asmeninių ryšių su profesionaliais dailininkais – keli vaikai yra patys iš menininkų šeimos, kiti pažįsta profesionalius menininkus kaip šeimos draugus, kaimynus. Neringos ir Alytaus mokyklų mokinių kontaktai su profesionaliais dailininkais dažniau apsiriboja tik bendravimu su mokyklų mokytojais (velgi, čia mokiniai dažnai dvejoja sprenddami, ar mokyklų mokytojai drauge gali būti psirkiriami ir profesionalių menininkų kategorijai).

Kultūrai ir menui skirtą spaudą nereguliariai skaitė tik pora VJVDM mokinių, kiti teigė tam neturintys laiko, nerandantys įdomių tekstų, aprašomomis temomis nesidomintys.

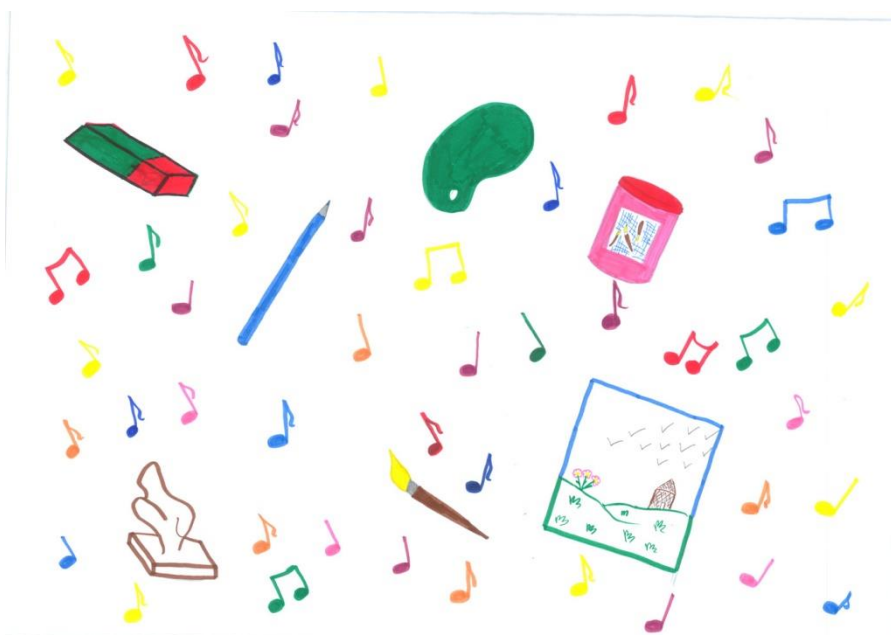
Didžiųjų dailės galerijų (NDG, ŠMC, privačių galerijų) parodose, savaime suprantama, dažniau yra lankęsi VJVDM mokiniai – dažniausiai kartu su mokytojais, meno istorijos pamokų metu. Iš Alytaus dailės mokyklos keletas vaikų yra dalyvavę bendrojo ugdymo mokyklos organizuotoje ekskursijoje į Vilnių, kurios metu lankėsi ir ŠMC. Vienas ADM mokinys ŠMC parodoje yra buvęs su šeimos nariu. Neringos meno mokyklos mokiniai dažniau pabrėžė savo pačių dalyvavimą mokyklos rengiamose parodose (su savo darbais), ekskursijų į kitų miestų galerijose vykstančias parodas Neringos meno mokykla, kaip ir Alytaus dailės mokykla, neorganizuoja – iš esmės dėl finansinių ir logistikos kliūčių. ADM ir VJVDM mokiniai rečiau rodo darbus parodose (paprastai tik peržiūrose), bet dalis vaikų sakė, kad visai norėtų dalyvauti ar netgi atidaryti savo parodą.

Piešimo užduotis: kas man yra dailės mokymasis?

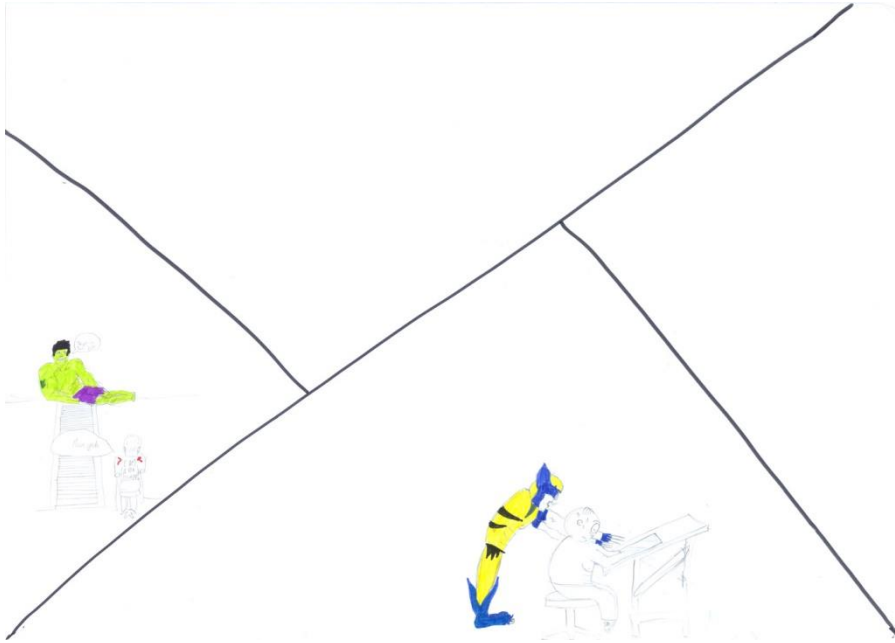
Alytaus dailės mokykla

Alytaus dailės mokyklos mokiniai kūrybinę užduotį atliko po vieną arba dviese, todėl šios mokyklos mokinių piešinių daugiausia. Visi paskiri mokiniai (jų grupės) labai skirtingai interpretavo užduotį. 1-ojo piešinio autorė pavaizdavo, kas jai padeda mokantis dailės – piešiant, tapant ir pan. Komentuodama piešinį ji pasakojo, kad jai labai svarbus muzikinis fonas, todėl norėtų, kad mokykloje skambėtų kuo daugiau muzikos – nemažai kitų mokinių jai pritarė, bet kai kurie teigė, kad tai gali trukdyti susikaupti. 2-ojo (neužbaigto) piešinio autoriai

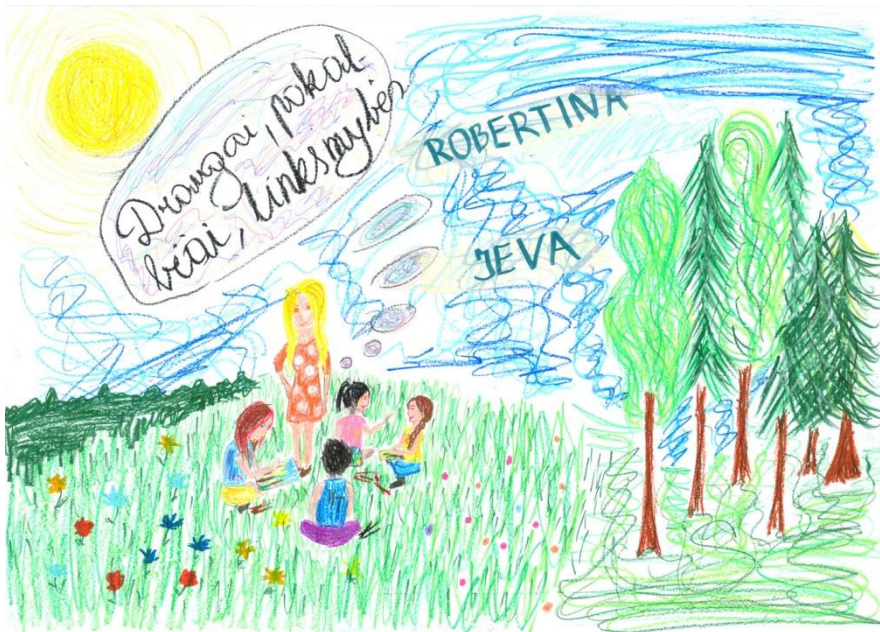
buvo užsibrėžę komiksų stiliumi ir naudodamiesi popkultūros herojais (supermenu, žmogumi-voru ir pan.) pavaizduoti skirtingas dailės pamokas – piešimą, tapybą (įgyvendinti), skulptūrą, performansą (įgyvendinti). 3-iojo piešinio autorės pavaizdavo, ką labiausiai vertina pačioje mokykloje ir kokių pamokų norėtų: jos teigė, kad norėtų kuo daugiau pamokų gamtoje ar kitose erdvėse, nes mokykloje būti nusibosta. O mokykloje joms labai svarbus bendravimas su kitais mokiniais („Kl.: o draugai, pokalbiai padeda ar trukdo [mokyti dailės]? M3: Padeda, tikrai netrukdo. M1: Tai negi ateisi į mokyklą ir sėdėsi susiraukęs, tai irgi nežinau...“). 4-ojo (nebaigto) piešinio autorės pavaizdavo, kas yra dailės mokymasis abstraktesne prasme: viena mergaitė akcentavo tobulėjimą, kaip dailės mokymosi tikslą, kita pavaizdavo, kad mokymosi tikslas yra įgyti tam tikrų įgūdžių, pvz., gerai komponuoti. 5-ojo piešinio autorius pavaizdavo konkrečias asociacijas, kurias jam kelia dailės mokymasis: pvz., per pamokas duodamas, ir, regis, labiausiai išsiminusias, nors ir nepatikusias užduotis (ritminė kompozicija; tinklų kompozicija; perspektyvos piešimas), mokyklos draugus ir klasiokus, dviratį, kuriuo atvažiuoja į mokyklą ir t. t. ; 6 piešinio autorės pavaizdavo, kur galima pritaikyti dailės mokykloje įgytas žinias ir gebėjimus – konkrečiai piešinyje, įrengiant namų interjerą pagal savo skonį.

1 ADM mokinės piešinys

2 ADM mokinių piešinys

3 ADM mokinių piešinys

4 ADM mokinių piešinys

5 ADM mokinio piešinys

6 ADM mokinių piešinys

Neringos meno mokykla

Neringos meno mokykloje visi mokiniai kūrybinę užduotį atliko po vieną. Kitaip, nei Alytaus dailės mokykloje, čia mokiniai pakankamai panašiai suprato užduotį ir pavaizdavo, kas jiems svarbu ir kas padeda mokytis dailės ir kurti. Dauguma mokinių pabrėžė palankią (jaukią, malonią) aplinką ir psichologinį nusiteikimą (įvardintą kaip įkvėpimas, tinkama nuotaika, susikaupimas). Taip pat svarbu ir aplinkiniai žmonės – mokytojas, „gerų žmonių aplinka“. Keletas mokinių akcentavo asmens savybes – vaizduotę, „daryti tai, kas geriausiai sekasi“.

1 NMM mokinės piešinys

2 NMM mokinio piešinys

3 NMM mokinės piešinys

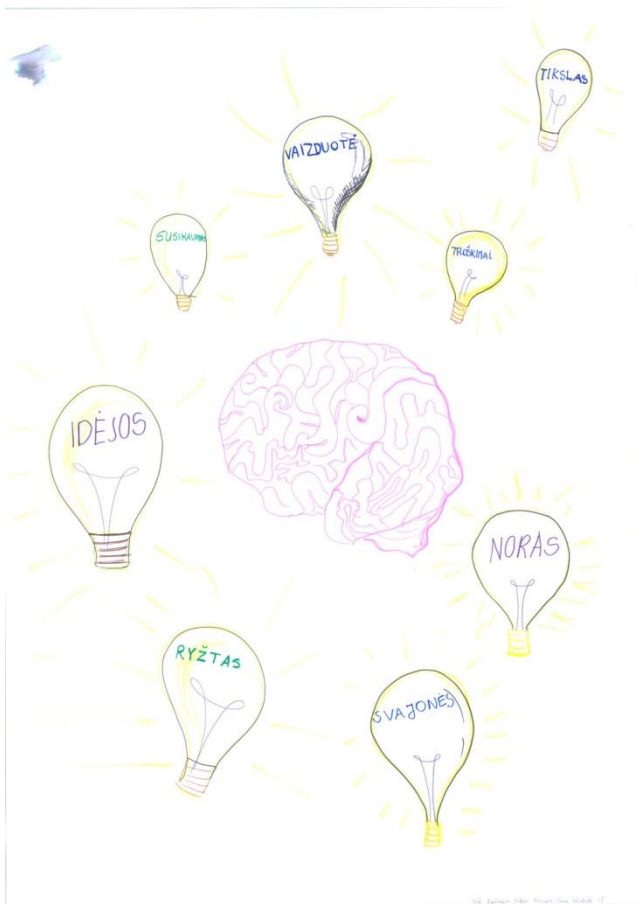

4 NMM mokinės piešinys

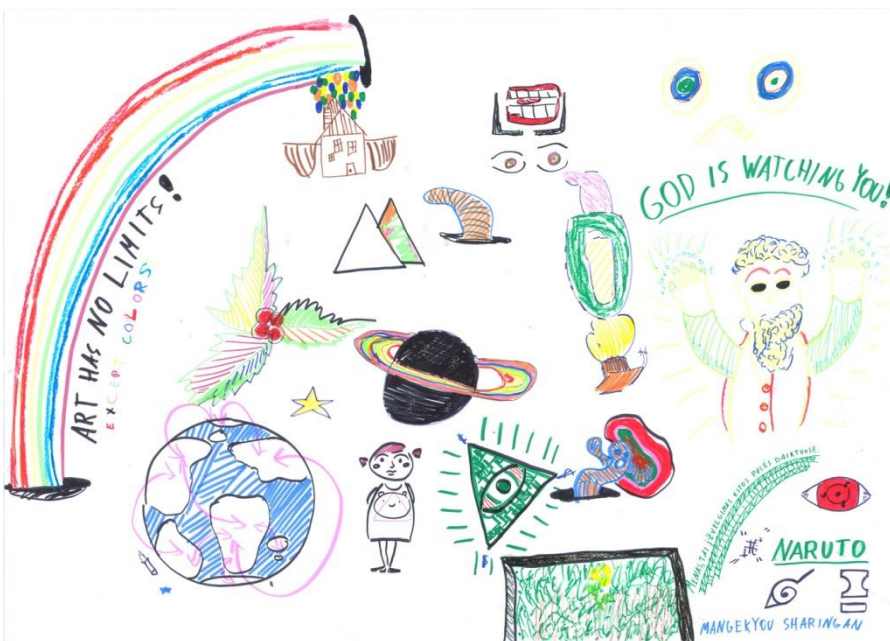
Vilniaus Justino Vienožinskio dailės mokykla

Vilniaus Justino Vienožinskio dailės mokykloje mokiniai kūrybinę užduotį pasirinko atlikti grupėmis po tris. 1 piešinio autorės pabrėžė „mentalinę“ dailės mokymosi proceso pusę, teigdamos, kad svarbiausia tai, kas vyksta galvoje ir išvardijo įvairius emocinius veiksnius ir savybes, kurie veikia dailės mokymąsi ir kūrybą, t. y.: norus, troškimus, svajones, ryžtą, idėjas, susikaupimą, tikslą. Jos teigė, kad dailės mokymasis vyksta labiau individualiai, kadangi svarbiausia, kas vyksta konkretaus žmogaus smegenyse. 2 piešinio autoriai pavaizdavo, kas, jų požiūriu yra menas ir kokias asociacijas jis jiems kelia, teigdami, kad „menas neturi ribų“, „jo negalima įstatyti į rėmus“, „kurti – tai yra pamatyti dalykus kitaip, kitokius nei jie atrodo“, „bet koks užfiksuotas dalykas gali tapti kūrinium“ ir t. t. Jie teigė, kad bandė tiesiog pavaizduoti, kas šiuo metu yra jų galvose (taip pat minėdami, kad menas irgi vyksta žmogaus galvoje). 3 piešinio autorės pavaizdavo keturis pagrindinius veiksnius, reikalingus dailės mokymuisi: įkvėpimą, vaizduotės lavinimą, kūrybinę laisvę ir tinkamą aplinką.

1 VJVDM mokinių piešinys

2 VJVDM mokinių piešinys

3 VJVDM mokinių piešinys

Apibendrinant, galima pastebėti, kad skirtingo amžiaus ir mokyklų mokiniai dažnai išskiria dažnai tuos pačius dailės mokymuisi ir kūrybai svarbius dalykus: viena vertus, asmenines savybes ir psichinius veiksnius – vaizduotę, susikaupimą, įkvėpimą, kūrybiškumą, tinkamą nuotaiką ir pan.; kita vertus – palankią, saugią, jaukią aplinką, kurią sudaro ir fizinė erdvė (mokykla, namai, laukas), ir supantys žmonės (draugai, klasiokai, mokytojas, „menininkai aplinkui“). Panašu, kad daugumai paaugliško amžiaus mokinių, mokymasis ir kūryba yra daugiau emocinis procesas, tik nedaugelis jų kalbėjo apie konkrečių įgūdžių svarbą, technines sąlygas, priemones, pamokų turinį – nors fokus grupės interviu metu maždaug pusė mokinių pritarė teiginiui „Dailės mokykloje man svarbiausia išmokti piešti, tapyti, lipdyti (įgyti konkrečių įgūdžių)“. Reikia pastebėti, kad berniukai arba grupės, kurias sudarė (dauguma) berniukų labai skirtingai interpretavo ir atliko užduotį nei mergaičių grupės (išskyrus Neringos meno mokyklą, kur dirbtuvėse dalyvavęs berniukas buvo gerokai jaunesnio amžiaus (10 m.)). Jie daugiau rėmėsi konkrečiomis asociacijomis, įvaizdžiais, populiariosios kultūros vaizdiniais, nurodydami ne tiek į abstrakčias dailės mokymosi ir kūrybos sąlygas, kiek vaizduodami savo konkrečias patirtis, kitaip tariant tai, „kas šiuo metu yra galvoje“. Aptariant piešinius, išryškėjo, kad mokiniai dažnai vertina įvairovę (pvz., aplinkos pasikeitimą, judėjimą, dažnai keičiamas užduotis, bendravimą) ir praktiką (pvz., nemėgsta meno istorijos pamokų, „nes ten reikia tik klausytis“ (VJVDM mokiniai); mėgsta daryti performansus, bet nemėgsta, kaip mokytojas pasakoja apie performansus arba „ištisai“ rodo nufilmuotus performansus –

„nemoka mokyti“ (ADM mokiniai)). Vieniems mokiniams aktualus galėjimas susikaupti, kitiems – nuolatinis bendravimas su draugais (ADM mokyklos mokiniai berniukai sakė, visada mokykloje būnantys kartu, netgi išeinantys iš pamokų, jeigu nėra jų draugų).

Išvados

Visų tirtų mokyklų programų pagrindas yra tradiciškai susiformavusi „standartinė“ programa, kurios ašį sudaro įsitvirtinęs dailės žanrų modelis – skulptūra, tapyba, piešimas, taip pat meno istorija. Tai, kokiomis disciplinomis ir veikla papildoma ši programa, priklauso nuo mokyklos tapatybės, žmogiškųjų ir techninių išteklių, patalpų, istorijos ir tradicijos. Neringos meno mokykla dėl geografinės atskirties ir mažo mokinių skaičiaus negali turėti daug skirtingų disciplinų, todėl programos bazę papildė vadinamaisiais projektais, kurių metu mokiniai ruošiasi renginiams arba eksperimentuoja ir išbando tam tikras technikas ir idėjas, išeinančias už įprastų žanrų ribų, daro kolektyvinius darbus. Alytaus ir Vilniaus Justino Vienožinskio dailės mokyklų programos papildytos šiuolaikinant programas – įvestos performanso (ADM), instaliacijos (VJVDM) disciplinos, VJVDM – pasirenkamos (ne pagrindinėje programoje) fotografijos, animacijos, architektūros, dizaino studijos.

Dauguma kalbintų mokytojų teigė, kad labai svarbu, jog dailės mokytojas būtų ir praktikuojantys menininkas, kuris mokytų ne „vadovėlinių“ žinių ir turėtų supratimą apie meno aktualijas. Šia prasme didmiesčiai, kuriuose menininkų koncentracija yra didesnė, turi gerokai daugiau pranašumų nei dailės mokyklos mažesniuose miestuose ir regionuose. Tačiau Alytaus pavyzdys rodo, kad ir į mažesnių miestų mokyklas galima pritraukti profesionalių menininkų (be vietoje gyvenančių menininkų, keletas mokytojų čia važinėja iš Vilniaus, iš Šiaulių), jei sukuriami palanki darbo atmosfera, mokytojų kolektyvas. Mažesnių vietų mokykloms, kaip antai Neringos, kurios dėl mažo mokinių skaičiaus neturi galimybės ne tik pasikviesti menininkų, bet ir pasamdyti skirtingų disciplinų mokytojų (NMM visas disciplinas moko tie patys mokytojai), išeitis galėtų būti intensyvūs kursai ar dirbtuvės, supažindinančios mokinius su įvairesnėmis raiškos formomis. Tokių dirbtuvių įgyvendinimą gerokai palengvina dailės mokyklų bendradarbiavimas, suteikiantis galimybes „mainytis“ mokytojais ir patirtimi – disciplinų ar projektine. Konkretus tokių praktinių mainų projekto pavyzdys yra neseniai įsteigtos Dailės mokyklų vadovų asociacijos 2014 m. rudenį vykdytas projektas „Šiuolaikinio meno formos dailės edukacijoje“, kuriame dalyvavo Alytaus, Vilniaus J. Vienožinskio, Šiaulių ir Kėdainių dailės mokyklos (vykdytos įvairių disciplinų dirbtuvės

skirtingose mokyklose). Svarbu tai, kad Dailės mokyklų vadovų asociacija savo teisine forma yra nepriklausoma nei nuo konkrečios mokyklos, nei nuo savivaldybės, todėl gali būti kaip platforma lygiaverčiai naudojama bet kurios dailės mokyklos ir sukuria nepriklausomą erdvę mokykloms papildyti savo veiklą, nepriklausomai nuo savivaldybių finansavimo sprendimų.

Ilgalaikės dailės mokyklų programos sistemingai ugdo meno ir kultūros vartotoją ir kūrėją, diegdamos jam vienokią ar kitokią meno sampratą, pasaulėžiūrą, santykį su aktualijomis. Vis dėlto, dailės mokykloms svarbūs ir trumpalaikiai projektai – jie ne tik papildo įprastą mokyklos „rutiną“, patraukia mokinius ir leidžia jiems susipažinti su naujomis raiškos priemonėmis ir idėjomis, bet leidžia išbandyti ir galimas ilgalaikių programų permainas. Sprendžiant iš tirtų atvejų, tai, kiek mokykla dalyvauja tokioje „neprograminėje“ veikloje, mažai priklauso nuo pagrindinėje programoje dėstomų disciplinų, bet labiau – nuo mokytojų ir direktoriaus iniciatyvos, mokyklos tapatybės, santykio su vietos bendruomene. Neringos meno mokykla vykdo ir dalyvauja daugelyje kultūros renginių, įsiliedama į bendrą miestui būdingą „kuršiškos tapatybės“ palaikymą. Tuo tarpu Alytaus dailės mokykloje vykstanti papildoma veikla daugiausia priklauso nuo direktoriaus ir jo suburto kolektyvo iniciatyvų – bendroje miesto programoje dailės mokykla, atvirkščiai, vengia dalyvauti, kurdama tam tikrą nepriklausomą erdvę. Kita vertus, Alytuje, kuriame vizualiųjų menų institucijų yra labai nedaug, ADM yra svarbus kultūros taškas (taip pat ir kaip fizinė erdvė), kuris ne tik inicijuoja, bet gali ir priimti renginius (dirbtuves, festivalius, paskaitas, koncertus ir pan.). Vilniaus Justino Vienožinskio dailės mokykla tokiame miesto kultūros žemėlapyje pasirodo gerokai mažiau, nes Vilniuje, kur labiau išvystyta kultūros infrastruktūra, juntamas mažesnis tokio „taško“ poreikis ir mokyklai nėra reikalo, galų gale ir sunku konkuruoti su specialiai kultūros veiklai pritaikytomis erdvėmis. Lyginant su kitomis tirtomis mokyklomis, VJVDM aptarnauja didžiulį mokinių (vaikų ir suaugusiųjų) srautą, todėl žmogiškieji ir techniniai ištekliai čia pilnai išnaudojami edukacinėms reikmėms. Tačiau mokykloje vykdyti ar su ja susiję sėkmingi kūrybiniai projektai (tokie kaip absolventų kuriojama projektų erdvė „ArtKor“ mokyklos rūsyje; kelių mokytojų inicijuota platforma „Meno projektų pristatymai“; kūrybinės dviračių dirbtuvės; grafičių dirbtuvės vasaros praktikos metu; Kristinos Inčiūraitės projektas su VJVDM mokiniais ŠMC; išvykos į menininkų dirbtuves; ir kt.) rodo, kad šiuolaikinei dailės mokyklai (ir mokytojams, ir mokiniams) reikalingas aktyvesnis sąlytis su kultūra. Apie tai galvoti skatina ir mokinių vangus požiūris į įprastas meno istorijos pamokas ir parodų lankymus – galima tikėtis, kad galimybė patiems susitikti ir dalyvauti projektuose su menininkais, mėginti rengti (anot vieno mokytojo – „pažaisti“) parodas ir performansus, galų

gale pamatyti daugiau profesionalaus meno tiesiog mokykloje, būtų mokiniams patraukli ir paskatintų jų susidomėjimą aktualiąja kultūra.

Visose tirtose mokyklose už savo dėstomų dalykų turinį yra iš esmės atsakingi mokytojai – programos pakankamai abstrakčiai apibrėžia, ko mokiniai turi būti mokomi. Mokytojai taip pat yra laisvi siūlyti mokiniams ir papildomą veiklą. Mokiniai, savo ruožtu, gali išsakyti savo pageidavimus, idėjas, rinktis diplominio darbo vadovą, esant reikalui – keisti mokytojus (išskyrus NMM, nes ten dailės moko 1–2 mokytojai). Vis dėlto, kaip teigia mokytojai, dauguma mokinių nėra pakankamai drąsūs ir iniciatyvūs, jiems trūksta ir patirties, ir aiškios savivokos, o pačių mokinių teigimu, gana dažnai – ir laiko, nes visų mokyklų mokiniai lanko ir daugiau neformaliojo švietimo užsiėmimų (papildomai 1–2), bendrojo ugdymo mokyklose pamokos taip pat baigiasi gana vėlai. VJVDM mokytojų patirtis rodo, kad gerokai iniciatyvesni yra suaugusiųjų skyriaus mokiniai. Tačiau ir vaikų skyriaus mokiniai yra atviri inovacijoms: apie pusė mokinių ir ADM, ir VJVDM teigė, kad, nepaisant didelio užimtumo, juos domintų įvairesnė veikla. Taip pat, kalbantis apie dailės mokykloje mokomus dalykus, aiškėja, kad mokiniai mėgsta permainas, juos erzina rutina, ilgalaikės ir vienodos užduotys, jiems labiau patinka patiems veikti ir išbandyti nei klausytis (pvz., per meno istorijos pamokas). Čia iniciatyvos galėtų imtis institucijos, suteikdamos mokytojams finansines, laiko ir kitokias galimybes pajvairinti įprastą pamokų veiklą. Pavyzdys galėtų būti Neringos meno mokykla, kur mokymo programose skiriamas atskiras laikas projektams. Vis dėlto, tai neturėtų įgauti privalomos formos (NMM kas pusmetį mokytojai privalo suorganizuoti po renginį), veikiau būtų galimybė ir skatinimas. Vyresniųjų klasių mokiniai galėtų būti skatinami savarankiškai ar su mokytojo pagalba mokykloje rengti parodas ar renginius, kurie skirtųsi nuo rutininių peržiūrų. Reikia pastebėti, kad ir mokytojai, ir mokiniai pabrėžė, kad greta konkrečių dailės įgūdžių, kuriuos suteikia dailės mokyklos, jos yra itin svarbi ir kaip socializacijos vieta, mažiau disciplinuota ir suteikianti gerokai daugiau laisvės nei bendrojo ugdymo mokyklos. Šis socializacijos potencialas – tam tikras „ugdymas kaip bendravimas“ – galėtų būti pritaikomas būtent kolektyvinėms užduotims ar projektams (pamokų metu dažniausiai dirbama individualiai) – tam ypač galėtų būti išnaudojamos vasaros praktikos.

Mokinio pakylėjimas iki kūrėjo-dalyvio lygmens galimai paankstina ir jo kūrybinę savivoką: vis dėlto, kadangi dailės mokyklų mokiniai dėl savo jauno amžiaus dažnai yra nepajėgūs dalyvauti meno lauke kaip individualūs kūrėjai, potencialiai didžiausia nauda būtų, jeigu tai darytų dailės mokyklos, kaip institucijos. Be abejo, dailės mokyklos mokinių parodos turi tam

tikrą „edukacinį prieskonį“, kuris ne kiekvienai įstaigai patinka, todėl jos dažniausiai rodomos meno lauko „paribiuose“ ar už jo ribų – bibliotekose, valdžios institucijose, sveikatos įstaigose, kavinių vitrinose. Todėl būtų gerai, kad pačioje dailės mokykloje būtų fizinė erdvė tokiems renginiams, kuri savo ruožtu būtų panaudojama ne tik mokinių parodoms, bet ir kitai kultūros veiklai ir galėtų sukaupti kultūrinės erdvės potencialą.

Lyginant tyrimo metu atliktus interviu su miestų savivaldybių darbuotojais, mokyklų mokytojais ir direktoriais, matyti, kad savivaldybių ir dailės mokyklų bendruomenės požiūris į tai, kam reikalinga dailės mokykla, dažnai skiriasi. Politiniame lygmenyje labiau galvojama apie profesionalumą ir specializuotų įgūdžių mokymą, o mokytojai, taip pat ir mokiniai kaip vieną pagrindinių funkcijų nurodo palankios aplinkos ir kūrybiškumo terpės kūrimą, socializaciją ir psichologinį saugumą, atsvarą bendrojo ugdymo mokykloms. Toks nesusikalbėjimas ryškus ir reglamentavime – kai dailės mokyklos skatinamos atsiskaityti už konkrečius rezultatus, pasiekimus, dalyvauti konkursuose, taikoma tokia pati kaip bendrojo ugdymo mokyklose vertinimo sistema, kuri daliai mokytojų atrodo nepriimtina. Kita vertus, gerai tai, kad dailės mokyklų programų turinys nėra apibrėžiamas ir unifikuotas, mokyklos gali jas laisvai papildyti ir keisti. Tačiau savivaldybės gali rinktis nefinansuoti papildomai įvedamų dalykų: studijų, projektinių renginių, suaugusiųjų mokymo ir pan. Todėl dailės mokykloms būtų naudinga, kad būtų sukurtos kultūros rėmimo programos (savivaldybių ar valstybės lygmeniu), kurios skatintų jauno kūrėjo ir dailės (meno) mokyklų integraciją į kultūros lauką, tuo pačiu išlaikant jas pavaldžias švietimo sričiai. Ryšys ir su švietimo, ir su kultūros lauku dailės mokykloms svarbus, kad dailės mokymas būtų aktualus, atsinaujinantis, nesustabarėjęs, ruoštu sąmoningą kultūros kūrėją ir vartotoją. Deja, šiuo klausimu savivaldybės lygmenyje nėra specialių kultūros ir švietimo skyrių bendradarbiavimo programų: šiuo metu, ypač Vilniuje, ryški tendencija, kad savivaldybės kultūros skyriai dailės mokyklas kaip kultūros vietas traktuoja tik tada, kai „jiems jų reikia“ (reikalingi mokiniai sudalyvauti renginiuose ar surengti parodą valdžios institucijoje ir pan.).

Glaudesnis ryšys su savivaldybe pastebimas Neringos mieste – čia Neringos meno mokykla yra pilnai išlaikoma savivaldybės, yra svarbi ir švietimo, ir kultūros lauko dalis, vienareikšmiškai pripažįstama, kad ji yra „kultūros vieta“. Neringos meno mokykloje, kaip ir miesto kultūros politikoje, gana kryptingai laikomasi kuršių krašto kultūros puoselėjimo – renginiuose, parodose, veikloje su mokiniais, ši samprata pakankamai įsitvirtinusi ir direktorės bei dailės mokytojų požiūryje į mokyklos veiklą. Kita vertus, tokia fiksuota

tapatybė nepalanki programos išplėtimui, įvairinimui, bendradarbiavimui su šiuolaikinio meno institucijomis, pvz., čia įsikūrusia Vilniaus dailės akademijos Nidos meno kolonija. Šių dviejų institucijų intensyvesnis bendradarbiavimas (pakankamai unikali galimybė Lietuvos regionų kontekste) ne tik atnaujintų meno mokyklos programą ir Neringos miesto kultūros modelį, bet, vieno NMM mokytojo teigimu, galėtų atgaivinti pačią Kuršių Neriją, kuri dėl kurortinės specifikos nesezono metu būna gana apmirusi.

Mažesniuose miestuose įsikūrusios dailės mokyklos turi tam tikrų privalumų: mažesnės grupės leidžia individualiau dirbti su kiekvienu vaiku, atsižvelgti į konkrečius poreikius, sudaro sąlygas panašių interesų „susitikimui“. Mažuose miestuose taip pat paprastai glaudesnis ryšys su vietos bendruomene – tai įrodo ir Alytaus dailės mokyklos atvejis, kuri, nors turėdama nedaug mokinių, sugebėjo sutelkti miesto bendruomenę kovai su savivaldybės sprendimu iškeldinti mokyklą iš jos pastato 2013–2014 m. Tai taip pat ir pavyzdys, kai dailės mokykla gali būti politiškai aktyviu „agentu“, galinčiu veikti ir atstovauti viešąją nuomonę. Ryšys su bendruomene turi būti ir tinkamai išnaudojamas. Kad pritrauktų daugiau auditorijos, tokios mokyklos galėtų siūlyti trumpalaikes, projektines programas vietos bendruomenei (ne mokyklos mokiniams). Būtų naudinga ir decentralizacija – kad vaikai, kurie nepatenka į pagrindines dailės mokyklas didmiesčiuose, turėtų galimybę jas lankyti kituose mikrorajonuose ar priemiesčiuose; ir atvirkščiai, kad būtų sudarytos sąlygos vaikams iš miestų rajonų lankyti jų centruose įsikūrusias dailės ir meno mokyklas (pvz., organizuoti transportą mokinių nuvežimui ir parvežimui).

Galima pastebėti, kad kultūrinė ir edukacinė įvairovė mieste ar vietovėje ne didina konkurenciją ir atitraukia vaikus nuo mokymosi, bet atvirkščiai, skatina aktyviau dalyvauti. Vilniuje VJVDM pritraukia stabilų ar netgi didėjantį norinčiųjų mokytis dailės mokykloje skaičių (į vaikų skyrių stojančiųjų konkursas yra 3–4 vaikai į vieną vietą), nors pasirinkimas čia yra gerokai platesnis: VJVDM turi dar ir filialą Naujojoje Vilnioje, galima lankyti valstybės ir savivaldybės finansuojamus ar privačius būrelius, mokytis privačioje Vilniaus vaikų ir jaunimo dailės mokykloje Vilniaus mokytojų namuose, dalis vaikų mokosi M. K. Čiurlionio menų gimnazijoje. Viena VJVDM mokytoja pastebėjo, kad veiklos įvairovė nėra kliūtis: aktyvūs, besidomintys, daugiau neformaliojo švietimo veiklų lankantys vaikai suspėja visur, o tie, kurie nelanko kitų dalykų, vangiau lanko pamokas ir dailės mokykloje.

Galima daryti prielaidą, kad išvystyta kultūros pasiūla ir įvairovė edukuoja visuomenę: mieste, kuriame mažai dailės institucijų, ir norinčiųjų mokytis dailės mokykloje potencialiai

bus proporcingai mažiau, nes bus menčiau išvystytas bendrasis supratimas, kas yra dailė ir kur jos žinios gali būti pritaikomos. Panašiai sunkumų pritraukti mokinius šiuo metu patiria Alytaus dailės mokykla – kita vertus, jos veikla gali būti pavyzdys, kaip nedidelio miesto dailės mokykla gali pati inicijuoti tam tikrą vietos kultūros pagyvėjimą, kviesti ir priimti kultūrinę veiklą ir iniciatyvas iš kitur (taip pat ir tarptautinius renginius, kaip, pvz., performansų meno festivalį „Diverse/Universe“). Taip dailės mokykla vykdo tam tikrą „dvikryptę edukaciją“: viena vertus, priima ir moko mokinius, kita vertus, vykdydama platesnę veiklą ir ypač įtraukdama į ją mokinius, edukuoja ir vietos bendruomenę – mokinių tėvus ar su mokykla nesusijusius gyventojus.

Visuomenės edukacija, supažindinimas su įvairiomis vizualiojo meno formomis naudingas ir mokyklai todėl, kad nepilnamečių vaikų užimtumu iš esmės rūpinasi jų tėvai ir turi nemažai įtakos vaikui renkantis neformaliojo švietimo užsiėmimus (pvz., nukreipdami tam tikra linkme). Išėjimas į visuomenę didina dailės mokyklos matomumą – tėvai paprastai vertina, kai jų vaikai pasirodo ar su savo darbais dalyvauja renginiuose. Vis dėlto, reikia pastebėti, kad čia visuomet pranašesnės ir matomesnės muzikos mokyklos: jose dėstomos disciplinos yra plačiau visuomenei suprantamesnės (su vienokio ar kitokio žanro muzika susiduria, koncertuose lankosi dauguma gyventojų), be to, „praktiškesnės“, lengviau pritaikomos – muzikos mokyklų mokiniai anksti pradeda atlikėjų karjerą, kolektyvią ar individualią. Tuo tarpu vizualiaisiais menais Lietuvoje domisi gerokai mažiau žmonių, be to, vyrauja gana siauras dailės supratimas, kurį iš esmės ir riboja „standartinis“ dailės modelis (tapyba, skulptūra, piešimas). Tarpdisciplininiai dailės mokyklų projektai, įtraukiantys muziką, teatrą, kiną, fotografiją, šokį ir pan., patrauktų mokinius, sukurtų naujų kultūrinių patirčių ir praplėstų visuomenės supratimą tiek apie šiuolaikines meno formas, tiek apie dailės įgūdžių pritaikymą įvairiose srityse. Reikia pastebėti, kad čia reikalingas integruotas dailės edukacijos svarbos suvokimas, kuris Lietuvos meno laukui dar nėra itin būdingas: antai net ir sostinėje įsikūrusiame ir daugiau kaip 20 metų veikiančiame Šiuolaikinio meno centre tik 2014 m. pradėta vykdyti nuosekli edukacijos programa – tokia įprasta Vakarų meno institucijų praktika kaip ekskursijos po parodas, edukaciniai užsiėmimai vaikams ir suaugusiems. Šia prasme ne tik dailės mokyklos, bet ir bet kokia su aukštosiomis mokyklomis nesusieta dailės edukacija pagrindinių meno institucijų atžvilgiu vis dar veikia kažkur meno lauko paribuose ir laikoma veikia nerimta, „mėgėjiška“ sritimi.

Priedai

Pradiniai klausimai dailės mokyklų direktoriams

1. Kas yra dailės mokykla? Kokia turėtų būti šiuolaikinė dailės mokykla? Kokias funkcijas turėtų atlikti dailės mokykla?
2. Kokius bendrus gebėjimus, savybes, be specialių meninių žinių, gali (ir siekia) išugdyti meninis švietimas?
3. Ką šiame kontekste reiškia tokios sąvokos kaip kritinis mąstymas, pilietiškumas, tautinės ir pasaulio kultūros vertybės?
4. Kokių „vertybių“ reikėtų labiau paisyti dailės mokymo procese – „tradicinių“ ar „šiuolaikinių“? Ar toks toks skirstymas į „tradicines“ ir „šiuolaikines“ yra funkcionalus?
5. Kokias dailės rūšis, žanrus reikėtų akcentuoti mokymo procese?
6. Ar svarbu, kad dalis mokinių taptų profesionaliais menininkais? Ar dailės mokykla turėtų būti orientuota į vaikų užimtumą, ar profesionalių gebėjimų ugdymą?
7. Kaip formuojamos mokymo programos, ar dažnai įtraukiami nauji dalykai, kas yra „nauja“, kas „tradiciska“?
8. Ar mokiniai gali rinktis dalykus arba mokytojus, ar mokosi pagal fiksuotą programą?
9. Ar mokiniams siūloma kokia nors „netvarkaraštinė“, papildoma veikla?
10. Ar mokytojų kolektyvas stabilus? Ar dažnai į mokyklą dirbti kviečiami nauji mokytojai?
11. Kiek mokomo dalyko turinį lemia konkretaus mokytojo iniciatyva?
12. Ar susiduriama su mokinių tėvų įsivaizdavimais, pageidavimais, ko ir kaip turi būti mokoma? Jei taip, kiek tokių įsivaizdavimų, pageidavimų paisoma?
13. Kokią įtaką dailės mokyklos veiklai turi tai, ar mokytojai yra pedagogai, ar drauge – ir praktikuojantys, kuriantys ir darbus pristatantys menininkai?
14. Ar mokytojai skatinami siūlyti savo mokymo modelius, įtraukti mokinius į savo, kaip menininkų, veiklą?
15. Ar mokyklos veikla (procesas, rezultatai) yra kaip nors matoma už mokyklos ribų? Ar tai vidinis mokytojų, mokinių ir tėvų reikalas?
16. Ar mokykla bendradarbiauja su kultūros (ir nebūtinai) institucijomis – pvz., galerijomis, muziejais, bibliotekomis ir kt.? Dalyvauja bendruose projektuose?
17. Ar galėtumėte prisiminti ir išvardinti, kokias iniciatyvas yra inicijavusi mokykla, jos mokytojai arba mokiniai, kurios būtų orientuotos į platesnę publiką (ne tik mokytojus,

- mokinius, tėvus)? Ar šios iniciatyvos vyko mokyklos ribose, už jos ribų, viešosiose erdvėse?
18. Ar mokykla naudojama kaip fizinė vieta, platforma kitiems (viešiemis) kultūros, edukacijos ar pan. renginiams?
  19. Kaip mokyklos veikla keitėsi per pastaruosius 10 metų? Atsirado naujų dalykų, keitėsi profilis, kokių buvo „neprograminė“ iniciatyvų? Ar keitėsi pats požiūris į dailės mokymą, neformalųjį švietimą?
  20. Kokia dalis mokyklos mokinių tęsia dailės ir kultūros studijas aukštesnėse švietimo institucijose? Ar renkate tokią informaciją? Ar ji yra svarbi?
  21. Ar mokykla bendradarbiavo ar bendradarbiauja su kitomis vaikų dailės mokyklomis?
  22. Ar manote, kad dailės mokykla turėtų būti labiau matoma kultūros lauke? Jei taip, kaip?
  23. Kaip mokykla galėtų greta įgūdžių mokymo dalyvauti aktualiuose kultūros ir visuomenės procesuose? Ar tai išvis reikalinga?
  24. Kaip jums atrodo, kaip pasikeistų dailės mokyklos veikla, jos programos, įvedus „krepšelių“ finansavimo sistemą? Ar ji pasiteisintų?
  25. Dailės mokyklos, kaip neformaliojo švietimo įstaigos, yra laikomos labiau švietimo lauko dalimi ir finansuojamos iš švietimui skirtų lėšų. Ar vertėtų meno mokyklas labiau integruoti į bendrą kultūros politiką (pvz., aktyviau skatinti profesionalių menininkų ir dailės mokyklų bendradarbiavimą, iš Kultūros ministerijos finansuojamų programų remti jaunųjų menininkų veiklą ir pan.)? Kokios priemonės būtų efektyvios, tikslingos?

Pradiniai klausimai dailės mokyklų mokytojams

1. Kaip seniai dirba mokykloje? Ar prieš tai dirbo kur nors kitur kaip (dailės) pedagogas? Jei taip, gal gali palyginti?
2. Kokius dalykus moko? Ar susieja juos tarpusavyje, ar moko atskirai pagal atskiras programas? Koks dalykų turinys?
3. Kiek laiko per savaitę praleidžia mokykloje ir (ar) su mokiniais?
4. Ar pamokos vyksta mokyklos ribose, ar ir kur nors kitur?
5. Kaip formuoja dalyko turinį, kiek turi laikytis bendrų reikalavimų, kiek yra laisvės pačiam rinktis mokymo formą, užduotis?

6. Koks pedagoginės veiklos ir kitos (menininko) veiklos santykis? Ar darbas mokykloje daro įtaką meninei praktikai? Ir atvirkščiai, kaip meninė praktika atsiliepia mokymo procese?
7. Ar svarbu, kad dailės mokytojas būtų ir praktikuojantis menininkas, ar nebūtinai? Kodėl?
8. Ar dalyvauja (dalyvavo) su mokiniais arba kitais mokytojais kokiuose nors kituose projektuose (pamokų ir ne tik pamokų kontekste)? Kokiuose?
9. Kaip mokiniai dirba, ar gali (nori) patys rinktis temas, formas, mediją, ir kt.? Ar gali (nori) siūlyti, ką norėtų veikti pamokų metu?
10. Ar ir kaip mokiniai pasikeitė per pastaruosius dešimt metų? Galbūt yra labiau susipažinę su įvairiomis meno formomis, aktyvesni (pasyvesni), daugiau (mažiau) motyvuoti?
11. Kokios vertybės asmeniškai svarbu mokymo procese?
12. Koks dailės mokymo proceso ir konkrečiai mokomų dalykų tikslas?
13. Kokius bendrus gebėjimus, savybes, be specialių meninių žinių, gali išugdyti dailės mokykla?
14. Ar svarbu ugdyti ir būsimums menininkus? Ar žino, kurie iš buvusių mokinių įstoja į dailės studijas ar dirba meno, kultūros srityje?
15. Kaip įsivaizduoja dailės mokyklos vietą bendrame kultūros ir meno lauke, jos sąsają su kitomis institucijomis?
16. Ar dailės mokykla yra edukacijos įstaiga, ar jis gali turėti reikšmę ir kaip kultūros įstaiga?
17. Mokymo vizijos: ko trūksta, ko reikėtų dailės ugdymo procese (ir konkrečiau dalyko pamokose, ir apskritai)? Kaip būtų galima greta įgūdžių mokymo dalyvauti aktualiuose kultūros ir visuomenės procesuose? Ar tai išvis reikalinga?

Klausimai mokiniams interviu-žaidimui „Sutinku–nesutinku“

1. Man patinka piešti
2. Man patinka tapyti
3. Man patinka lipdyti, daryti skulptūras
4. Mano padaryti darbai man patinka
5. Aš į dailės mokyklą stojau, nes to norėjau pati (pats)

6. Aš į dailės mokyklą stojau, nes to norėjo mano tėvai
7. Be dailės mokyklos aš lankau dar vieną būrelį (muzikos mokyklą, šokius ir pan.); aš lankau dar du būrelius; tris ir daugiau
8. Aš noriu lankyti dailės mokyklą
9. Man dailės pamokose būna nuobodu
(KLAUSTI: Kokiose pamokose? Kodėl? Ką norėtum veikti?)
10. Aš dailės mokykloje praleidžiu daug laiko, per daug laiko, per mažai laiko
(KLAUSTI: Ką veikia, kodėl per daug, kodėl per mažai?)
11. Man dailės mokykloje trūksta laisvės
(KLAUSTI: Kodėl? Tie, kurie sutinka – papasakokite, ko trūksta? Tie, kurie nesutinka – ką galite daryti patys, be mokytojų?)
12. Aš norėčiau, kad dailės mokykloje būtų daugiau veiklų
(KLAUSTI: Kokių? Kas jas turėtų organizuoti/ daryti?)
13. Man svarbiausia išmokti piešti, tapyti, lipdyti (t. y. įgūdžių)
(KLAUSTI: Jei ne – kas svarbiausia?)
14. Aš žadu stoti į dailės akademiją ar kitas meno studijas
15. Aš esu buvęs Šiuolaikinio meno centre
(KLAUSTI: Kaip dažnai? Su kuo ėjo? Ką matė?)
16. Aš esu buvęs dailės galerijos organizuojamoje parodoje
(KLAUSTI: Kokios galerijos? Kokia paroda? Su kuo ėjo?)
17. Aš galiu pasakyti 3 žymių Lietuvos menininkų pavardes.
18. Aš esu bendravęs su profesionaliu menininku.
19. Aš skaitau kultūriniam gyvenimui skirtą spaudą, interneto svetaines.
20. Man patinka savo darbus pristatyti peržiūrose; parodose
21. Man patinka kurti darbą grupėje
22. Man patinka kurti vienam

Kęstutis Šapoka. Dailės mokykla kaip laisvasis kultūrinis „agentas“

DAILĖS MOKYKLA KAIP LAISVASIS KULTŪRINIS „AGENTAS“

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 15 str. nurodo, kad neformaliojo vaikų švietimo paskirtis – tenkinti mokinių pažinimo, ugdymosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais.

Šiame tekste bandoma atkreipti dėmesį į specifinę šio švietimo sritį – dailės mokyklas. Lietuvos tarpdisciplininio meno kūrėjų sąjunga užsakė tiriamąjį projektą „Vaikų dailės mokyklų kultūrinis ir sociopolitinis dalyvavimas visuomenėje: atvejų analizė“, kurį pusę metų vykdė dailėtyrininkė dr. Lina Michelkevičė, sociologė dr. Vita Petrušauskaitė ir šių eilučių autorius.

Projekto tikslas – pasiaiškinti, kokios gi dailės mokyklų funkcijos, kaip jas supranta dailės mokyklose dirbantys mokytojai, jų mokiniai ir koks požiūris į šias mokyklas yra „iš viršaus“, pavyzdžiui, kaip jas vertina, ko iš jų tikisi savivaldybių švietimo skyriai. Tyrimui pasirinktos trys institucijos: Vilniaus J. Vienožinskio ir Alytaus dailės mokyklos, Neringos meno mokykla, atliekanti ir dailės mokyklos funkcijas.

Lietuvoje šiuo metu dailės švietimo krypties formalią švietimą papildančias ugdymo programas vykdo daugiau kaip 70 mokyklų, 12 iš jų yra specializuotos dailės mokyklos. Jų skaičius nuolat mažėja, nepaisant to, kad valstybė, atrodytų, remia ir skatina neformalią švietimą. Jos reorganizuojamos, t. y. sujungiamos su kitomis meno mokyklomis, o provincijoje nyksta savaime. Dėl to iš dalies kalta demografinė krizė – vaikų skaičius mažėja, nes tėvai emigruoja į užsienį, išvyksta

gyventi į sostinę, bet iš dalies tą skatina ir valstybinė švietimo politika, esą išlaikyti specializuotas dailės (ir/ar muzikos) mokyklas yra per didelė prabanga.

Gana abstrahuotai apibrėžkime problemas, su kurioomis susiduria dailės mokyklos, bandydamos atlaikyti „konkurenciją“ neformaliojo švietimo srityje.

Visų pirma, valstybės ir pačių dailės mokyklų požiūris į neformaliojo švietimo funkcijas ir procesą gerokai skiriasi. Ryškėja valstybinės politikos tendencija ideologiniu lygmeniu suvienodinti tiek bendrąjį, tiek neformalią švietimą, orientuojant juos abu į „paslaugos teikimą“, į „rezultatą“ ir „konkurenciją“. Dailės ir meno mokyklų reorganizavimas dažniausiai grindžiamas ekonominiais argumentais, tačiau jie turi ir nematomą „tamsiąją“ pusę, kuri dažniausiai atsiskleidžia prieš „šviesiąją“.

Dailės mokyklos paverčiamos „kultūros paslaugų“ teikėjomis pernelyg tiesmuka suvulgarinta šio žodžio prasme, nes tokia traktuotė mechaniškai kreipia orientuotis į „rezultatą“. Ši sąvoka, pasiskolinta iš tikslųjų mokslų ir verslo srities, plačiai paplitusi bendrojo lavinimo mokyklose, kurioms „rezultatas“ yra tiesiog būtinas (koks jis – jau kitas klausimas). Konkrečiai pamatuojamas, daugiau ar mažiau apčiuopiamas rezultatas gali būti sporto ar net ir muzikos mokyklų tikslas, nes čia ugdymas labiau susietas su tam tikra disciplina, siekiama kiek siauresnių tikslų, taikoma netgi šiek tiek mechaninė „dresūra“ (nebūtina ją vertinti vien negatyviai). Tiesiog tokia šių sričių specifika.

Dailės ugdymas ir jo rezultatai, viena vertus, nėra taip aiškiai ir lengvai pamatuojami (jie ir neturi tokie būti, lygiai kaip neturi būti pritempiami prie tikslųjų mokslų vertinimo metodikos), antra vertus, pats dailės mokymas ir ugdymas daile yra savitas procesas. O tai dažnai pamirštama, viską sumetant į bendrą menų katilą. Čia laimi sritis, labiau orientuotos į tai, kas „apčiuopiama“. Tokios reorganizacijos, ypač prijungimai prie muzikos ir/ar meno mokyklų, paprasčiausiai sunaikina dailės mokymo esmę. Tas pats atsitinka, kai tariamai ekonominiais sumetimais dailės mokyklos iškeliamos į bendrojo lavinimo mokyklas, neva tada „paslauga“ priartinama prie vaikų.

Vis dėlto į dailės mokymo ir ugdymo daile specifiką vertėtų atkreipti dėmesį. Tapybai, grafikai, freskai, tekstilei, foto-, video- ir daugybei kitų žanrų reikia atitinkamos materialinės bazės, medžiagų, įrangos, tinkamos erdvės, lygiai kaip muzikos ar sporto mokykloms. Atsidūrusi bendrojo lavinimo ar muzikos mokyklos prieglobstyje, ši neformaliojo švietimo sritis paprasčiausiai netenka savo specifiškumo ir žlunga.

Viena iš negerovių, bendrojo lavinimo mokyklose įsitvirtinusi dar sovietmečiu, yra ta, kad dailės pamokos laikomos „tuščiomis“ – šios rūšies žinios, gebėjimai ne tik nėra prioritetiniai, bet ir apskritai nėra svarbūs, nes nepamatuojami aiškiais (ekonominės?) naudos kriterijais. Todėl bendrojo lavinimo mokyklose dailės mokymo ir ugdymo daile lygis dažniausiai (žinoma, ne visada) yra ypač žemas, neprofesionalus, ką jau kalbėti apie tai, kad adekvačiam tokios rūšies švietimui daug kur neturima net elementarios techninės bazės.

Dailės mokyklos kaip tik ir užpildo šią spragą visais atžvilgiais (tiek simboliniu, tiek technologiniu), suteikdamos vaikams (neretai ir suaugusiems) tas žinias, tą kultūrinį kontekstą, kurio jokiomis aplinkybėmis negali suteikti didžioji dauguma bendrojo lavinimo, o dažnai ir bendresnio profilio meno mokyklų. Tačiau jų veikla vis tiek automatiškai vertinama „tuščios pamokos“ kontekste. Todėl „paslaugos“ priartinimas prie vaikų, dailės mokyklas įkeliant į bendrojo lavinimo mokyklas (neva taip efektyviau išnaudojamos patalpos, laikas ir pinigai, nes pirmoje dienos pusėje tose pačiose klasėse vyksta bendrojo lavinimo pamokos, o vakare jos ati-

duodamos neformaliojo švietimo reikmėms), tiesiog sunaikina patį ugdymo daile turinį, lieka tik tuščias formalus apvalkalas, eilutė ataskaitose.

Žinoma, tai aktualiau miestų ar kiek didesnių miestelių dailės mokykloms, pavyzdžiui, Alytaus dailės mokyklai, kurios pastatas buvo suprojektuotas ir pastatytas specialiai dailės mokyklos funkcijoms atlikti. Dailės mokyklą iškelus į bet kokią kitą šiuo atžvilgiu nefunkcionalų pastatą, gal pavyktų sutaupyti lėšų, tačiau ji kaip reikšmingas būtų sunaikinta. Viena vertus, savivaldybė (miestas?) sutaupo šiek tiek lėšų, antra vertus, vaikai apgaunami, nes jiems teikiamų „paslaugų“ kokybė smarkiai krinta. Lygiai tas pats gresia, kai dailės mokykla sujungiama su kokia nors kita menų mokykla. Dažnai atsitinka taip, kad dailės mokyklos, prijungtos, pavyzdžiui, prie muzikos mokyklų ir praradusios savarankiškumą, formaliai funkcionuoja, tačiau iš tikrųjų nekuria to prasminio turinio, kokį turėtų kurti. Kai mechaniškai sukerčiamos konceptualiai skirtingos muzikos (mokymo) ir dailės, vizualiųjų menų (mokymo, ugdymo) sistemos, nukenčia jos abi. Vis dėlto dažniausiai savo logiką primeta muzikos mokyklų biurokratinė sistema, kuriai būdinga tam tikra „dresūra“, mechaninis kartojimas, įgimtų gabumų lavinimas, tiesiog „papjauna“ kitais principais grindžiamą dailės mokymą ir ugdymą daile.

Galų gale net nekeliame klausimo apie specialiai tam pritaikytą techninę bazę, labai svarbu, kad dailės mokyklos kitų neformaliojo švietimo įstaigų kontekste išliktų savarankiškos. Čia vėl reikėtų grįžti prie orientavimosi į „rezultatą“ ir į „paslaugų teikimą“. Daugelis tiek dailės mokytojų, tiek mokinių, kad ir kaip būtų paradoksalu, akcentuoja ne tiek rezultatus“ ar „paslaugos teikimą/gavimą“ vulgaria prasme, o dailės mokyklą kaip savitą socialinę ir kultūrinę terpę, kurioje įgyjamos ne tik specifinės profesinės žinios, bet ir sukuriama žmogiškais, o ne rinkos santykiais grindžiama bendravimo ir kūrybos atmosfera, itin pozityviai veikianti bendrą vaikų ir paauglių asmenybinį brendimą, skatinanti kūrybiškumą ir savarankišką mąstymą. Žinoma, kyla klausimas, ar valstybei reikia savarankiškai mąstančių piliečių?

Derėtų atkreipti dėmesį ir į tai, kad ugdymo kaip bendravimo procesas vis dėlto labai skiriasi (ir priva-

lo skirtis) nuo bendrojo lavinimo. Mokyklos suinteresuotos „įdėti“ mokiniams į galvas kuo daugiau žinių. O dailės mokyklų viena pozityviausių funkcijų yra ta, kad jos nesiekia ir neturėtų siekti tiesmuko „rezultato“. Žinoma, dailės mokyklos teikia ir turi teikti specifinio profesinio parengimo paslaugas tiems, kurie planuoja tapti profesionaliais dailininkais. Tačiau tai tik viena iš funkcijų. Į jų visumą galima įrašyti ne tik profesinių žinių siaurąją prasme suteikimą, bet ir (re)socializaciją, dalyvavimą kultūriniame kontekste plačiąja prasme, savarankiško, pilietiško, kritiško ir kūrybiško mąstymo (o jis naudingas bet kokioje veiklos srityje) ugdymą, netgi tam tikras terapines funkcijas, kurios vienokia ar kitokia forma yra ypač aktualios vadinamiesiems problemiškiems paaugliams.

Ko gero, nėra labai sveikas dalykas dailės (ar meno) mokyklas orientuoti vien į gabiausiųjų atranką kelioms elitinėms Vilniaus (gal Kauno ir Klaipėdos) meno mokykloms, perdėtai sureikšminti konkursus (konkurenciją). Tai, žinoma, svarbus aspektas, tačiau geriausiųjų visada būna vos keli iš šimto, o toks elitizuotas modelis nevisavertiškumo kompleksą įvaro daugybei vaikų iš regionų. Santykiai tarp meno ir dailės mokyklų turėtų būti grindžiami horizontaliu bendradarbiavimu, o ne vertikalia hierarchine piramide.

Dailės mokykla dažnai yra erdvė, kurioje galima eksperimentuoti ir netgi leidžiama *klysti*, kas visiškai neleistina į konkurenciją ir rezultatą orientuotose mokymo įstaigose. Klaidos arba nieko neveikimas per dailės pamokas irgi gali būti kūrybinio darbo, kūrybinio mąstymo dalis. Tokioje lanksčioje terpėje galima tiek atskleisti užblokuotus kūrybinius vaikų gebėjimus, tiek, reikalui esant, suvaldyti problemiško elgesio proveržius, disciplinuoti. Tokia lanksti kūrybiškumo ugdymo sistema, žinoma, kertasi su esmine bendrojo lavinimo mokyklų arba tų neformaliojo švietimo įstaigų, kurių metodika grindžiama „dresavimo“, nuolatinio tam tikrų pratimų kartojimo koncepcija. Jei vaikas per pamoką žioplinėja, jis praranda žinias, atitinkamai jo rezultatai prastėja. Dailės mokykloje vaikas gali „žioplinėti“, nes šią akimirką jo kūrybiškumui tai galbūt svarbiau negu kokių nors žinių perviršis. Tam tikro-

mis aplinkybėmis „žioplinėjimas“ gali būti efektyvesnė kūrybiškumo ugdymo, kartu ir mokymosi forma negu mechaniškas dresavimas(is).

Dar vienas svarbus aspektas yra tai, kad dailės mokyklose dažniausiai dėsto dailininkai profesionalai. Jų pačių teigimu, tai yra esminis veiksnys, kad būtų išsaugota dailės mokyklų specifika, aura ir ugdymo efektyvumas. Profesionalūs dailės pedagogai, nors turi pedagoginių gebėjimų ir įvairių fragmentiškų žinių, tačiau, deja, negali suteikti mokiniams kokybiškų specifinių žinių, sukurti kūrybiškos atmosferos. Kitaip sakant, dailės pedagogai dažnai žino, kaip išmokyti, tačiau nežino, ko mokyti (vien jau faktas, kad, pavyzdžiui, Vilniaus edukologijos universitetas ruošia „du viename“, t. y. darbų ir dailės mokytojus, savaime tą patvirtina). Vienas iš esminių veiksnių, užtikrinančių dailės mokyklų efektyvumą, o kartu reikalaujantis užtikrinti jų savarankiškumą, yra tai, kad tarp dėstytojų daugiau dailininkų, o ne pedagogų.

Dailės mokyklos neatlieka labai siaurų funkcijų, ugdamos tam tikrus įgūdžius, tačiau būtent tam tikras dailės mokymo ir ugdymo daile lankstumas, pagrįstas logika, kūrybiška intuicija, eksperimentais ir kritiniu mąstymu, atlieka daug specifinių, labai pozityvių funkcijų, nebūdingų kitų sričių neformaliojo švietimo įstaigoms. Viso to ilgalaikė nauda bendruomenei ir visuomenei gali būti labai didelė, žinoma, jeigu jos nematuosime vien materialinės naudos linijoje. Norint sukurti tokią kūrybišką, pozityviai ugdančią erdvę, reikia tinkamos aplinkos ir techninės bazės. Daroma didelė klaida, kai nepaisoma dailės mokymo ir ugdymo daile specifikos ir šios srities švietimas mechaniškai prijungiamas prie kitų sričių ar joms pajungiamas. Jam primetamos svetimos taisyklės, o funkcijos smarkiai suprimityvinamos – reikalaujama išmokyti kažką gražiai nupiešti, ką nors iliustruoti ir nesuvokiama, kad ši sritis, kaip daug laisvesnė ir (savi)reflektyvesnė negu kitos menų mokymo ir ugdymo menais praktikos, gali netgi kompleksiščiau ugdyti bendrą kultūrinę ir socialinę savivoką.

Savarankiška dailės mokykla yra pozityvi atsvara vaiko individualybės niveliavimui, dresavimo praktikai, be to, padeda palaikyti regioninės kultūros gyvybę.

Antras labai svarbus aspektas yra tai, kad dailės mokykla gali būti ir dažnai būna savotiškas miesto (ypač kalbant apie mažesnius), net regiono kultūros židinys, atliekantis kur kas platesnes funkcijas, negu vien profesinių žinių teikimas ar vaikų „užimtumas“ po pamokų. Dailės mokykla galėtų ir turėtų būti vienas iš svarbių kultūrinių centrų, telkiančių bendruomenę.

Šiuo atžvilgiu dailės mokyklos, užuot tyliai, nepastebimai degradavusios, klestėtų kaip laisvieji kultūriniai „agentai“, nes jos yra pranašesnės už siaurai profesines neformaliojo švietimo įstaigas. Dailės mokymas ir ugdymas daile orientuotas ne į sausą tam tikro įgūdžio diegimą (dažnai vaikus paverčiant robotais), bet į kūrybinį mąstymą, bendravimą ir visapusiškesnę asmenybės lavinimą. Todėl dailės mokykloms lengviau integruotis į platesnį kultūrinį kontekstą, bendradarbiauti su kitomis vaizduojamojo meno institucijomis, veikiančiomis jau profesionaliu lygmeniu. Viena vertus, nyksta dailės mokyklų specialaus profesinio parengimo funkcijos, antra vertus, atsiveria didesnės interaktyvumo galimybės kultūros (plačiąja prasme) ir meno (siaurąja prasme) plotuose.

Todėl būtina, kad dailės mokyklos labiau integruotųsi į vietos bendruomenę, aktyviau bendradarbiautų su kitomis kultūros institucijomis ir plėstų edukacinės savo veiklos formas. Ankstyvas vaikų įtraukimas į realų kultūros lauką (pavyzdžiui, projektinis bendradarbiavimas su dailininkais, kitais kultūros srities kūrėjais, kūrybinių projektų vykdymas mokykloje greta bendrojo lavinimo) potencialiai ugdytų ne tik būsimojus dailininkus, bet ir nuvokius būsimojus kultūros vartotojus.

Dailės mokyklų vadovų asociacija, kurią įsteigė J. Vienožinskio dailės mokyklos direktorius Algis Lankelis (taigi iniciatyva kilo iš apačios), kaip nepriklausomas vienetas, nesusijęs nei su konkrečia mokykla, nei su savivaldybe, galėtų skatinti ir glaudesnę dailės mokyklų bendradarbiavimą tarpusavyje. Šiuo metu asociacija jau vykdo projektą, kuriame dalyvaujantys mokytojai ir mokiniai keičiasi būtent „varijuojančių“ programos dalykų patirtimi, susijusia su instaliacijomis, performansais ir pan., imasi atnaujinti dailės mokyklų programas.

Jei dailės mokykloms bus leista likti savarankiškomis, jos įstengs imtis bendruomenę konsoliduojančio, ne tik jaunąją kartą mąstyti ir kurti skatinančio vaidmens. ■

PRENUMERUOKITE KULTŪROS BARUS IR ĮSITIKINSITE, KAD SU ŠKAITANČIU SKAITOMASI

Metinė prenumerata – tik **60 Lt / 17,38 Eur**.
Užsisakyti galite visuose
Lietuvos pašto skyriuose.
Jei norite prenumeruoti žurnalą į užsienį, su
pristatymu oro paštu, tai kainuos

180 Lt / 52,13 Eur arba kita valiuta pagal
esamą kursą. Norintys už(si)sakyti *Kultūros
barus* į užsienį turėtų kreiptis į *Kultūros barų*
redakciją adresu Latako g. 3, 01125 Vilnius,
Lietuva; el. paštas:

kulturosbarai@gmail.com arba į
Kultūros barų atstovę JAV Mariją
Paškevičienę adresu 306 55th Place,
Downers Grove IL 60516–1537, USA;
el. paštas: *hmpask@juno.com*